

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 4 чэрвеня 1982 г. ● № 22 (3120) ● Выходзіць з 1932 г. ● Цана 10 кап.

ПЕРШЫЯ КВЕТКІ, ПЕРШЫЯ АПЛАДЫСМЕНТЫ

Так, кветкі беларускай зямлі і сардэчныя словы мінчан сустрэлі гасцей з Кіева яшчэ на пероне вакзала. Першыя дружныя апладысменты суправаджалі спектаклі франкоўцаў, якія яны паказалі на падмостках акруговага Дома афіцэраў і Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы, — «Украдзенае шчасце» І. Франка і «Дзікі Анёл» А. Каламіяца. Класічны твор украінскай літаратуры і п'еса сучаснага драматурга атрымалі маляўнічае і тэмпераментнае пастановачна-сцэнічнае тлумачэнне. Уважлівы да рэальнай жыццёвага побыту, да чалавечых настрояў і да матываў паводзін герояў, тэатр выразна перадае маштабнасць пісьменніцкага роздуму аб прызначэнні і аб адказнасці сапраўднай асобы за сябе і за іншых, за праўду і святло на нашай зямлі.

Галоўны рэжысёр Кіеўскага ордэна Леніна Акадэмічнага Украінскага драматычнага тэатра імя І. Франка народны артыст УССР, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР Сяргей Данчанка перад адкрыццём засланы гаварыў пра імкненне цяперашняй трупы як калектыва мастака да шчырай і зацікаўленай размовы з глядачом аб самых надзежных маральна-этычных праблемах сучаснасці, якую ён тэму ні адлюстроўвала драматургія. І мінчане і госці нашай сталіцы па першых спектаклях франкоўцаў пераконваюцца, што гэта — не дэкларацыя, а творчая пазіцыя тэатра, якая выпрацоўвалася і гартавалася славымі карыфэямі украінскай сцэны на працягу 60 гадоў дзейнасці калектыву. На афішы кіюляян сёлета пазначаны творы І. Франка, І. Качаргі, А. Каламіяца, М. Заруднага, Р. Квіткі-Аснаўяненкі, з рускай класікі — драмы А. Чэхава і М. Горкага... Кожны спектакль пераносіць глядача ў адметны ідэйна-мастацкі свет, далучае да непаўторнага характара, раскрывае канфлікты і вобразы ў своеасаблівым стылістычным клімаце.

Паўнамоцны прадстаўнік тэатра — акцёр, і франкоўцы выводзяць на мінскія падмосткі сузор'е бліскучых талентаў, кожны з якіх выляўляе талент дапытлівы і патрабавальны, здатны ствараць глыбокія вобразы і арганічна ўваходзіць у ансамбль творцаў-аднадумцаў. Дастаткова назваць такія імёны, як Н. Ужвій, В. Кусенка, П. Кумачэнка, Я. Панамарэнна, У. Дальскі, А. Гашынскі, Б. Ступка, В. Іўчанка, Н. Капяржынская, Ю. Ткачэнка... Разам са сваімі маладзейшымі калегамі яны захоўваюць лепшыя традыцыі сапраўды народнага па духу, па-грамадзянску актыўнага, маляўнічага мастацтва.

Гастрольная творчая справаздача франкоўцаў перад глядачамі Савецкай Беларусі, прысвечаная 60-годдзю ўтварэння СССР і 1500-годдзю Кіева, пачалася. Падзея набыла гучанне свята братніх культур, бо акурат у гэтыя ж дні сталіца Савецкай Украіны гасцінна вітае пасланцоў беларускага савецкага сцэнічнага мастацтва — Акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы. І там — кветкі, апладысменты, сяброўскія абдымкі...

На здымку, зробленым карэспандэнтам штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» А. Калядой на мінскім вакзале раніцай 1 чэрвеня, — сустрэча франкоўцаў прадстаўнікамі нашай грамадскасці.

СЕСІЯ ВЯРХОЎНАГА САВЕТА БЕЛАРУСКОЙ ССР

У абстаноўцы ўсенароднага палітычнага і працоўнага ўздыму, выкліканага рашэннямі майскага (1982 г.) Пленума ЦК КПСС, у Мінску 3 чэрвеня адбылася пятая сесія Вярхоўнага Савета Беларускай ССР дзесятага склікання. Разгледжаны наступныя пытанні:

1. Аб ходзе выканання Закона Беларускай ССР аб ахове здароўя і мерах па далейшаму паляпшэнню аховы здароўя насельніцтва.

2. Аб рабоце пастаяннай камісіі па народнай асвеце і культуры Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

3. Аб зацвярджэнні Указаў Прэзідыума Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

З дакладам аб ходзе выканання Закона Беларускай ССР аб ахове здароўя і мерах па далейшаму паляпшэнню аховы здароўя насельніцтва выступіла намеснік Старшыні Савета Міністраў Беларускай ССР дэпутат Н. Л. Сняжкова.

Вярхоўны Савет аднагалосна прыняў пастанову «Аб ходзе выканання Закона Беларускай ССР аб ахове здароўя і мерах па далейшаму паляпшэнню аховы здароўя насельніцтва».

З дакладам «Аб рабоце пастаяннай камісіі па народнай асвеце і культуры Вярхоўнага Савета Беларускай ССР» выступіў старшыня камісіі дэпутат А. Ц. Караткевіч. Пасля абмеркавання Вярхоўны Савет аднагалосна прыняў па гэтым пытанню пастанову.

Аднагалосна па дакладу сакратара Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР дэпутата Л. П. Чагінай прыняты законы і пастановы аб зацвярджэнні Указаў Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР.

Пятая сесія Вярхоўнага Савета БССР дзесятага склікання аб'яўляецца закрытай.

У рабоце сесіі ўдзельнічалі кандыдаты ў члены Палітбюро ЦК КПСС, першы сакратар ЦК Кампартыі Беларусі Ц. Я. Кісялёў, Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета Беларускай ССР І. Я. Палякоў, Старшыня Савета Міністраў Беларускай ССР А. Н. Аксёнаў, іншыя кіраўнікі Кампартыі Беларусі і ўрада рэспублікі.

ДНІ ДРУЖБЫ І САЛІДАРНАСЦІ

У Мінску знаходзіцца дэлегацыя Таварыства палесціна-савецкай дружбы на чале з членам Нацыянальнага Савета Палесціны, членам Палітбюро Народнага фронту вызвалення Палесціны, членам выканкома Таварыства палесціна-савецкай дружбы Тайсірам Куба, якая прымае ўдзел у Днях дружбы і салідарнасці з арабскім народам Палесціны, што праводзіцца ў нашай рэспубліцы з 2 па 5 чэрвеня.

Дэлегацыю прыняў Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР І. Я. Палякоў.

У Беларуска-таварыстве дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі адбылася прэс-канферэнцыя для прадстаўнікоў друку, радыё і тэлебачання, якую адкрыў і вёў старшыня праўлення Саюза журналістаў БССР, рэдактар газеты «Звязда» А. Тоўсцін. Ён пазнаёміў прысутных з планам правядзення Дзён.

Тайсір Куба, іншыя палесцінскія таварышы адказалі на пытанні журналістаў.

Палесцінскія госці наведалі Дом-музей І з'езда РСДРП, усталі вянок да помніка-абеліска на плошчы Перамогі ў Мінску, пабывалі на Выстаўцы дасягненняў народнай гаспадаркі БССР.

З хваляваннем знаёміліся палесцінскія таварышы з экспазіцыяй Музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, гутарылі з вэтэранамі барацьбы з нямецка-фашысцкімі захопнікамі.

Адбыліся таксама сустрэчы палесцінскіх дэлегацый з працаўнікамі калгаса «Новы быт» Мінскага раёна, шахцэрамі Са-

лігорска. Госці наведалі мемарыяльны комплекс Хатынь, Курган Славы.

У святая арабска-савецкай дружбы выліўся сход прадстаўнікоў грамадскасці, прысвечаны адкрыццю Дзён, які адбыўся ў Палацы культуры Белсаўпрофа. У прэзідыуме сходу былі партыйныя і савецкія работнікі, кіраўнікі раду міністэрстваў і ведамстваў, а таксама члены дэлегацыі Таварыства палесціна-савецкай дружбы, дзесяць культурны, студэнцкі-палесцінцы, што вучацца ў Мінску, актывісты Саюза савецкіх таварыстваў дружбы і Беларускага таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі.

Старшыня Дзяржаўнага камітэта БССР па прафесійна-тэхнічнай адукацыі У. Л. Верхавец, які выступіў на сходзе з дакладам, выказаў упэўненасць, што справядлівая справа арабскага народа Палесціны пераможа і на Блізкім Усходзе ўсталяецца доўгачаканы мір.

У святочным канцэрте прынялі ўдзел самадзейныя артысты Палаца культуры Белсаўпрофа і палесцінскія мастацкі калектывы. Кіраўнік яго Сальма Рызк у гутарцы з журналістамі адзначыла, што калектывы, якія ўзначальвае, з'яўляецца галоўным ансамблем песні і танца арганізацыі Вызвалення Палесціны і налічвае 70 выканаўцаў. Галоўная задача, якую ставіць перад сабой артысты, — прапаганда палесцінскага нацыянальнага мастацтва.

Палесцінскія мастацкі калектывы ўпершыню прыехаў у нашу краіну. Мінчане дружнымі апладысмантамі сустралі кожны нумар палесцінскіх артыстаў.

ЗАПРАШАЕ БІБЛІЯТЭКА

Ажыўлена ў гэтыя дні ў цэнтральнай бібліятэцы г. п. Зэльва. Тут праводзіцца шмат мерапрыемстваў, прысвечаных 60-годдзю ўтварэння СССР. Прыцягваюць увагу кніжныя выстаўка «3 днём нараджэння Радзіма», аформлены стэнд «Гэта нашай краіны біяграфія». Роботнікі бібліятэкі правялі з чытачамі дзве канферэнцыі па кнізе Л. І. Брэжнева «Ус-

паміны», адна з іх адбылася ў чытальнай зале, другая ў ПМК-35.

Для правядзення масавых мерапрыемстваў на спецыяльна прызначаным месце выкарыстоўваюцца бібліобусы, распрацаваны іх маршруты. У сяле Варонічы праведзены вечар «Ленін — заснавальнік шматнацыянальнай Савецкай дзяржавы».

К. ВАСІЛЬЕУ.

НА ВАСЕЛЛЕ

Новы будынак клуба пабудаваны ў вёсцы Снігіны — цэнтры вытворчага ўчастка калгаса «Дружба народаў» Смаргонскага раёна. У ім размясцілася глядзельная зала, пакой для гурткавай работы, стаяннарная кінааўстанова.

На сцэне новага клуба выступілі самадзейныя артысты з

вёскі Валейнавічы. Яны паказалі праграму, прысвечаную 60-годдзю ўтварэння СССР. У канцэрте прыняў удзел вядомы на Смаргоншчыне дуэт у складзе дырэктара і завуча Валейкавіцкай васьмігадовай школы Марыі Станіславаўны Будзько і Ванды Віктараўны Роля. В. ЖЫБРЫК.

РАЗМАХУ САЖНЁВЫЯ КРОКІ

Думаю і дзіўлюся... Якія дакладныя і ёмістыя словы знайшоў паэт-трыбун яшчэ тады, на заранку новага ладу жыцця, каб увасобіць нашых спраў аграмаднасць: «Размаху сажнёвыя крокі...» А што сказаў бы Уладзімір Маякоўскі, калі б жыў у нашы дні і бачыў асабіста цаліны, космасу, багаццямі Сібіры і Поўначы, гіганцкай будоўлі, дасягненні Савецкай дзяржавы ў галінах навукі, культуры, народнага дабрабыту?.. Калі б асэнсоўваў сённяшнія нашы планы эканамічнага і сацыяльнага развіцця краіны, «Харчовую праграму СССР на перыяд да 1990 года», прынятую майскім Пленумам ЦК КПСС? Напэўна, знайшоў бы і другія, не менш важкія і маштабныя словы, але ж як дакладна і трапіна сказана — назаўсёды! — «Размаху сажнёвыя крокі»...

Калі пранікаешся ўсведамленнем таго, якой агромністай значнасці праграмы документ прыняў ЦК нашай партыі на майскім Пленуме, адчуванне такое, быццам узыходзіш на вяршыню вялікай гары, з якой шырока і далёка відаць. Перспектыва, якая адкрываецца перад табой, перад народам, ураджае і захоплівае, асабліва калі азіруецца назад, на шлях, які прайшла наша краіна за гістарычна невялікі час. Колькі на гэтым шляху было цяжкасцей і перашкод, бедаў і страт. Усім вядома, чаго каштавала нам хоць бы вайна з фашызмам...

Неймаверна цяжка было і маім землякам, на Лагойшчыне, аднаўляць жыццё пасля фашысцкай навалы. У той час у партыі і Савецкай дзяржавы была іншая — такая простая і такая нялёгкага праграма: накарміць народ, даць прытулак асірацелым дзецям, памагчы

адбудавацца бяздомным. І ў першую чаргу патрэбен быў хлеб надзённы, а яго было гэтак мала. Вось калі людзі ведалі кошт кожнай бульбіны, кожнага каласка... Прайшлі гады пасля вайны, пакуль і мае землякі, лагайчане, як кажуць, узбіліся на хлеб.

Гартаю падшыўку лагойскай раённай газеты «Ленінскі сцяг» за 1965 год — год гістарычнага сакавіцкага Пленума ЦК КПСС, які рушыў наперад усю нашу сельскую гаспадарку. 11 цэнтнераў збожжавых, 100 цэнтнераў бульбы, 186 цэнтнераў малака і 34 — мяса на 100 гектараў сельскагаспадарчых угоддзяў — такіх вынікі 1964 года ў адной з найбольш моцных гаспадарак раёна — калгасе «Бальшавік». Такія ж прыкладна паказчыкі на той час былі і ў маім родным калгасе «8 Сакавіка» (пазней «Бальшавік» уліўся ў «8 Сакавіка», і цяпер гэта вялікая шматгаліновая гаспадарна). Як на сённяшні погляд, паказчыкі вельмі сціплыя, але ў той час мы радаліся і гэтаму.

Тані быў фініш першых пасляваенных гадоў і — старт у ажыццяўленні праграмы развіцця сельскай гаспадаркі, выпрацаванай сакавіцкім Пленумам ЦК КПСС 1965 года. Добра папрацавалі мае землякі, каб рашэнні сакавіцкага Пленума сталі явай. Цяпер у калгасе «8 Сакавіка» збіраюць багатыя ўраджай збожжа, бульбы, даюць усё больш мяса, малака, іншых сельскагаспадарчых (у мінулым годзе, напрыклад, мяса далі — 123 і малака — 519 цэнтнераў на 100 гектараў сельскагаспадарчых угоддзяў) — ужо няблага! З вялікім працоўным удзелам, як сваю крэўную справу і праграму дзеяння, успрынялі мае землякі і Харчовую праграму партыі. Няма ніякага

сумнення, што яны разам з усім савецкім народам вынаюць яе паспяхова. Бо працаваць яны ўмеюць і любяць, сярод іх ёсць сапраўдныя героі, які механізатары, кавалеры ордэна Леніна М. Рудак і Працоўнага Чырвонага Сцяга У. Ляўданскі, які ў надзвычайных умовах надвор'я 1980 года на сваім камбайне ўбрали 243 гектары пасаваў і намалалі цілі 429 тон збожжа, заняўшы па раёне першае месца.

Усё ў імя народа, усё дзеля дабрабыту народа... Кожны савецкі чалавек ведае, штодзёна адчувае на сабе, бачыць на жыцці сваіх родных і блізкіх, суседзяў і таварышаў па рабоце, што гэты дзвіг партыі — не пустыя словы, імі заўсёды кіравалася партыя ў сваёй практычнай дзейнасці. У Харчовай праграме гэты кіруючы дзвіг знайшоў сканцэнтраванае і практычнае ўвасабленне. Галоўнае, што ўраджае, — дэталёвая, навукова абгрунтаваная распрацоўка яе. Кожнае палажэнне прадуманае і ўзважанае, дакладна вызначаны мэты і срокі. За кожным словам і радком — велізарны вопыт партыі ў сацыяльна-эканамічнай дзейнасці, яе стэласць і мудрасць, і новыя магчымасці партыі, народа, краіны. Сапраўды, «савецкі народ пад кіраўніцтвам Камуністычнай партыі дабіўся выдатных поспехаў у стварэнні матэрыяльна-тэхнічнай базы камунізму... Створаны цяпер эканамічны і навукова-тэхнічны патэнцыял краіны дае магчымасць паспяхова вырашаць новыя буйнашатавыя задачы камуністычнага будаўніцтва».

Застаецца добраахвотна працаваць — дзеля шчасця і дабрабыту савецкіх людзей, дзеля росквіту Радзімы. Уладзімір АНІСКОВІЧ.

ДА ЮБІЛЕЮ КРАІНЫ

Да 60-годдзя ўтварэння СССР выдаецца «Юнацтва» падрыхтавала калектывы зборнік «На сцягу і ў сэрцы». У яго ўвайшлі лепшыя творы беларускіх паэтаў пра партыю, радзіму, братэрскую дружбу. У будучай імзе будучы шырока прадстаўлены Янка Купала і Янук Колас, Арыадэ Куляшоў, Пятрусь Броўка, Максім Танк, Пімен Панчанка.

Дружба народаў СССР прысвяцілі свае творы Максім Лужанін, Кастусь Кірэнка, Анатоль Вялюгін, Генадзь Бураўкін, Ніл Гілевіч, Рыгор Барадулін, Васіль Зуевін, Анатоль Грачанінаў, Юрась Свірна, Пятрусь Манька, Аляксей Пысін, Анатоль Вяргінін і маладыя паэты.

Будзе выдадзена 15-томная «Бібліятэка дзіцячых літаратурных народаў СССР». Сёлета выхадзіць першы том яе. Складаюць яго лепшыя творы для дзіцячых беларускіх пісьменнікаў ад Янкі Купалы і Януба Коласа да нашых дзён. Проза прадстаўлена апавяданнямі, урывкамі з апавесцей З. Бядулі, Я. Маўра, А. Якімовіча, М. Лынькова, І. Шамякіна, В. Вольскага, А. Васілевіча, В. Хомчанкі і іншых пражанцаў. Паэзія — вершамі А. Куляшова, М. Танка, П. Панчанкі, В. Віткі, М. Лужаніна і іншых аўтараў.

Рыхтуюцца да выдання і перакладныя кнігі пісьменнікаў народаў СССР.

В. АКОЛАВА.

СВЯТА БРАТНІХ СЭРЦАЎ

Тры дарогі бягуць сюды — з бярозавай Расіі, таполевай Украіны і сасновай Беларусі. Бягуць, каб высціся разам ля велічнага манумента Дружбы, што ўстаў на стыку трох рэспублік-сясцяў.

Кожны год, пачынаючы з 1975 года, збіраюцца ля манумента на Свята дружбы калгаснікі трох суседніх калгасаў: рускага «Советская Россия», украінскага «Дружба» і беларускага імя Фрунзе, прыязджаюць жыхары Новых Юркавіч, Сняжкоўскі, Кругавец-Калінінскага — народных суседніх вёсак. Прыязджаюць, каб пацінуць адзін аднаму рукі, выказаць сардэчныя словы братэрства, падвесці вынікі сацыялістычнага спаборніцтва, натхніцца на новую плённую працу. А разам з тым — пацуць прачулае слова гасцей, у тым ліку пісьменнікаў трох рэспублік.

На гэты раз на Свята дружбы, якое адбылося ў апошнюю суботу мал, прыехалі бранскія літаратары М. Юніцкая і У. Парыгі, кіяўляне П. Іваноў, В. Булькоў і І. Яцін. З Беларусі на свята былі запрошаны літаратуразнавец Т. Кабржыцкая, гомельская паэтэса Н. Шкларова і аўтар гэтых радкоў. Да літаратараў далучыліся журналісты — рэдактары гарадзянскай раённай газеты «Сільныя новіны» І. Канавал і добрушкага «Леніна» В. Логвін. А сабраў усіх актыўных прапагандыстаў беларускай літаратуры на Украіне, старшыня Чарнігаўскага аддзялення СП УССР паэт Станіслаў Рап'ях.

Пачалося свята ля манумента Дружбы. Гукаць руская, украінская і беларуская мовы. Песня дружбы лунае над шчаслівай і вольнай зямлёй. Сэрца поўніцца радасцю за наш сонечны дзень, за нашы агромністыя

здзяйсненні і новыя грандыёзныя планы.

Па запрашэнні гаспадары свята сакратары Гарадзянскага райкома партыі Галіны Паўлаўны Лабады госці наведалі Сняжкоўскі музей дружбы народаў. Прыемна было з вуснаў загадчыка музея У. Жураўлёва неаднаразова чуць цёплае слова пра беларусаў — удзельнікаў грамадзянскай і Вялікай Айчыннай войнаў, герояў працы, якія, разам з рускімі і украінцамі, адстойвалі свабоду, памнажалі і памнажаюць багацце краіны. А на музейных стэндах — рэчы, шматлікія рэліквіі, фотаздымкі, у тым ліку — партрэт М. А. Шчорса, «камандзіра Багушскага палка 1-ай Украінскай Савецкай дывізіі», беларуса, ураджэнца г. Сноўска, цяпер Шчорса» (з подпісу пад фатаграфіяй; як вядома, М. Шчорс быў з інтэрнацыянальнай сям'і: бацька — беларус, маці — украінка).

Вядучы літаратурнага вечара, што затым адбыўся ў Сняжкоўскім сельскім клубе, С. Рап'ях нястомна даваў слова не толькі пісьменнікам, але і хлебарабам, майстрам высокіх ураджаў. «Хлеб і песня» (М. Танк) — два пачаткі, матэрыяльны і духоўны, з якіх складаецца жыццё, выразна адчуваецца кожным, хто ў той час сядзеў у зале, уважліва слухаў і «тутэйшыя», і «прыездных».

Свята дружбы сёлета супала з 1500-годдзем Кіева, адбылася напярэдадні стогодовага юбілею песняраў дружбы народаў Янкі Купалы і 60-годдзя ўтварэння СССР. Можна, таму такімі ўсхваляванымі былі прамовы ля манумента Дружбы, такімі духоўнымі — калгасныя караваі, якія ўручылі гасцям, прадстаўнікам трох рэспублік, так шчодро цвілі ў наваколлі сады...

Вячаслаў РАГОЙША.

МАЙСТРЫ МАСТАЦТВАЎ — ПРАЦАЎНІКАМ ВЁСКІ

У пяты раз у Беларусі праходзіць традыцыйны рэспубліканскі тыдзень «Майстры мастацтва — працаўнікам вёскі». Як і ў ранейшыя гады, у сельскай раёны выехалі многія вядомыя прафесійныя калектывы і выканаўцы. У свая прымаюць удзел Дзяржаўная акадэмічная харавая напэла БССР імя Р. П. Шырмы, Дзяржаўны народны хор БССР, фальклорна-харэаграфічны ансамбль «Харошкі», Мінскі камерны аркестр, ронграна «Сузор'е», артысты Рускага тэатра імя М. Горькага, Дзяржаўнага тэатра музычнай камедыі БССР, калектывы Гомельскай філармоніі і іншыя. У гастрольных паездках па

раёнах Беларусі знаходзяцца таксама канцэртныя калектывы з Украіны, Грузіі, Масквы, Ленінграда, іншых рэспублік і гарадоў краіны. Праходзяць канцэрты, сустрэчы з артыстамі тэатраў і на стадыёнах. Вось толькі некалькі павадзеньняў аб канцэртах, якія ўжо адбыліся.

Жыхары вёскі Машканы Сяненскага раёна і суседніх населеных пунктаў прымалі ў сваім Доме культуры канцэртную групу Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета СССР. Іх калегі з тэатра оперы і балета БССР выступалі перад працаўнікамі калгаса імя Дзяржынскага Слуцкага раёна. Эстрад-

наму калектыву Беларускай Дзяржаўнай філармоніі «Беларускі сувенір» з заслужанай артысткай БССР В. Шутовай ападыравалі хлебарабы калгаса «50 год ВЛКСМ» Астравецкага раёна, заслужанай артысткай БССР Н. Багушэўскай — працаўнікі вёскі Крыніца Пружанскага раёна, валаньна — інструментальнаму ансамблю «Чараўніцкі» — жыхары пасёлка Акцябрскі [Віцебскага раёна...]

Тыдзень «Майстры мастацтваў — працаўнікам вёскі» пачаўся 29 мая, а завершыцца 6 чэрвеня. Усёго адбудзецца больш за 400 канцэртаў і спектакляў.

Р. АНДРЭЯЧАНКА.

ТАМ, ДЗЕ ВУЧЫЎСЯ КУПАЛА...

Згадваючы пра жыццё, Янка Купала ў аўтабіяграфіі пісаў: «Палову адной зімы вучыўся ў народнай школе ў Сенніцы, недалёку ад г. Мінска...» Народную школу ў Сенніцы Яска Луцвіч наведваў у 1889 годзе, калі яго бацька арандаваў зямлю ў мясцовага пана Турчынскага. Вучыла будучага паэта настаўніца Алімпіяда Васільеўна Сонцава — чалавек, улюбёны ў сваю справу.

Памятаюць сёння ў Сенніцкай сярэдняй школе Мінскага раёна пра аднаго са сваіх выдатных вучняў. Школьнікі з задавальненнем вывучаюць творы любімага пісьменніка, пішуць сачыненні па яго творчасці, наведваюць мясціны, звязаныя з яго жыццём. І, вядома, доўгі час збіралі матэрыялы, што

расказаюць і пра самога песняра, і пра яго творчасць, і пра людзей, з якімі звязаны яго лёс. У гэтым ім аказвалі дапамогу пісьменнікі, супрацоўнікі Літаратурнага музея Янкі Купалы.

У сувязі з падрыхтоўкай да 100-годдзя з дня нараджэння песняра ў школе было вырашана стварыць музей Я. Купалы. І вось прыйшоў чаканы дзень яго адкрыцця. На ўрачыстасці былі запрошаны пісьменнікі, прадстаўнікі грамадскасці, былыя вучні.

Урачыстую стужку перарэзаў народны пісьменнік Беларусі Васіль Быкаў. Ён гаварыў аб

таксама пашчасціла вучыцца ў Алімпіяды Васільеўны Сонцавай. Станіслаў Пятровіч расказаў пра Сонцаву — чалавек і педагога, пра свае сустрэчы з незабыўным Купалам.

Пра жыццё Купалы, пра яго творчасць гаварыла галоўны захавальнік фонду Літаратурнага музея Я. Купалы Я. Рамашоўская, прадстаўнікі грамадскасці.

А потым адбылося знаёмства з экспазіцыяй музея. У ёй прадстаўлены матэрыялы пра маленства і юнацтва Купалы. На стэндах — партрэты А. Сонцавай, У. Самойлы, з якім тут, у Сенніцы, будучы песняр пасяб-

тым вялікім значэнні, якое мае творчасць Купалы ў гісторыі беларускай літаратуры, аб уплыве, які аказвала яна і аказвае на сучасны творчы працэс не толькі ў рэспубліцы, але і за яе межамі.

З цікавасцю слухалі прысутныя выступленне старэйшага беларускага паэта Станіслава Шушкевіча. У 1921 годзе яму

раваў. Есць таксама экспанаты і пра іншыя перыяды з жыцця і творчасці паэта.

Е. ДРОМІН.

На здымках: народны пісьменнік Беларусі Васіль Быкаў перарэзае стужку перад уваходам у музей; першае знаёмства з экспазіцыяй.

Фота А. КЛИМАНСКАГА.

ВЫСТАЎКІ

Творчасць народнага мастака СССР, лаўрэата Дзяржаўных прэмій СССР Аляксандра Герасімава — яркая старонка ў гісторыі савецкага шматнацыянальнага мастацтва. Ён пакінуў багатую, шматгранную і змястоўную творчую спадчыну, у якой значнае месца займаюць партрэты, пейзажы, нацюрморты, а таксама карціны, сярэд якіх такія добра вядомыя работы, як «Ленін на трыбуне», «Першая Конная Армія» і іншыя. Творы А. Герасімава захоўваюцца ў многіх музеях краіны, у тым ліку пяць з іх — у Дзяржаўным мастацкім музеі БССР («Сямейны партрэт», «Чаромха» і іншыя).

Цяпер мінчане і шматлікія госці беларускай сталіцы маюць магчымасць найбольш поўна пазнаёміцца з жывапісам і графікай А. Герасімава. Міністэрствам культуры СССР і РСФСР, Саюзам мастакоў СССР і РСФСР, Акадэміяй мастацтваў СССР і Навукова-даследчым музеем Акадэміі мастацтваў СССР арганізавана выстаўка твораў

А. Герасімава, якая пачала працаваць у Дзяржаўным мастацкім музеі БССР.

Усе, хто ўжо наведваў яе, атрымалі задавальненне ад сустрэчы з мастацтвам, аптымі-

стычным па сваім гучанні, маляўнічым па тэхніцы пісьма, напоўненым значнасцю зместу і выражэннем па сваёй кампазіцыйнай пабудове.

Фота А. КАЛЯДЫ.

У Рэспубліканскай бібліятэцы Літоўскай ССР прайшла выстаўка «Бібліятэчная справа ў СССР». На ёй экспанавалася больш за 600 друкаваных вы-

данняў, ілюстрацый і фотаздымкаў, якія паказваюць поспехі савецкага бібліятэкарства за 60 год.

Асабліва цікавыя былі стэнды Літвы, Латвіі, Эстоніі і Беларусі.

У. СТРУМІЛА.

ІНТЭРВ'Ю У НУМАР

Як мы паведамылі ўжо, з гэтага года пачынае выходзіць новы штогоднік «Братэрства», у якім будуць змяшчацца перакладныя творы з моў народаў СССР. У сувязі з гэтым вядомага чытачу штогодніка «Далаягляд».

— Што будзе ўяўляць сабой штогоднік у змененым выглядзе! — такое наша першае пытанне да галоўнага рэдактара «Далаягляду» Анатоля Вяргіна.

— Паколькі новы зборнік і,

рыкі, а таксама цыкл апавяданняў І. Радзічкава ў перакладзе У. Анісковіча.

У нумары будуць змешчаны таксама і іншыя матэрыялы, звязаныя зместам сваім з залатым юбілеем Купалы і Коласа. Напрыклад, польскі паэт і перакладчык Т. Хрусьцялеўскі расказвае пра свой вопыт перакладу «Новай зямлі», друкуецца вялікая бібліяграфічная падборка Л. Рабушкі «Творы Купалы і Коласа на замежных мовах» і г. д.

Пашырэнне друкаванай плошчы дае нам магчымасць больш шырока знаёміць беларускага чытача з сучаснай літаратурай краін сацыялістычнай садружнасці. У нумары друкуецца вядомая аповесць

«ДАЛЯГЛЯДЫ» МЯНЯЮЦЬ ПРОФІЛЬ...

так сказаць, малодшы брат «Далаягляду» прысвячаецца перакладам з літаратуры народаў СССР, — сказаў Анатоль Ільіч, — «спецыялізацыя» «Далаягляду» мяняецца ў тым сэнсе, што яны цяпер будуць цалкам складацца з твораў пісьменнікаў сацыялістычных краін і прагрэсіўных літаратараў свету, а таксама з матэрыялаў водгукі на пераклады з нашай літаратуры за мяжой. Рэдакцыя зборніка мае намер увесці новыя рубрыкі, прысвечаныя інтэрнацыянальным сувязям беларускай літаратуры з літаратурамі замежжымі, а таксама ўзаемным пісьменніцкім кантактам, беларускім уражаннем нашых гасцей.

Пад рубрыкай «Пра нас, пра беларускія ўражанні» мяркуем змяшчаць водгукі нашых гасцей пра сустрэчы з беларускімі пісьменнікамі, іх уражанні ад прачытаных кніг, знаёмства з беларускай зямлёй. А гэтыя дзве рубрыкі — «Партрэты нашых сяброў» і «Майстры мастацкага перакладу» — як кажуць, гавораць самі за сябе. Будзем пісаць пра тых, хто прапагандуе беларускае мастацкае слова, зазірнем у творчую лабараторыю перакладчыкаў.

— Калі ласка, Анатоль Ільіч, пазнаёміце нашых чытачоў з першым нумарам «Далаягляду» новага профілю.

— Зборнік будзе адкрывацца вялікай падборкай выказванняў балгарскіх пісьменнікаў, прысвечаных стогадоваму юбілею Янкі Купалы і Якуба Коласа. Сваім роздумам аб творчасці класікаў беларускай літаратуры, аб уражаннях ад наведвання нашай рэспублікі дзеляцца А. Тодараў, К. Калчаў, Н. Вылчаў, І. Давыдкаў, С. Палтонеў, Н. Хрыстоў, П. Кунева і іншыя. Арганізаваны і перакладзены матэрыялы балгарска-беларускім літаратурназнаўцам Р. Станкевіч.

Наогул, заўважу, балгарская літаратура займае ў нумары традыцыйна значнае месца. Друкуецца вялікая падборка перакладаў Н. Гілевіча з сучаснай балгарскай лі-

венгерскага празаіка І. Эркеня «Сям'я Тотаў» (пераклад і ўступнае слова М. Гіля), вершы славацкага паэта М. Руфуса (пераклад і ўступнае слова П. Макаля), творы кубінскіх аўтараў Н. Гільена (пераклад Р. Барадуліна) і В. Л. Партыя (пераклад К. Шэрмана).

Свае пераклады з прозы ГДР прапануе М. Навіцкі. Даволі значнае месца аддаецца на старонках альманаха сёняшняй румынскай літаратуры — змешчана п'еса А. Барангі (пераклад і ўступнае слова В. Нікіфаровіча) і падборка вершаў некалькіх паэтаў (пераклад Т. Бондар).

Друкуюцца таксама пераклады з класічнай польскай паэзіі В. Сёмухі.

— Як выглядае ў новых «Далаяглядах» «геаграфія» перакладаў? Якія яшчэ імёны сустрэне чытач на яго старонках!

— Спадзяюся, чытачу будзе прыемна сустрэцца з творамі А. Маруа (пераклад і ўступнае слова Л. Казыры), апавяданнямі У. Сараяна (пераклад І. Сляповіч і А. Міхальчука). Дадём таксама вялікую падборку з сучаснай французскай паэзіі ў перакладзе Л. Яўменава.

— Якія яшчэ матэрыялы, акрамя названых, увойдуць у зборнік!

— Друкуюцца нататкі П. Марціновіча аб перакладах В. Жыдліцкага твораў І. Пташнікова. І. Чарота змяшчае эсэ «Знаёмства з літаратурамі Югаславіі».

У заключэнне хацеў бы адзначыць такі факт: большасць перакладаў зроблены непасрэдна з арыгінала, без дапамогі падрадкаўніка. Прыемна і тое, што расце колькасць перакладчыкаў, што побач з вядомымі ўжо імёнамі стаяць, як можна было заўважыць, імёны новыя — Т. Бондар, Л. Казыра, І. Сляповіч, Л. Яўменаў і іншыя. Зрэшты, і ў гэтым адна з галоўных задач «Далаягляду» — групаваць вакол сябе, выходзяць перакладчыцкія кадры.

Інтэрв'ю узяў А. ВІШНЕЎСКИ.

ВЫБАРАМ НАСУСТРАЧ

«Наш саўгас ад выбараў да выбараў» — такая тэма лекцыя-агляду ў саўгасе «Краснае» Маладзечанскага раёна сакратара парткома гаспадаркі У. Фядосава. Аб савецкай выбарчай сістэме, правах і абавязках грамадзян СССР, аб ролі Саветаў у развіцці народнай гаспадаркі, рабоце дэпутатаў актыўна

расказаў агітатар С. Трус. А выступленне самадзейных артыстаў саўгаснага Дома культуры, Красненскай музычнай і сярэдняй школ паказала, як многа зроблена Савецкай уладай для росту народных талентаў, развіццю культуры беларускай вёскі.

У. МАНГІНОВІЧ.

Скажыце, павежаны чытач, ці шмат вы ведаеце людзей, працоўны стаж якіх падбіраўся б пад пяты дзесятак, а ў працоўнай кніжцы ў графе «месца работы» быў усяго адзін запіс? Не ведаеце? І не дзіва. Надзвычай цяжкая гэта рэч — пастаянства. Нават інжынерная псіхалогія і тая схіляецца да высновы, што чалавек працуе больш плённа, калі перыядычна яго функцыянальныя абавязкі крыху мяняюцца. А ў нашым выпадку гаворка ідзе не пра год, нават не пра дзесяцігоддзе працы на адным месцы, а пра ўсё працоўнае жыццё.

Скажаце, напэўна, у чалавека, незвычайная прафесія, калі ён так прыкіпеў да аднаго месца? Што ж, можа, і так. Гледзячы, з якога боку падысці.

Андрэй Іванавіч Торлін быў прыняты слесарам — водаправодчыкам у Мінскі «Водаканалтрэст» у верасні 1936 года. Тут ён працуе і сёння. Толькі да прозвішча брыгадзіра слесараў — водаправодчыкаў Торліна трэба дадаць — Герой Сацыялістычнай Працы, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР. Усё астатняе без змен. Надзвычай яскравае пацвярджэнне прымаўкі, што не месца ўпрыгожвае чалавека, а акурат наадварот!

Кіраўнікі прадпрыемства, дзе працуе Андрэй Іванавіч, лічаць, што Торлін — незамены ў сваёй справе. Самародак! Лепшы водаправодчык Мінска. І калі падышоў час і Торлін пачаў збірацца на пенсію, яго папрасілі папрацаваць яшчэ крыху, дапамагчы маладой змене. Торлін не вагаўся. Калі трэба, дык трэба. І зноў кожны дзень са сваім чамаданчыкам з рабочым інструментам ён выходзіць на змену, каб у кватэрах мінчан была заўсёды вада.

Выпадак, пра які я раскажу, мне здаецца, вельмі характарызуе Андрэя Іванавіча і яго адносіны да працы.

Стаяла сярэдзіна зімы. Завейнай студзеньскай ноччу па ўскраінным мінскім завулку імчала машына. Для аднаго з дамоў яна спынілася. Шафёр выскачыў з кабіны і, хаваючы твар ад калючага снегу, завадной ручкай некалькі разоў грымнуў па варотах. Праз нейкую хвіліну ў доме запалілі святло, і неўзабаве гаспадар бразнуў клямакй.

— Ну, што ў цябе? — замест прывітання спытаў ён у вадзіцеля.

Той, малады яшчэ хлопец, хутка загаварыў:

— Бяда, Андрэй Іванавіч. Выбачайце, што патурбавалі ноччу, але аварыя на Цэнтральным тэлеграфі. Лопнула труба, вадой залівае. Трэцюю гадзіну б'ёмся, рады не можам даць, прэ як з прорвы...

Торлін знік у двары. Неўзабаве ён выскачыў ужо апрануты, з нязменным чамаданчыкам пад пахай. Сеў у кабіну і толькі тады праурчэў: «Маглі б і раней прыехаць, калі рады не можаце даць». І змоўк на доўга.

Машына імчалася, раскідваючы снежныя суметы, а Торлін прыкідваў, што там, на тэлеграфі, магло здарыцца. У памяці аднавіў схему водаправода, усе яго «картарыі і капіляры», і пакуль пад'ехалі, у яго ўжо склаўся план дзеянняў. Ён нават не заскочыў на тэлеграф.

— Гані далей, сыноч, на скрыжаванне.

Вадзіцель са здзіўленнем па-

глядзеў на брыгадзіра і праскочыў міма тэлеграфа. За два гады работы ў аварыйнай ён пераканаўся, што «прафесар», як яны звалі паміж сабой Торліна, памылак не робіць.

Не марудзячы ні хвіліны, Андрэй Іванавіч на рагу вуліцы Леніна ўзняў ломікам люк каналізацыйнага калодзежа, спуściўся ўніз, у цемру, па жалезных скобах і навобмацак перакрыў перамычку на парванай лініі.

Калі зайшлі на месца аварыі, слесар з палёгкай сказаў Андрэю Іванавічу:

Мінскі водаправод існуе з 1874 года. За стагоддзе падземныя вадзяныя магістралі, зразумела, змяніліся. Раней водаправодам карысталіся губернатар, архірэй, некалькі багачаў-купцоў — для іх і будаваліся тыя некалькі сот метраў камунікацый. Цяпер жа магістралі пад зямлёй працягнуліся на сотні кіламетраў, кранікі ў кожнай кватэры. Звычайная з'ява. І ўдзень, і ўначы магутныя помпы бесперапынна пампоўць ваду з зямлі.

Я слухаю Андрэя Іванавіча і міжволі думаю пра тое, што з векавой гісторыі мінскага во-

ны за Торліным, калі-небудзь паскардзіліся. Няма на што скардзіцца. Стараннасць майстра? Не толькі. Таксама і павага да людзей, уменне ўвайсці ў іх становішча. Гэта ўжо праява душы, а не адно майстэрства. Хаця — Андрэй Іванавіч любіць цытаваць гумарэску, якую выконвае Аркадзь Райкін. Помніце, пра слесара домакіраўніцтва, які там не дакруціў, там перакруціў, а жыхарам адны слёзы. У гаспадарцы Торліна ўсё, як у добрым механізме. А дгледзець такую гаспадарку нялёгка.

Іванавіч атрымаў яшчэ нямала высокіх узнагарод і знакаў пашаны. Яго неаднаразова выбіралі дэпутатам у гарадскі і раённы Саветы народных дэпутатаў. Ён і цяпер дэпутат Партызанскага райсавета.

Асабліва хапае клопатаў цяпер, калі пракладваецца метр: неабходна пераносіць шмат падземных камунікацый. Тут вопыт Андрэя Іванавіча сапраўды неацэнны — той-сёй з метрабудаваннем не разумее, што падземныя магістралі патрабуюць далікатнага абыходжання. Некалькі месяцаў назад з-за іх халатнасці стварылася аварыйная сітуацыя ў раёне цырка на вуліцы Купалы. Перад работамі Андрэй Іванавіч пабываў у будаўнікоў, растлумачыў, што да чаго, і папрасіў абавязкова паведаміць камунікацыі, маўляў, адна галава добра, а дзве ўсё ж лепей. На жаль, не паслухаліся Торліна. У спешцы ды мітусні парушылі лініі водазабеспячэння, прыйшлося аварыйшчыкаў выклікаць. Воднай гаспадарцы горада быў нанесены немалы ўрон. Шмат даялося папрацаваць, каб ліквідаваць аварыю. А каб іншым была навука, народны кантроль горада наклаў на віноўных штраф.

Хтосьці з журналістаў назваў аднойчы Андрэя Іванавіча гаспадаром падземных магістралей. Неўзабаве, акурат у святая, адшукаўшы нумар яго хатняга тэлефона, звоніць Торліну раззлаваная жанчына. У яе кватэры — няспраўнасць з водаправодам. Выклікала слесара, той крыху пакарпаўся і пайшоў, сказаўшы, што патрэбен спецыяльны інструмент. Жанчына сваю крыўду выліла на Торліна. Маўляў, усе вы нічога не варты, аб якой там рацыяналізацыйнай газеце трубіць? Якія там гаспадары падземных магістралей?

Не стаў Торлін весці дыпламатычныя размовы, спытаў толькі: «Які ў вас адрас?» Не

Водаправодчык ТОРЛІН

— Напэўна, дарэмна вас выклікалі, вада ўжо амаль не б'е, зараз разбярёмся, што да чаго. Так што — выбачайце. А яшчэ ж дзесяць мінут назад аж рукі апускаліся!

Андрэй Іванавіч паглядзеў на вадзіцеля: маўляў, бачыш, якія малайцы? Але хлопец не стрымаўся і гучна зарагатаў. Слесар пераводзіў позірк з твару на твар. І, не разумеючы прычыны смеху, бянтэжыўся і пераптываў: «Што такое, што такое?» І толькі заўважыўшы рукі Торліна, выпаканяў і салідол, здагадаўся, што «прафесар» ужо недзе перакрыў лінію, і зарагатаў таксама.

Потым утрых канчаткова ліквідавалі аварыю. Корпацца давялося доўга, але пад самую раницу водаправод аднавілі.

Вось такі выпадак з яго рабочай біяграфіі. Тады нават не яго змена была. Але хіба ён мог не прыйсці на дапамогу таварышам?

— І ўсё ж, Андрэй Іванавіч, — пытаюся ў Торліна, — чаму так прыкіпелі да прафесіі водаправодчыка? Справа, здаецца, не лёгкая. І не надта прэстыжная. Пра вашага брата водаправодчыка не надта добра гавораць: і халтуршчыкі, і калымаць...

Андрэй Іванавіч смяецца і кладзе рукі на стол. Дужыя, з надзвычай шырокімі далонямі — патрэсканымі і ў мазалах.

— Што ж, на заробак не скарджуся, але тут усё справядліва. Хачу вам толькі сказаць, што водаправодчык і сёння не можа абысціся без лома, рыдлёўкі, кельмы. Дадаўце таксама вольныя начныя гонкі, працу ў дождж і снег, пад ветрам і на морозе. Гэта і ёсць нашы будні. Адным словам, хлеб нялёгкі. А вольны чаму прыкіпеў? Ды як вам адказаць... Спадабалася справа, вольны і пайшоў. А пасля вайны, калі мы аднавілі Мінск, ніхто лёгкага месца не шукаў, да таго ж мая прафесія была надзвычай рэдкая, спецыялістаў не хапала. Ну, а пазней, калі давеў да ладу ўсю водаправодную сетку, шкада ўжо было сваёй працы. Кожны люк, перамычку, помпу ці яшчэ што на памяць ведаў — сваімі рукамі манціраваў, хадзіў па горадзе, як па ўласным двары. Справа, напэўна, у гэтым. Ну і калектыў, вядома. Вельмі родны ён мне стаў за доўгія гады...

даправода 46 гадоў даглядае яго Торлін. Цэлая эпоха ў развіцці гарадской гаспадаркі звязана з імем аднаго чалавека!

У калектыве камунальшчыкаў пра Торліна можна пачуць ці не легенды. Гавораць, ён, толькі пачуўшы аб аварыі, скажа, што здарылася, як хутчэй ліквідаваць пашкоджанне.

— У яго інжынернае мысленне, — кажуць пра яго таварышы.

Вось толькі адзін з прыкладаў. У школах, грамадскіх будынках, на вакзале стаяць фантанычкі для піцця. Зручная рэч, неабходная. Ды толькі распрацоўшчыкі ў свой час не падумалі пра тое, каб вада не выцякала дарэмна, без неабходнасці. Здаецца, дробязь, але штогод з гэтай прычыны страчваецца дзесяткі тысяч кубаметраў выдатнай мінскай вады. Андрэй Іванавіч прыдумав запорны клапан для гэтых фантанычак, які дае магчымасць рэгуляваць работу тых фантанычак.

Торлін — не гаваркі чалавек. На мае настойлівыя просьбы раскажаць пра нейкае складанае здарэнне Андрэй Іванавіч гаварыў адно і тое ж: «ды звычайная работа. Нічога асаблівага...» І пра той выпадак на плошчы Перамогі я даведаўся ад яго таварышаў.

Аварыя была заўважана ў самым цэнтры горада. Каб дабрацца да яе, давялося капаць траншэю глыбінёй пяць метраў, капаць рыдлёўкамі. Торлін з двума таварышамі капаў спачатку ў камяністым грунце, потым — па калена ў вадзе. Калі ім прыслалі дапамогу, яны наадрэз адмовіліся ад замены. Каля сутак работы на чале з Андрэем Іванавічам «біліся» з гэтай траншэяй, пакуль не давялі справу да канца.

Даведаўшыся пра падрабязнасці, пытаюся ў Торліна, чаму адмовіліся ад замены?

— Вольны і вы пытаецеся, як тады маё кіраўніцтва, — адказвае ён. — Я лепш за іншых ведаю гэты ўчастак, і ніхто хутчэй за нас не ліквідаваў бы аварыю.

У гэтым увесь Торлін з яго клопатам за агульную справу і ўменнем браць на сябе асабістую адказнасць і любы цяжар. Ніхто не помніць, каб жыхары ўчастка, які замацава-

Пра Андрэя Іванавіча кажуць: чалавек цвёрдага характару. Ды і было дзе гартавацца яго характару. Прайшоў ён усю вайну. Як дарагія рэліквіі захоўвае Торлін падзякі Вярхоўнага Галоўнакамандуючага. Па іх дакладна праследжваецца баявы шлях сяржант-танкіста Торліна. А яму давялося ўдзельнічаць у абароне Ленінграда, вызваляць Польшчу, браць Берлін.

Асабліва помніцца Андрэю Іванавічу баявы эпізод, які здарыўся летам 1942 года. Іх батальён даручылі выправаваць новай зброй — агняметаў. У час бою гітлераўцы пашкодзілі танк, у якім камандзірам вежы быў Торлін. Танк нерухома застыў на нейтральнай паласе. Фашыстам

няцяжка было расстраляць танк, але яны імкнуліся захапіць яго, каб авалодаць сакрэтнай зброяй. Незлічоную колькасць атак адбіў тады экіпаж машыны, пакуль праз колькі сутак на дапамогу прыйшлі таварышы. За праяўленую мужнасць усе члены экіпажа былі прадстаўлены да высокіх урадавых узнагарод. Торлін атрымаў ордэн Айчыннай Вайны II ступені.

Асабістая адказнасць... Гэта, відаць, яшчэ адтуль, з вайны. «Ніхто за цябе не зробіць, калі не зробіш сам», — любіць гаварыць Торлін.

За аднаўленне гарадской воднай гаспадаркі Торлін быў узнагароджаны Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета БССР і медалём «За працоўную доблесць». Пазней за выдатны дасягненні ў сацыялістычным спарожніцтве Андрэй

здымаючы святочнага касцюма, падхапіў свой рабочы чамаданчык і паехаў ліквідоўваць няспраўнасць, хоць і быў гэты ўчастак зусім не яго.

— Разумеете, узятая рабочая злосць, — гаворыць Торлін. — Ды і крыўдна стала, што з-за нейкага няўмекі людзі дрэнна думаюць пра ўсіх нас.

Знайшоў кватэру Торлін, звоніць. Адчыняюць.

— Слесара выклікалі? Дзе ў вас тут аварыя?

А гаспадары кватэры маўчаць і не зводзяць збынтэжыных позіркаў з залатой зоркі і дэпутацкага значка на касцюме.

Няспраўнасць была ліквідавана за лічаныя мінуты. Хай ведаюць гаспадары падземных магістралей!

В. ХАДАНОВІЧ.

Ш О Л А Х ЛЕБЯДЗІНАГА КРЫЛА

Да 60-годдзя ўтварэння Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік у выдавецтве «Мастацкая літаратура» рыхтуецца спецыяльны выпуск альманаха «Братэрства», у якім поруч з іншымі цікавымі матэрыяламі самых розных жанраў пра непарушную дружбу савецкіх народаў, іх братнія ўзаемасувязі будзе змешчана зся Алены Васілевіч аб тых асабіста чалавечых імпульсах, якія прымушаюць пісьменніка брэсца за пяро і станавіцца перакладчыкам.

Друкуючы з дазволу рэдкалегіі «Братэрства» зся Алены Васілевіч, рэдакцыя штотыднёвіка разглядае гэтую публікацыю як працяг гаворкі аб праблемах мастацкага перакладу.

«Старик, я написал поэму.
Быть может, ты переведешь?»
Якаў ХЕЛЕМСКІ.
«Памяці Аркадзя Кулішова».

Адкуль ён узнікае, гэты раптоўны, імклівы штуршок? Гэта гарачая хваля, што ў адзін момант здольна захліснуць сэрца, абудзіць уяўленне і ўладна, нібыта на крылах, узяцьця цябе ў нязведаны дагэтуль палёт?

Над нескранутым яшчэ абсягам белай папяровай старонкі. З пяром у неспакойнай ужо руцэ?

Адкуль узнікла, напрыклад, гэта спачатку нават не зусім і акрэсленая неабходнасць пачуць на беларускай мове гучанне «Зялёнай калыскі» Гумера Башырава?

...Я толькі адгарнула кнігу і пачала чытаць і адразу ж адчула, як сонечная раніца самых першых старонак пачала поўніць маю душу шчаслівым цяплом далучэння да непадробнай праўды і хараства жыцця.

...На двары знаёма фыркнула кабыла Сіўка. Рывнулі ў сенах дзверы, і на парозе ўзнік бацька («Што гэта хлопец да гэтай пары вылежваецца ў пасцелі!..»). Голас не быў гэтакі, як звычайна, суровы. Бацька пераступіў парог з навіной, ад якой сон, нібыта рукою, зняло. Кабыла Сіўка прыяла жарытка — рыжыга Коську! На доўгіх тонкіх ножках, з пушыстым хвостком і бурай, як шаўкова шчотачка, грыўкай... (Паспешліва пераклазваю змест гэтай шчаслівай падзеі ў даўняй татарскай хаце і нечакана лаўлю сябе на падабенстве: ці не спісваю я тое жарытка — у нашага сённяшняга! — Міхася Клебановіча, ці не яго, часам, словамі і тымі ж самымі фарбамі маючы гэты мілы душы кожнага сялянскага дзіцяці «партрэт»?)

Незабыўны, непаўторны свет маленства, які блізкі і падобны ён усюды, ва ўсіх «дзяцей чалавечых»!

З такім адчуваннем захопленасці і пазнання бралася я за пераклад на беларускую мову апавесці вядомага татарскага празаіка, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі СССР Гумера Башырава «Родны край — зялёная мая калыска». І колькі стрэлася мне на старонках гэтай кнігі падабенства і роднасці маёй уласнай «зялёнай калыскі», якую калыхала беларуская зямля!

Былі, аднак, яшчэ і роднасць, і падабенства — з іншага зусім часу, з іншага вымярэння. З тых зледзянелых, прамерзлых (вераблі на люты замярзлі!) дзён і месяцаў зімы сорок першага — сорок другога гадоў, калі прытулак і цеплыня давала мне гэтакія ж, як у Гумера Башырава, татарская хата ў сяле Асекеева — недзе пасярэдзіне паміж Бугурусланам і Бузулукам.

(Сваё «рахмат», сваё «дзякуй» той добрай хаце выказала я некалі невялікім апавяданнем, і яно было перакладзена — на маю вялікую радасць — на татарскую мову).

У той хаце, у тых яе заінелых, як мядзведзь, сценах, апрача самой гаротніцы-салдаткі Раз'і і яе чацвярых дзяцей, мясціўся яшчэ цэлы гурт і нас, пастальцаў.

Я — з Беларусі. І мядзюстра нашага эвакашпітала Воля Завяршынская са Старое Русы. Наша «жылая прастора» абмяжоўвалася караткаватымі і вузкімі, адвешанымі стракатай паркалёвай шырмай, нармамі пры самых дзвярах, дзе мы спалі ўдзвух з Воляй. Далей, за гэту шырму мы рэдка паказваліся, калі нават і не спалі. На нарах, калі здарэўся воль-

ны час, мы сядзелі і чыталі, нешта шылі, цыравалі ці латалі. А калі ў гаспадыніным катле паспявала і наша варыва, то мы і вярталі на гэтых нарах.

Украінцу Трафіму Засенка — ён насіў па адным «кубіку» на пяціліцах і служыў у запасным стралковым палку за памкаммузвода — як камандзіру, адводзілася самае здаровае месца: прадаўгаватая з пляскатым векам скрыня ля цёплага спіны высокае татарскае печы. Армянін Азат Меліксіян (мы ўсе звалі яго Сашам), цырульнік з таго ж запаснага стралковага палка, што і памкаммузвода Засенка, слаў нанач свой шынялёк на падлозе ля сцяны пад вокнамі і, вядома ж, надта не выграваўся. Два «бабаі» казахі — на тагачасны мой погляд зусім ужо старыя мужычны, гадоў па сорок — месціліся на вялікіх нарах (сёке), якія займалі ўсю сцяну насупраць дзвярэй. «Бабаі» таксама былі салдатамі. Іх доўга чамусьці не абмундзіроўвалі, і яны як прыехалі, так і хадзілі ў калматых малахях і паласатых ватовых халатах, падпярэзаных адзін чырвонай, другі жоўтай хусткай.

Сама Раз'я з дзецьмі тулілася за сваёй вялізнай печы і за другой паркалёвай шырмай.

Самаму малодшаму з дзяцей Раз'і гаварыла Ханіф, калыхаўчы яго штовечара пасля работы, я спявала нашага беларускага «ката»: «Хадзіў коце па плоце ў чырвоным капоце...».

Гарлапан-Ханіф адразу ж сцішваўся і толькі вадзіў чорнымі, як вугалькі, вачанятамі за маёй рукою, якая гайдала яго калыску. Нярэдка Раз'я сама падыходзіла, слухала мой спей і, пасміхаючыся, ківала галавой і гаварыла нешта хуценька-хуценька па-татарску. (Па-руску яна ўмела толькі «агон умірал» — гэта ў адчай, калі выгарала дашчэнту газа і тухла лямпа).

Старэйшая дачка Раз'і Каця — яна вучылася ў чацвёртым класе і была ўсім нам за перакладчыцу — і на гэты раз перакладала маці: «Ээй! (мама) кажа: іш, шайтан, як быццам ён нешта разумее — гэтак прыслухоўваецца...».

«Дзе тыя людзі, дзе імгненні тыя?!» Так — вершамі Сільвы Капуціян — міжвольна хочацца ўсклікнуць мне, азіраючыся на тыя даўня-даўня дні бязмежнага чалавечага цяплення і мужнасці, бясконцага чакання і веры.

...Аповесць Гумера Башырава — аўтабіяграфічны твор. Гэта старонкі дзяцінства і юнацтва самога пісьменніка. Гэта яго родная Янасала, той сусвет, дзе ён гадаваўся і рос сярод блізкіх і дарагіх яму людзей, дзе спазнаў самую светлую радасць і самую горкія слёзы маленства, дзе засталася яго незабыўныя страты і адкуль на ўсё жыццё вынес ён неацэнныя скарбы юначай душы.

Што ж датычыць лёсу хлапчука-падлетка дарэвалюцыйнага глухога татарскага сяла, дык ён мала чым адрозніваўся ад лёсу яго аднагодкаў з гэтакіх ж дарэвалюцыйнага, скажам, беларускага сяла ці вёскі. Нездарма Гумер Башыраў быў у добрым шчырым сяброўстве з нашым народным паэтам Петрусём Броўкам. Абодва яны з таго пакалення, якому суджана было стаяць ля вытокаў маладой шматнацыянальнай дзяржавы і маладой шматмоўнай савецкай літаратуры.

Незабыўнаму часу і лёсу свайго пакалення Петрусёва Броўка ў вершы «Маё дваццаатае стагоддзе» склаў такі сказ:

(Заначэнне на стар. 6—7).

Творчасць народнага пісьменніка Беларусі Кандрата Крапівы аказвала і аказвае свой уплыў на творчы працэс і, вядома, на сэрцы і розум чытачоў і глядачоў. Усё, што напісана Кандратам Кандратавічам за доўгія гады жыцця і працы на літаратурнай ніве, зроблена на тым высокім узроўні мастакоўскай і чалавечай патрабавальнасці, калі мастацкае слова набывае

пярэчнасць. Вось у такой далёка не прастай сітуацыі і пачынае бачыцца, што за чалавек перад табой, чым жыве ён, якімі прынцыпамі і правіламі кіруецца ў сваім паўсядзённым жыцці...

Хто ж яны, героі гэтага твора, жанр якога аўтар вызначыў так: «п'еса ў трох частках, трынаццаці карцінах»? Віктар Пятровіч Галубовіч — хірург, Галіна Паўлаўна — яго жонка, Барыс Мі-

Гэтым мастакоўскім прынцыпам кіруецца ён і ў п'есе «На вастрыні»: таксама тонка і дакладна адчуваючы так званыя падводныя плыні ва ўзаемаадносінах людзей, уважліва ставячыся да дыялектыкі чалавечых характараў, узважваючы ўсе «за» і «супраць», і адначасова нешта не дагаворваючы, каб даць магчымасць будучаму глядачу не проста быць маўклівым сузіральнікам таго, што адбываецца на сцэне, а ў нейкай ступені зрабіць яго як бы сааўтарам, каб ён сам мог па-свойму асэнсаваць той

НОВАЯ П'ЕСА К. КРАПІВЫ

шырокі грамадскі рэзананс. Ён — першы, дзякуючы таленту якога жанр байкі набыў сваё сапраўднае значэнне. Беларуская савецкая драматургія таксама дасягнула такіх значных вышынь таму, што ля вытокаў яе, зноў жа, стаяў Кандрат Кандратавіч. Можна нават гаварыць пра школу Крапівы ў драматургіі — беларускай і ўсёй шматнацыянальнай савецкай драматургіі. А ягоная праца над слоўнікамі? Яна варта самай высокай ацэнкі.

Кандрат Кандратавіч, нягледзячы на паважаны ўзрост, паранейшаму працуе плённа і мэтанакіравана. Ён з тых людзей, якія ніколі не ведаюць творчага спакою.

Як і раней, шмат часу адбірае праца над навуковым рэдагаваннем «Беларуска-рускага слоўніка». Як і раней, жыве Кандрат Кандратавіч новымі задумкамі драматургічных твораў. П'еса «На вастрыні», якая нядаўна закончана, а цяпер, як кажуць, шліфуецца, таксама вынік таго, што хвалявала Кандрата Кандратавіча ў апошні час.

Героі п'есы, як і героі «Брамы неўміручасці», медыкі і жывуць тым, чым і павінны жыць людзі іх прафесіі. Але ці толькі, калі можна так сказаць, сумленнае выкананне сваіх прафесійных абавязкаў важна ў іх паўсядзённых справах? Ці толькі адна барацьба за чалавека можа прынесці ўрачу сапраўдную радасць ад усведамлення сваёй патрэбнасці на зямлі?

Адказваючы на пытанне, пра што новая п'еса, Кандрат Кандратавіч зазначае:

— Найпершы абавязак дактароў — ратаваць чалавека ад смерці. Але ж яны таксама — людзі смяротныя. Ім, як і ўсім нам, уласцівы свае перажыванні. Часам атрымліваецца так, што сваё, асабістае як бы ўступае ў супярэчнасць з грамадскім абавязкам. І розныя людзі па-рознаму вырашаюць гэтую су-

калаевіч Грушэўскі — таксама хірург, Мікалай Іванавіч Ракітны — загадчык хірургічнага аддзялення гарадскога бальніцы, Алег Трафімавіч Якавец — памочнік «шэф», Марыя Рыгораўна — яго маці, калгасніца-пенсіянерка, Зоя Антонаўна — палатная сястра, Ганна Ціханаўна — санітарка, Павел Андрэевіч Сыравкаш — старшыня камісіі. І паколькі дзеянне адбываецца ў гарадской бальніцы, сярод дзейных асоб п'есы — хворыя.

А сама п'еса, калі прытрымлівацца не толькі

ці іншы ўчынак персанажы і праз іх паводзіны лепш зразумець сутнасць і значнасць задумкі драматурга.

П'еса «На вастрыні» зацікавіла Беларускі дзяржаўны акадэмічны тэатр імя Якуба Коласа і неўзабаве прыступіць да яе сцэнічнага ўвасаблення. А пакуль што Кандрат Кандратавіч улічвае некаторыя заўвагі галоўнага рэжысёра тэатра Валерыя Мазынскага, якія ўзніклі пры знаёмстве з рукапісам твора. Сапраўды творчы ўзаемаадносіны ўсталяваліся паміж вядо-

зместу, а глянуць на праблему, што вырашаюцца ў ёй у кантэксце сучаснасці — а хіба з іншымі меркаваннямі можна падыходзіць да сапраўднага мастацкага твора! — пра жыццё. З яго супярэчнасцямі і канфліктамі, з такімі паваротамі ў чалавечых характарах, калі ўсё адразу цяжка прадугадаць, калі ўзнікаюць сітуацыі маральнага плана, якія можна вытлумачыць, толькі глыбока пранікнёўшы ва ўнутраны свет таго ці іншага персанажы. Менавіта да такога прачытання чалавека К. Крапіва імкнецца і ў сваіх ранейшых п'есах, адны назвы якіх ужо адразу нагадваюць — гэта яркая, незабыўная гісторыя беларускага тэатра: «Хто смяецца апошнім», «Мілы чалавек», «Пяць жаваранкі»...

мым драматургам і малядым, хоць і галоўным, рэжысёрам.

Коласаўчы мяркуюць прыступіць да пастаноўкі п'есы «На вастрыні» ў верасні. Пройдзе час, і на афішы будзе пазначана дата чарговай прэм'еры. Хочацца разам з В. Мазынскім спадзявацца, што і гэтая сустрэча з творчасцю К. Крапівы прынесе глядачу сапраўдную радасць спаткання з мастацтвам важкай жыццёвай сілы.

Так і павінна быць, бо творчасць народнага пісьменніка Беларусі нікога не пакідала і не пакідае аб'якавым.

Бо яна — наша жывая класіка.

Алесь МАРЦІНОВІЧ.

На здымку: галоўны рэжысёр тэатра імя Якуба Коласа Валерыя Мазынскі і народны пісьменнік Беларусі Кандрат Крапіва.

Фота Ул. КРУКА.

КРЫТЫКА, БІБЛІАГРАФІЯ

Першае, што прыемна ўражае пры знаёмстве з новай кнігай Алега Лойкі «Паэзія і час», гэта навуковая дакладнасць, выверанасць тэарэтычных высноў. Адчуваецца, што свет паэзіі для Алега Лойкі — родная стыхія, даўно асвоены мацярык, дзе ўсё дзесяткі і сотні раз мерана-перамерана ўласным вопытам. Адсюль і пераканаўчасць у тым, што «паэзія пачынаецца з пачуцця, але паэзія стала б усяго толькі беспрадметным хваляваннем, калі б не напаялася думкай, жыццёвым сэнсам, не становілася лірычным раманам чалавека». Лойку ўласціва зайздросная асацыятыўнасць мыслення, умение «бачыць» паэзію ў часе і прасторы. Вось чаму ў полі яго зроку адначасова знаходзіцца мноства як блізкіх, так і самых непадобных між сабой твораў розных аўтараў. Гэта вельмі каштоўная якасць даследчыка — здольнасць схопіваць, спасцігаць, сінтэзаваць, здавалася б, непадуладную чалавечаму розуму безліч жыццёвых і літаратурных з'яў, фактаў, падзей. Яна засцерагае ад небяспекі прачытання таго ці іншага мастацкага твора і залявана ад шырокага літаратурнага працэсу. І тады пад пяром крытыка гэтыя разрозненыя паэтычныя з'явы-шклінкі, нібыта ў тым калейдаскопе, выстройваюцца ў строга лагічную сістэму заканамернасцей, што абумоўліваюць сённяшні стан развіцця паэзіі і прадвызначаюць яе заўтрашні дзень. Усім гэтым якасцямі мастацкай, творчай індывідуальнасці паэта, крытыка, літаратурнага аўтара А. Лойкі пазначана кніга «Паэзія і час».

На шматтаблічную паэзію 60—70-х гадоў А. Лойка глядзіць праз прызму асноўнага закону паэзіі — закону «прарастання з сэрца чалавечага і ўздзеяння на яго». Крытык будзе гаварыць пра традыцыі і наватарства ў паэзіі, пашырэнне яе жанрава-тэматычнага дыяпазону, стылявыя пошукі, інтэрнацыянальнае сувязі і інш., ні на хвіліну не забываючыся, што выток сапраўднай паэзіі ў

А. Лойка. Паэзія і час. Літаратурна-крытычныя артыкулы, творчыя партрэты. Мінск. «Мастацкая літаратура», 1981.

чалавечых эмоцыях, настроях, пачуццях, якія «дзякуючы слову ператвараюцца ў эстэтычную з'яву». І трэба сказаць, гэты арыенцір, крытэрыі вымярэння сапраўднай вартасці мастацкага твора нідзе не падводзіць даследчыка. Сведчанне таму — хоць бы артыкул «Слова даецца нялёгка», у якім зроблены агляд паэзіі 1972 года.

Высокай прафесійнай і інтэлектуальнай культурай даслед-

сці, дэклацыйнасці, вучыць працаваць над паэтычным словам, дабівацца цэласнасці мастацкага вобраза. І ўсё гэта доказна, на падставе аналізу канкрэтных вершаў канкрэтных аўтараў, з вызначэннем магістральнага кірунку далейшых пошукаў маладых паэтаў — «у першую чаргу аб пашырэнні тэматычнага дыяпазону, паглыбленні тэм і перажыванняў павінны дбаць усе яны, за-

гадоў? Практыка ж паказвае, што са сваімі «мелодыямі быцця» ўваходзілі ў літаратуру паэты і дзесяць, і больш гадоў таму назад, пра што сведчаць хоць бы вершы «Гэта снег...», «А на Нёмане...» Д. Бічэль-Загнетавай; «Калі ты летуценнік» Г. Бураўкіна; «У дняпроўскіх хвалях, бы ў калысцы» У. Караткевіча; «Мне спакою не ведаць», «Сонечны вецер» самога А. Лойкі. І сёння, праз

У гэтым сэнсе беларуская літаратура не выключэнне. Больш таго, спасціжэнне яе поспехаў і выдаткаў, заканамернасцей і перспектываў далейшага развіцця па-сапраўднаму толькі і магчыма ў кантэксце як суседніх братніх літаратур, так і сусветнага літаратурнага працэсу. І тады, напрыклад, аказваецца, што маладая беларуская і ўкраінская паэзія 60-х гадоў пачыналася з аднаго — «з высокага хвалявання, з маладога змагарскага запалу ў барацьбе за «высокае неба ідэалу» (А. Вяцінскі), за «небо... надій» (І. Драч). Што беларусы У. Караткевіч, Я. Сіпакоў і ўкраінцы І. Драч, Р. Лубкіўскі паэтычна роднасна блізкія «паглыбленнем нацыянальных рамантычных традыцый», асацыятыўнасцю вобраза — паэтычнага мыслення; што С. Гаўрусёў, Н. Гілевіч, В. Сыманенка, Л. Кастэнка, А. Лупій працуюць у рэчышчы далейшага развіцця «анталагічна — класічнай традыцыі». І што разам з тым паэзія кожнага — ёсць найперш выражэнне нацыянальных традыцый свайго народа, што «ў атмасферы сацыялістычнага збліжэння нашых народаў» творчае спасціжэнне вопыту братніх літаратур ёсць неабходная ўмова плённага развіцця кожнай нацыянальнай літаратуры.

Абсягі крытычнай думкі, паводле разумення А. Лойкі, такія ж неабсяжныя, як і самога мастацтва. Яна павінна ўжо сёння «працаваць» на заўтрашні дзень, адчуваць сябе таксама ў ролі сувязной «паміж наступным і былым». Глыбока даследаваць сённяшні стан развіцця літаратуры — гэта ў нейкай ступені заглядваць у яе будучае. І даследаванне гэта павінна весціся ў гістарычна непарыўным адзінстве таго, што было, і таго, што ёсць. Толькі ў такім разе прыадчыніцца заслона ў тое, што будзе. І аўтар страшна і доказна палемізуе з крытыкамі, якія спрабуюць адраваць сённяшняю паэзію ад яе гістарычнага запячча, нацыянальных і класічных традыцый.

Праўда, у сваіх разважаннях даследчык часам бывае непаасядаўным. Напрыклад, ён пагаджаецца, што «сапраўды, большасць савецкіх нацыянальных літаратур (і беларуская ў тым ліку. — Л. П.) на перало-

ЧАС АБАВЯЗВАЕ

чыка пазначаны літаратурна-навучны аналіз вершаў М. Танка, П. Панчанкі, А. Русецкага, С. Дзяржы і іншых паэтаў старэйшага пакалення. І аналіз гэты, думачыцца, праведзены з пэўным прыцэлам: паказаць маладым, пачынаючым паэтам і ўзоры сапраўднай паэзіі, і тую небяспеку, якая чакае іх на шляху аблегчэнасці, легкадумнасці, падмены жывога чалавечага пачуцця дэклацыйнымі заклікамі ці абяцаннямі.

Нямногія з сучасных нашых крытыкаў надаюць такую ўвагу творчасці маладых, як А. Лойка. Нямала старонак і нават асобных артыкулаў пра творы пачынаючых аўтараў знойдзе чытач і ў кнізе «Паэзія і час».

У першых кнігах маладых крытык імкненне ўбачыць тое, можа, яшчэ ледзь улоўнае праяўленне будучай мастацкай індывідуальнасці, спробе пачуць голас кожнага пачаткоўца ў шматгалосым паэтычным свеце. Так, лірычны голас С. Законнікава вылучаецца «светлым бодем улюбённасці ў жыццё, у наваколны свет». Лірычнае пачуццё Г. Каржанеўскай моцнае сваёй «даверлівасцю, прычотнасцю, наіўнасцю, «юначай вераю чысцюткай». У творах А. Разанова самае характэрнае — «выхад на прамую размову з часам, вяснасцю, космасам, спрадвечным». У той жа час даследчык засцерагае пачынаючых паэтаў ад пераймальна-

вастраючы ўвагу на сучаснасці, на ўзняцці актуальных, грамадска значных матываў, на паглыбленні грамадзянскага пафасу. Па-другое, важным для ўсіх іх застаецца далейшая вучоба на высокіх узорах класічнай і сучаснай паэзіі.

Цікавымі, хоць і некалькі спрэчнымі, уяўляюцца назіранні крытыка аб паглыбленні ў маладых паэтаў — А. Разанова, В. Іпатава, В. Жуковіча, М. Шаўчонак і другіх — музычнага пачатку, зліцці ў паэтычным слове «музыкі, пластыкі, жывапісу, думкі». Шматлікія прыклады з вершаў маладых паэтаў прыводзяць А. Лойку да вываду аб тым, што «ніякай выпадковасці ў павароце маладых да музыкі не было, — ён быў заканамерны, ён у сферы тых антыімпульсаў, што не маглі не ўзнікнуць пры пошуках маладымі свайго голасу, свайго месца ў літаратуры». Крытык лічыць, што год дзесяць назад, пасля з'яўлення верша Н. Гілевіча «Не забірайце музыкі ў паэта», «павароту да «мелодый», які назіраецца сёння, аднак яшчэ не адбылося... Бо тады не патрабаваў гэтага таленту (?) і іншыя паэты, іншыя таленты ішлі тады ў нас у літаратуру».

Ці не было тут пэўнага перабольшвання ролі маладых у вобразна-стылявым абнаўленні беларускай паэзіі 70-х

14 год пасля напісання артыкула «Мелодыі святла, любові і быцця», становіцца відавочным, што істотна новага павароту ў развіццё сучаснай паэзіі тагачасна маладыя паэты яшчэ не ўнеслі, што паглыбленне і філасофскага, і музычнага пачатку па-ранейшаму звязана ў ёй з імёнамі тых, хто прыйшоў у літаратуру на парозе 50—60-х гадоў.

Яшчэ адна з прывабных якасцей А. Лойкі — даследчыка гісторыі роднай літаратуры — настойлівае імкненне разарваць традыцыйныя ўяўленні аб ёй як аб літаратуры здаўна этнаграфічна — правінцыяльнай, спроба прыўзняць яе над часам і прасторай, вывесці на арбіту сусветнага літаратурнага прыцяжэння. Менавіта ў гэтым бачыцца канцэптуальнасць артыкулаў «Узаемасувязі маладой беларускай і ўкраінскай паэзіі», «Паэма шукае», «Паміж наступным і былым». Духоўнасць як найвышэйшая субстанцыя не ведае тэрытарыяльных і нацыянальных граніц і межаў, яна прарастае з глыбін чалавечага, пазтавага сэрца, каб матэрыялізавацца затым у нацыянальным слове і форме. Вось чаму высокаразвітыя нацыянальныя літаратуры заўсёды з'яўляюцца і мастацкім жыццямі і гісторыяй свайго народа, і выражэннем адвечных маральна-філасофскіх высноў чалавечтва.

Ш О Л А Х ЛЕБЯДЗІНАГА КРЫЛА

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 5).

Я рос, як рос у вёсцы кожны,
Звычайным ціхім пастушком,
Ды ўжо Кастрычнік пераможны
Сустрэў дапытным хлапчуком.
Я ў захапленні быў, вядома,
Ты ж пецціла мяне ўсяляк,
Дало шынель у валрэфкуме
І «КІМ» на грудзі — любы знак.

І, вядома ж, яно, бурлівае «маё дваццатае стагоддзе», уладна прызвала іх — і Гумера Башырава, і Петруся Броўку — і ў шэрагі таксама маладой савецкай літаратуры. Прызвала і акрыліла...

Сельскі парень, — о хлебе
Стал я петь, о себе,
О траве и о небе,
О счастливой судьбе.
Пел о первых бороздах,
Что на пашне продел.
Не девчатам — березкам
Я те строки прочел.
На ночлеге весною
Я открылся друзьям.
И курили махром
Мне друзья финнам.

Гэты чысты жывы беларускі ручай паэзіі Петруся Броўкі быў павернуты ў магутнае рэчышча савецкай шматмоўнай літаратуры выдатным майстрам паэтычнага перакладу Якавам Хелемскім.

Я збочыла і падалася, здаецца, далёка ад першапачатковай тэмы. Але весці гаворку пра літаратуру (у дадзеным выпадку мы пэўным чынам краемемся стыхіі мастацкага перакладу), такую гаворку весці, стоячы на адным месцы, па-мойму, немагчыма...

...А то, здараецца яшчэ, што часам душы твае, стомленай і прыціхлай, раптам кранеца і ўскалыхне яе і прымусяць затрапяць і гарачэй забіцца музыка чужога слова. І ты адразу нават не зразумееш, адкуль яна ўзялася, узнікла гэта радасць і сіла жыцця, што

гэтак раптоўна ўзварушыла ўсю тваю істоту, як быццам асвятліла твой зрок і прыўзняла (зноў жа, зноў прыўзняла!) цябе над шэрым тваім днём, абмаладзіла твае пачуцці, надала ім палёт і адвагу і самае, бадай, галоўнае, што і цябе, як і само яно, тое чужое крылатое слова, таксама зрабіла на ўсё здольным і крылатым...

Музыка слова.

Добра памятаю той звычайны будзёны кухонны жаночы дзень з усім яго лагічным (і таму мудрым) жыццёвым зместам, з якога, бывае, аднак, немагчыма выкрасаць не толькі іскрынікі радасці, а нават немагчыма прымусяць сябе схіліцца да стала, каб напісаць самае надзённае тваё слова: «дарога»...

Ён, напэўна, так і скончыўся б, той мой дзень, як і цэлая чарада іншых, на яго падобных дзён, каб не ўзмахнула раптам (ах, гэта заўсёднае «раптам!»), каб не зазвінала раптам, каб не зачаравала і не ўваскрэсіла «з мёртвых» зноў на белы свет маю зямельную душу срабрыстае лебядзінае крыло!

Ляцелі (з радзё) «гусі-лебедзі» ўкраінца Міхайлы Стэльмаха.

Так прыйшла я да перакладу на беларускую мову чужоўнага ўкраінскага спеву «Гусі-лебедзі ляцяць»...

Даўно адбылася тая сустрэча, тая радасць, калі я ўсё роўна нібыта піла крынічную ваду, перакладаючы на мову роднай зямлі старонкі гэтакія блізкія нам, беларусам, зямлі ўкраінцаў. Блізкай і зразумелай сваёй паэзіяй, сваім побытам, сваёй гісторыяй, сваімі слязьмі і смехам...

І зноў, параўноўваючы, як і пра «Зялёную калыску» Гумера Башырава, я не магу не паўтарыць: якія ж мы ўсе падобныя — «дзеці чалавечыя»!

«Пароль Надзея» Зоі Васкрасенскай — мы перакладалі з рускай мовы на беларускую разам з маім сынам Уладзімірам Васілевічам.

Тут была свая, зусім іншая сіла прыцяжэння. Быў зусім іншы сусвет. Іншая моўная стыхія.

Аповесць «Пароль Надзея» прысвечана дзіцячай і юнацкай пары Надзеі Канстанцінаўны Крупскай. Яна расказвае пра рэвалюцыйныя традыцыі сям'і Крупскіх, уваскрашае тагачаснае рэвалюцыйна-дэмакратычнае асяроддзе, у якім расла і выхоўвалася Надзея Крупская — у будучым выдатны дзеяч Камуністычнай партыі і дзяржавы, адданы, верны друг і жонка вялікага Леніна.

Прыцягвала ў гэтай рабоце незвычайна і асоба самога аўтара кнігі — Зоі Іванаўны Васкрасенскай.

Як і многія іншыя выдатныя жанчыны нашай краіны: Ларыса Рэйснер, Аляксандра Калантай, Марыя Фёдаруна Андрэева — яна зусім юнай дзяўчынай пакінула забяспечаны бацькоўскі дом, сям'ю і пайшла... у рэвалюцыю. У чырвонаармейскім шынелі, з вінтоўкай у руках, пайшла бараніць маладую Савецкую дзяржаву. А потым гэтакім жа адданым салдатам заваёўвала і мацавала

ме 50—60-х гадоў прайшла праз паласу паглыблення суб'ектывізму, інтэлектуалізму» і тут жа рытарычна пытае, «ці паглыбіўся яе інтэлектуалізм у параўнанні з Цютчавым, Фетам, Брусавым?» Думаецца, так ставіць пытанне не зусім правамерна, бо інтэлектуалізм Цютчава і Фета вырас на зусім іншай сацыяльнай і навуковай глебе, чым, скажам, інтэлектуалізм А. Куляшова ў «Новай кнізе» ці ў паэме «Варшаўскі шлях».

Што ж чакае паэзію ў будучым? На якіх правах яна будзе ўжывацца побач з навукай? Паэзія сусветная і паэзія беларуская. Паэт і вучоны А. Лойка мяркуе, што «і ў ХХХ стагоддзі вершы будуць пісаць не машыны, не роботы, а жывыя «натуральныя» людзі. Будучы пісаць пра самае асноўнае, галоўнае, запаветнае. Прырода слова не зменіцца, але зменіцца прырода паэзіі, — проста прагрэс тэхнікі глыбей адкрые чалавека ў чалавеку». Далагляды нацыянальнай паэзіі крытык звязвае «з узвышэннем у ёй партыйнасці, сацыялістычнага метаду як асноўных прынцыпаў і спосабаў адлюстравання жыцця ў літаратуры, з «працэсамі збліжэння з іншымі культурамі ў сацыялістычнай садружнасці народаў СССР і з асваеннем ідэяна-маральных здабыткаў перадавых дзеячаў мастацтва ўсяго свету».

Завяршае кнігу «Паэзія і час» цыкл творчых партрэтаў «Абліччаў неагульных вырсы». Усяго іх адзінаццаць — пра творчасць С. Дзяргяга і М. Танка, Я. Сіпакова і А. Вярцінскага, Р. Барадудзіна і У. Лісіцына... Адзінаццаць чалавечых і паэтычных лёсаў, суперажытых сэрцам дванаццатага — самога аўтара артыкулаў. Можна згаджацца або не згаджацца з аўтарскай ацэнкай таго або іншага твора. Сумнявацца ж у высокім прафесійным майстэрстве літаратуразнаўчага аналізу і непадкупнай шчырасці самавыяўлення асобы аўтара праз добразычлівае слова пра сяброў і паплечнікаў не прыходзіцца.

У цэлым жа кніга «Паэзія і час» разгортвае даволі аб'ёмную панараму беларускай паэзіі на сучасным этапе яе развіцця.

Лідзія ПРАШКОВІЧ.

«ЗБОРНИК ЛІРЫКІ ЛЯДАШЧЫ...»

Адзін з персанажаў верша «У бярозавае лета...» з новага зборніка Міхася Стрыгалёва «Кола фартуны», «сам старшыня Савета, сосед, адметны нях», гаворыць аўтару такія словы: «Чытай, чытай — заведчу, — твой зборнік. Нешта ёсць...». Не будзем гаварыць пра папярэднія кніжкі М. Стрыгалёва, таксама як і пра якасць і скіраванасць няху «суседа». Але словы «нешта ёсць» найлепшым чынам вызначаюць вартасць чарговага зборніка аўтара. А «нешта» — гэта спроба рыфмаваць. Спраўдуючы ж паэзію на чатырох з паловай аркушах кніжкі, дайце веры, знайсці цяжка. Ці маем мы падставы гаварыць гэтак катэгарычна?

Жаданне выказаць сваю любоў да роднага краю, мясцін, дзе нарадзіўся, — жаданне асаблівае, святае. «О край песняроў! Землякоў і радні! З табой мае мары — і ночы, і дні», — рытарычна і пафасна дэкларуе М. Стрыгалёў. Можна, і паверылі б, калі б не прачыталі наступнае: «Радзіма! Я твой шэра-сонечны птах!», таму «матчынай мовы глытаючы мом, няспетую песню трымаю ў дзюбе» (націск, заўважце, робіцца на апошнім складзе, каб зарыфмаваць са словам «цябе»). Якая ж можа быць песня, калі мову матчыну глытаеш як «ком»? А што з мовай роднай аўтар не ў зусім добрых адносінах, мы яшчэ ўпэўнімся.

Аўтару больш даспадобы самалюбаванне, корпанне ў сваіх пачуццях і выдумках. «Я... птах», — мы пра гэтыя словы ўспаміналі. А ў вершы «Пад бурамі лёсу» М. Стрыгалёў заўважэ: «Я—сад, я—рабінавы», — каб тут жа паведаміць, што с'ягае праз агародку (гэта ў свой сад), «аж перыні ад ягадзіны». І ўсё гэта дзеля таго, каб самазавердзіцца: «у майскае сонейка верай квітнею, не вешаю нос». Яшчэ далей ідзе ён у вершы «Споведзь»: «Я—травінка пад колам». І заклікуе глыбакадумны акорд: «я ўстаю... Карацей, не казюка я! Хопіць! Я с'ягаю наўпрост у сюзор'і Галактык».

Аўтару пастаняна спадарожнічаюць у гэтым сьмі, мроі, летуценні. Колькі іх у кніжцы? «ХАЧУ я таго ці не ХОЧУ—урываюцца ў паміць... сны», — інфармуе нас М. Стрыгалёў. А ці не выпадкова гэта? Ды не, бо «час летуценны», як сцвярджае ён. Гэты «мройлівы груз» аднаму, безумоўна, цяжкі

М. Стрыгалёў. Кола фартуны. Лірыка. Мінск. «Мастацкая літаратура», 1981.

на панесці, таму і перакладае аўтар на плечы чытача свае ўзоры містыфікацыі і штуркаства, якія выдае за фантазію («нясе мяне фантазія...»).

Не пашэнціла ў вершах М. Стрыгалёва і «слабаму» полу. «Дзяўчыначку адну песнямі пазбаўлю сну», «тэлепатыю сваю я на ёй правяру», — піша ён. Ці не такія тэлепатычныя здольнасці сталі прычынай таго, што «ўсе дзяўчаты абнясллаўлены, дзе цвітуць плакун долы лён». Але ж гэта самая здольнасць часам, відаць, і падводзіць, бо скажаць «Соня, Соня! Ты Наташа, лёгкім воблачкам ляціш», — значыць, пазбавіцца на нейкі момант не толькі тэлепатыі, але і прастай цявразасці.

Абмежаванасць мастацкага густу, непераборлівасць у сродках падачы думкі і прыводзяць аўтара да таго, што пачынаецца «дагала распрананне бярозак», а «грудзі дзавочыя» становяцца «яблыкамі лета».

Чытач можа падумаць, што паэт толькі і заняты сваімі летуценнямі і пачуццямі. Не, гэта не так. Шэраг вершаў прысвечаны «асвятленню» падзей гісторыі не толькі нашай краіны, але і гісторыі сусветнай (праўда, часта таксама праз сон і мроі). Думка паэта пачынае спасцігаць гісторыю з часоў ГЕСІОДА і АРЫСТОТЭЛЯ (так у зборніку), не мінаючы і «Цэзара звях», і пратапопа Авакума («Жыццё паліла мукай — нескаронай вешчай думай»), і Пушкіна (як жа мінуць, калі знаходзіцца ў мроіве пушкінскай восені), да нашых часоў, калі «лейтэнант старэйшы(?) Юра» адчуў «сонечны пагляд вандруніка (?) альбо Галоўнага». «Хвалюючае панібратства» (выраз М. Стрыгалёва), няўдзячнасць і фамільярнасць дазволілі аўтару сваім стрыгалёўскім дзёркачом (не вечнічам, вядома) вышпарыць «літасціва па ягадзіцах графа Талстога».

Вольнае абыходжанне з фактамі, павярхоўнасць і неспадарожнасць думкі, знарочыстае мудрагельства характэрныя большасці вершаў гэтай тэматыкі: «Гваздзікі на граніцы», «Пісьменнікі Зямлі Расійскай», «Вечны покліч», «Пярэдадні», «Скрат ідзе на Алімп» і інш.

Характэрным для раскрыцця светапогляду аўтара, духоўнай напоўненасці кніжкі з'яўляецца верш «Тыя ваенныя будні». Што ж запамінуў герой твора з тых дзён? А хоць бы гэта — «мосцік, парэнчы і дзевычын! Белы язіну палон...». І больш нічога. Так безадказнасць, гульня ў словы, невыразнасць думкі і неспадарожнасць пошукаў прыводзяць да аблегчанасці

вырашэння тэмы, бездухоўнасці лірычнага героя. А пра што гавораць і чаго варты такія практыкаванні ў мудрагельстве?

Журботныя, мудрыя лёхі прыроды, ў іх нават фантамы жалезнай пароды, між бур не звяртаючы ўвагі на смерць, на ростанях перасялення народаў кладацца масткамі праз кругаверць(?) («Ніцае дрэва»).

Ці не занадта часта бяздумна стаіць паэт у «сусветным роздуме», а не бачыць, што робіцца вакол яго? Пэўна ж, мудрагелячы, з прэзэнзіямі на глыбакадумнасць, да арыгінальнай і сталай думкі не прыйдзеш.

Праўда, іншым разам аўтар скіроўвае сваю «думку» і да нас, грэшных яго сучаснікаў. «Авохці ж! Мы ж усё не вечныя», «такі ўжо свет стары» — напамінае ён нам. Гэта добра: можа, хто і забыў, трэба напамінаць. Але калі М. Стрыгалёў сцвярджае, што «мы ўсе ў некага іграем, нібы вароны на зыры», то шмат хто ўсумніцца і не пагадзіцца з такой думкай, а то і ўспрыме яе як абразу.

Манеры пісьма М. Стрыгалёва адпавядае і мова яго вершаў. Што ні старонка, то малапісьменныя, аляпаватыя выразы, стыльвалы неадкладнасці, няўжываныя метафары і параўнанні, якія толькі зацямяняюць і вобраз, і думку. Даводзіцца чытаць: «Айчыны дым не пазабывы» (с. 8), «над краснай лясчынаю» (с. 11), «палацце па небе зніч» (с. 19), «дзетка-малюба Русь дарагая» (с. 25), «платанае звон у слёзах» (с. 50), «апошній мудасы вазносыцца віхры» (с. 52), «трэлі цёкнае... скрыпціць цвыркун» (с. 61), «тапалі» (с. 73), «ах, пчолы! Гэтыя ўжо пчолы! Нядбайна зробіць вам уколы» (с. 74), «здавалася, пад грай вароні, бы конь іржаў ці бедуін» (с. 86), «луным дрож» (с. 98), «след на снягу» (с. 136). Гэты доўгі пералік можна яшчэ доўжыць і доўжыць.

Кожнае слова ў паэтычным творы павінна несці высвечанае сэрцам пачуццё. А калі гэтага пачуцця няма, дык застаюцца толькі словы, пачынаецца гульня ў яго. Адносіны да слова — гэта таксама і грамадзянская пазіцыя аўтара, бо няма не толькі ў актуальнасці тэмы. Відаць, не выпадкова родная мова стала ў аўтара «Кола фартуны» «комам»...

Такім чынам, у зборніку вярзана назіраюцца мастацкія пралікі. Ды ці можа быць інакш, калі «ад цяврлівага чакання цягніка ў тэатры Мінск» (таемнае хіба тое, як у Мінску выдалі зборнік) уздымаюць «вершаскладанне не адзін ДАУ-ЖЭЗНІ МІГ». Паэзія ж патрабуе большага — удумлівасці і цяврліваасці, тады яна будзе і змястоўнай.

Падсумоўваючы сказанае, хочацца прывесці азначэнне, лкое даў кніжцы сам аўтар, бо здагадваўся, відаць, пра яе вартасці: «зборнік лірыкі лядашчы».

Уладзімір МАРУК.

У ШТОТЫДНЁВІКУ

«ПУЛС»

Штотыднёвік ЦК Дэмітраўскага камуністычнага Саюза моладзі Балгарыі «Пулс» змясціў у № 6 пад рубрыкай «Паэтычныя мерыдыян» нізку вершаў Уладзіміра Някляева і Валлянца Лукшы. Пераклады іх твораў зрабіў вядомы балгарскі пісьменнік Стэфан Палтоны. Пададзены біяграфічныя звесткі пра аўтара.

У ЧЭХАСЛАВАЦКІМ ДРУКУ

У першай кніжцы часопіса Саюза славацкіх пісьменнікаў «Словеснае поглядзі» з гэты год надрукавана рэцэнзія на аповесць І. Пташнікова «Лонва». Аповесць гэтая ў перакладзе Юрая Андрэячыка апублікавана асобнай кніжкай пазалетаў. Аўтар рэцэнзіі — Міхал Анташ.

Часопіс Саюза чэшскіх пісьменнікаў «Літарарні месічнік» (№ 2 за гэты год) змясціў рэцэнзію Міраслава Заградні на дзве кнігі, выдадзеныя летась у Празе. Першую — «Я з вогненнай вёскі...» А. Адамовіча, Я. Брыля, У. Калесніка — пераклаў Вацлаў Жыдліцкі, другую — «Блакадную кнігу» А. Адамовіча і Д. Граніна — пераклалі Марта Беранова і Вера Кружыкава.

«ЧОРНЫ ЗАМАК...»

— 3 ПРАЦЯГАМ

У пятнаццатым нумары (красавік) балгарскага інфармацыйнага штотыднёвіка «АБВ» (органа Дзяржаўнага камітэта культуры НРБ) з'явіўся анонс пра пачатак публікацыі ў гэтым выданні рамана У. Караткевіча «Чорны замак Альшанскі». Змешчаны фотаздымак пісьменніка і біяграфічная нататка, дзе, у прыватнасці, прыводзіцца звесткі пра перакладчыка твора ў балгарскую мову: «У нас вядомы яго аповесці — «Лісца каштанаў», якая ўключана ў зборнік «Беларускія аповесці», што выйшаў у выдавецтве імя Георгія Бакалава ў 1976 г.; «Дзікае палляванне караля Стаха» — выйшла асобным выданнем у выдавецтве «Отчество» ў 1981 г. У 1982 г. у выдавецтве «Народна культура» выходзіць у свет зборнік апавяданняў У. Караткевіча пад назвай «Паром на бурнай рацэ», а на 1983 г. выдавецтва «Отчество» фронт» рыхтуе да друку раман «Чорны замак Альшанскі» ў перакладзе Пенкі Кынавай».

А цяпер папулярны штотыднёвік «АБВ» з нумара ў нумар змяніць балгарскіх чытачоў з твораў беларускага пісьменніка. Урыўкі размяшчаюцца на пастаянным месцы — так, каб чытач мог выразаць старонкі і сіласці кніжачку.

мірныя рубяжы новага савецкага жыцця. Поплеч з Аляксандрай Міхайлаўнай Калантай несла адказную дыпламатычную службу за мяжой... Вялікую Айчынную вайну скончыла ў званні палкоўніка...

Пра сябе сама Зоя Іванаўна распказвае не вельмі ахвотна. Прыгожа папыхваючы цыгарэткай, распказвае паволі, маляўніча лепячы вобразы даўніх паплечнікаў і сяброў. Яе строгае аблічча пазначана не падуладнай часу адзнакай характара «і душы, і адзеньня, і твару»...

Мяне заўсёды захапляў гэты высакародны — у нечым вельмі ўжо не сённяшні — тып інтэлігентнай жанчыны. Вось чаму, будучы знаёмай з Зояй Вакрасенскай, я даўно хацела пачуць, як будзе гучаць на беларускай мове яе светлая «Надзея»...

Былі і ёсць у мяне і іншыя захапленні і жаданні.

Я хацела б, напрыклад, перакладаць непадробна шчырыя і вельмі чалавечыя кнігі майго добрага сябра кіргіза Шукурбека Бейшаналіева.

Два гады таму назад лёс падараваў мне сустрэчу з даivosным Ісык-Кулем... Я пабыла ў высакгорным Пржавальску. Пастаяла на стромкім беразе Ісык-Куля ля магілы слаўтага падарожніка-даследчыка-географа... На помніку, на бронзавай пліце, толькі імя і гады жыцця і смерці: «Мікалай Міхайлавіч Пржавальскі. 1839—1888». І ніякага пераліку ні заслуг, ні пачэсных званняў. (Гэтак жа ў Аляксандра-Неўскай Лаўры высечана

на мармуровай пліце: «Здзьсь лежыць Суворовъ»...).

Бачыла я і нямела перад велічнымі пікамі і цясінімамі Цянь-Шаня. І толькі там упершыню і зусім па-новаму адчула (і паверыла ў іх) фантастычныя фарбы на палотнах Рэрыха. Дагэтуль, у музейных сценах, яны мне здаваліся ненаaturalнымі, «прыдуманымі». (Гэтакія пранізілыя фіялетавыя і маляваныя спалохі звінелі на тых палотнах!)

Усе гэтыя фарбы ёсць таксама і на старонках кнігі Шукурбека Бейшаналіева.

...Або, вярнуўшыся з далёкай дарогі, я села б перакладаць латышку Зэнту Эргле. Свае кнігі для дзяцей і падлеткаў яна піша заўсёды так займальна і вынаходліва!

А то я ведаю яшчэ двух таленавітых дзівакоў — літоўца і эстонецца. Абодва яны добра п'юць гарэлку і абодва пішуць таленавітыя кніжкі. Эстонец жыве і валодае адзін-адзіноткі цэлым востравам! (Можна, таму яго кніжкі, якія піша ён дзецам, такія мудрыя?).

А другі, як лясун, — не трэба яму сталічнай кватэры з палепшанай планіроўкай — жыве сабе ўдваіх з жонкай у лесе і таксама піша казкі. Вясельны. Смешныя.

...Я чытала абодвух. Чытала толькі ў перакладзе па-руску. А каб жа ведаць іх мову!

Але мы (за рэдкім, шчаслівым выключэннем...) моў не ведаем. У нас не было не толькі хатніх настаўнікаў, якія вучылі б нас іншым мовам, але і ў школах (маё ды і пазнейшыя пакаленні) далей Perfekt'a і Plusquamperfekt'a мы

таксама не рухаліся. Ва ўсякім разе пра Futurum (ні «eins» ні «zwei») — у шырокім сэнсе гэтага паняцця — усур'ёз клопату ніхто не меў: ні школа, ні настаўнікі, ні вучні. Таму няцяжка сабе ўявіць той валапоук, на якім, напрыклад, успамінала я праз нейкія гадоў сорак пяць у Карлмаркштэце, забывшы ў нумары ключ, у якім крыле, на якім паверсе неабсяжнага «Kongress'a» знаходзілася «mein Zimmer»...

А нябожчыца Марыэта Шагіня піша, што іх вучыла мове немка, якая сама па-руску не ведала ніводнага слова. Вучыла так. Прыйшла, узяла ў рукі ляльку і звярнула да іх з сястрой: «Die Kinder, das ist die Puppel».

Пачала з гульні. І гэтыя першыя ў сваім жыцці нямецкія словы фенаменальна Шагіня, якая ведала старажытныя і еўрапейскія мовы, і праз 90 год паўтарала так, нібыта гучалі яны ёй учора...

Вывучэнне чужой мовы трэба пачынаць, па-мойму, перш за ўсё з прывыкання да жывой гутарковай стыхіі, каб яна ўздзейнічала на ўяўленне, на пачуцці.

А не са збуцвелага, замшлага Plusquamperfekt'a.

Мы не ведаем моў... І што самае сумнае — мы не надта і клопоцімся пра тое, каб ведаць іх. Не рыхтуем (у нашай рэспубліцы) перакладчыкаў. Не пасылаем студэнтаў-філолагаў у братнія рэспублікі (а таксама за мяжу). Нас вельмі часта задавальняюць падрадкоўнікі і пераклады, зробленыя на рускую мову... Скажам шчыра: далёка не заўсёды са-

мага высокага ўзроўню пераклады.

Кажучы так, я зусім не забываю, што наша беларуская літаратура — і культура! — узбагачаны талентам і стараннем такога мэтра мастацкага перакладчыка еўрапейскіх моў, якім быў нябожчык Юрка Гаўрук. Узбагачаны імёнамі такіх дасканалых майстроў на гэтай ніве, як Язэп Семаян і Васіль Сёмуха... Як наша «магутная кучка» «славян» на чале з Нілам Гілевічам... А пераклады з польскай мовы Янкі Брыля, пра якога самі палякі кажучы, што гэтак, як ён, польскай мовай ужо мала хто валодае нават у самой Польшчы... Эдзі Агняцвет, Рыгор Барадудзіна, Аляксей Зарыцкі, Анатоль Клышка, Алег Лойка, Янка Сіпакоў, Анатоль Шаўня, Карлас Шэрман...

А «становяцца ж на крыло», выдаючы сяды-тады па нізцы вершаў ці па кніжцы прозы і перакладчыкі маладыя: Ніна Мацяш, Алесь Разанаў, Павел Марціновіч, Тацяна Зарыцкая, Ірына Ідэльчык... Я кажу «выдаючы сяды-тады» таму, што магчымасць «збыту» вельмі нязначная. Перакладаюць, прыносяць ці прысылаюць заяўкі ў рэдакцыі і выдавецтвы (ёсць малады запал, ёсць жаданне працаваць, шукаць і рабіць адкрыцці!), а попыт самы мізэрны: у выдавецкіх планах і часопісах няма месца...

Без практыкі, без ужытку мова чахне, марнее, забываецца. А крылі мацнеюць і набываюць адвагу толькі ў палёце.

Дык што нам рабіць?

Але я зноў падалася ў другі бок...

3 ПАЭТЫЧНАГА СШЫТКА

Віктар ЯРАЦ

ПАД ЗВОНКІМ БЛАКІТАМ

Я пачынаю ўсё з нуля, усё спачатку пачынаю. Дзень добры, новая зямля! Дзень добры, верасні і май!
Вучы мяне, мой свет зямны, мой свет высокі і цвярозны, як абмінуць палон маны і раўнадушнасці марозы.

Вучы, як правільна хадзіць і гаварыць, і слухаць правільна, каго любіць ці не любіць, каго хваліць без перахвальвання.

Вучы, каб звездаць мог і я твае няпростыя сакрэты, — ад сноў трывожных ручая да сноў трывожнае планеты.

● Адчуванне шчымлівае страты — халадом палыновай расы. Перапёлак начных галасы зноў пытаюць: «А дзе ж твая хата?»

Спяць сады, уздыхаючы голлем, узмакрэлым ад цяжкіх пладоў. Ім ні ў кога не трэба вымольваць даравання ад нейкіх грахоў.

Я і сам не шукаю малення ні ў рачных туманоў, ні ў нябёс. Непатрэбна стаяць на каленях на зямлі, дзе радзіўся і рос.

Толькі ў сэрцы — шчымлівым дакорам, што палынай гарчэй гаркаты, абрываецца песня матораў, адступаюць назад гарады.

У запознена-ціхім вяртанні ёсць не проста жаданне пабыць у краіне дзіцячага рання, а звязць разарваную ніць паміж сэрцам

і светам шырокім, што ў неонавым ззянні плыве да сустрэч з невядома-далёкім, забываючы сцежкі ў траве,

забываючы цвет вішнёвы, забываючы дух сасновы у бетонна-нейлоннай красе...

Старыя вулчкі

Знікаюць ціха вулчкі старыя з чаромхаю і цветам арабін, нібы эпох далёкіх сувязныя, нібыта старажытнейшы ўспамін.

Густы малінік ягады не ўкрыюць, не заціце пад вокнамі язмін. Знікаюць ціха вулчкі старыя пад спеў гітар і гучны бензапіл.

Хто тут любіў — і хто не быў любімы, — больш не раскажа сарамлівы бэз. Бульдозер трушчыць і платы і слівы. Бывай, сентыментальны паланез!
Не шкода сцен, як плётка дапагопных, а шкода дрэў асуджана-жалобных.

Не шкода мне разбураных платоў, а шкода песні страчанага шпакоў...

І пыл ляціць над яблыневай квеценню, і лёгкі смутак напайняе свет замоваю ад роспачы і бед, дзе майскім ветрам кожны шлях падмецены.

● Калі ты нават пераплыў і дзесяць тысяч рэк, адолеў шторм, які не збіў цябе сваёю лапай, прайшоў праз горны перавал,

праз колкі ў стэпе снег, і нават чорта абхітрыў, ад злосці што заплакаў; калі ты нават сто разоў прапоўз па мінным полі, губляў адданейшых сяброў, якіх ніхто не верне, і папалішча сустракаў, дзе дом стаяў твой колісь; і сам сябе не раз хаваў, згубіўшы шлях і веру; калі ты нават з-пад аблок ляцеў і не разбіўся, калі ты нават быў як бог, надзелены ўсёўладдзем, і столькі звездаў перамог, што дым ад славы віўся, не чуў ад шчасця лёгкіх ног і жыў у райскім садзе — ты ўсё ж павінен, чалавек, ісці-ісці далей — ісці праз дзесяць тысяч рэк за тых, хто не дайшоў, ісці за тых, каму не ўстаць ні ў моры, ні ў снягах, ісці, пакуль агні гараць і ў небе, і ў вачах.

● Нарадзіўся я ў сорок восьмым... Сад абпалены трызніў вайной. І рабіны гарэл, і восень крамяною густой зарой. Я хаджу пад блакітам звонкім, ды напружаны кожны нерв: дзесяць чырвоных гронкі набракаюць крывёй і цяпер.

ПРОЗА

КАСІЛІ УТРОХ. Першы, пускаючы касу на ўсе рукі, шырока і грузка ставячы ногі, ішоў Павел. Ледзь паспяваючы за ім, задыхана-часта жыхаў круглы, таўставаты Вінцусь. І ўжо неяк зусім асобна, астаўшыся далёка ззаду, няспешна клаў роўны пракос Мамонаў Яська.

Мужчыны касілі супольна. — Глядзі ты, не спяшыць Мамон, ледзь ківаецца, думае, нехта за яго выкасіць, а ён гатовые возьме, — засіпеў Вінцусь, як толькі Павел прыпыніўся мянціць касу. Павел паволі павярнуў галаву: увесь чырвоны, як абвараны, Вінцусь стаяў за спіной і злосна лыпаў малымі круглымі вочкамі. Павел паволі сагнуўся, грабануў за пракоса жменю травы, выцер касу. Дастаў з кішэні мянташку, тады адказаў:

— Вы, брат, абое рабое. Ён ледзьве цягнецца, а ты лапочаш тут во, без толку, траву псуеш. — І падціснуўшы касё пад паху, павёў колькі разоў мянташкаю, спрабуючы лязо, глянуў назад: метраў сто за імі, здавалася, не ішоў — плыў па лузе шчуплы, невысокі Яська.

Павел усміхнуўся, зноў глянуў на Вінцуса:

— Ты не сіпі, як гусак, а давай, мянці во, а то глядзіш, Яська дагоніць — пяты абрэжа. — І павярнуўся да пракоса, лёгка, як гуляючы, пусціў касу паўкругам. Вінцусь, зніякавелы ад нечаканых Паўлавых слоў, стаяў нейкі час нерухома, а пасля апусціў касу, забыўшы памянціць яе, і, яшчэ больш злуючы, што не бярэ, пасунуўся следам.

Яська і праўда адстаў-такі ад мужчын, мала ўжо й бачыў іх з-за высокай, яму, малому, па пахі, травы. Штосьці дзіўнае рабілася з ім у гэтую раніцу. Ён і сам добра не разумеў сябе, адно пасміхаўся разгублена, слухаючы, як трапеча, шчасліва заходзіцца ў грудзях сэрца ад усяго, што бачаць вакол вочы. Мокры па шыю, у высокай роснай траве, яшчэ больш шчуплы ад таго, што шыракаватая, вайсковага крою кашуля і галіфэ шчыльна абліпалі цела, без шапкі, з рэдкімі рудаватымі пасмамі мокрых валасоў, Яська раз-пораз спыняўся, даставаў з глыбокай кішэні мянташку і застываў так, трымаючы яе ў выцягнутай руцэ, забываўся мянціць.

З-за маладога аleshніку ўставала сонца. За ровам, за гэтым цябатым аleshнікам, чуў Яська, прачыналася высла. Нездзе ў самым глухім куточку яе, у ельніку, таёмна застагнаў лясны голуб; мусіць, абуджаная ім, незадаволенна-рэз-

ка затрашчала сарока, гулка пераклікнуліся між сабою дразды.

Востра запах вальяр'янік. Сонца разам з расою ўзімала, цадзіла над лугам церпкі, аж кружыла галаву, водар. З высокай травы, з-пад самых Яськавых ног, шэрымі камячкамі пырхала, разляталася ў бакі дробнае птаства.

Асцярожна, як баючыся парушыць цяглівае хараство наваколя, апускаў Яська касу. Пакорліва падавалася, па-

не гэтаму адчуванню, убачыў доўгія роўныя стужкі пракосаў. Трава там была яшчэ свежая, жывая, але сонца ўзімалася ўсё вышай, промянімі цягнулася да пракосаў, пачынала сушыць. Тут жа ўсцешна падумалася, што ўсё так і павінна быць: выспелыя травы гінуць, каб даць месца новым, так на Зямлі ад веку, такі непарушыны закон існасці ўсяго жывога на свеце. І ўсё ж здзіўлена заўважыў, што зусім не супакоеная гэ-

лугам, над поплавам, трывожна крычаў бакас, зманьваў, адводзіў кагось ад гнязда.

Зусім побач, траха не над вухам, лопнула, шаматнула крыламі птушка. Яська прыпыніўся. З-за рова пералаяцела дзікая качка, апусцілася на пакосе, калы лазовага куста, пасля хуценька прабегла колькі крокаў, схавалася за купінаю. Яська сачыў за ёю краем вока, баючыся павярнуць галаву. Які з час птушка пастаяла там, стаіўшыся, толькі раз-пораз вытыркала галоўку, цікавала за чалавекам.

Пасля, мабыць, упэўненая, што нічога не грозіць, сцярожка падала голас: «Крэ». Крыху сцакаўшы, яшчэ і яшчэ. З куста, як пароль, пачулася такое ж сцярожка-ціхае: «Крэ-крэ». Качка яшчэ раз азірнулася і хуценька нырнула ў куст. Адтуль зараз жа данеслася радаснае, нецярплівае маладога крэканне, якое марна старалася суняць асцярожна-разважлівае, самавітае.

«Вывадак», — па-дзіцячы радасна падумаў Яська. І тут жа, бы тая качка, пудліва павёў галавою, азірнуўся: ці чуў яшчэ хто. Ubачыў, як спыніўся, услухоўваючыся, Вінцусь, як перастаў касіць і запытальна глядзеў у бок куста Павел. Трывожнае прадчуванне прайшло па душы. Ён узняў касу, зноў звонка пачаў мянціць яе, а пасля, як ні ў чым не бывала, сагнуўся над пракосам. Пачуў, як зазвінела Паўлава каса, супакоіўся. Але тут жа здрыгануўся ад гучнага шлэпання. Ззаду, чапляючыся за купіны цяжкімі, літымі гумовікамі, бег Вінцусь.

— Вы што, паглухлі, не чуеце — качкі дзікія ў кусце, — закрычаў здаля, не дабегшы.

«Сам ты дзікі», — распачна падумаў Яська, але сказаў іншае, спакойна-абыякавае:

— Якія тут качкі! Малыя зусім. Паляваць няможна. Хай растуць.

Вінцусь з лёту спыніўся, няўцямна лыпаў круглымі, бліскучымі вочкамі, а пасля грэблівая махнуў рукою, не зважаючы на Яську, зарой да Паўла:

— Паўлюк, сюды, сюды давай. Смажаніна будзе. — І дзе толькі спрыт узяўся — загіцаў па купінах да лазняку.

Яська бачыў, як няспешна выцер касу Павел, як азірнуўся вакол сябе, шукаючы што пад руку, не знайшоў, торкнуў касу ў зямлю, пачэкаў да куста.

Дзіўную спустошанасць адчуў раптам у сабе Яська, адчуў, як становіцца чужою, абьякаваю да ўсяго, душа. Ён нейкі час стаяў нерухома, як не верачы, прыслухоўваўся да сябе, і страпнуўся толькі, калі нечакана пачуў ціхае крэканне. Ратуючыся ад бяды, старая качка вяла між куп'я качанят да рова.

Хрысціна ЛЯЛЬКО

А П А В Я Д А Н Н Е

далі ружовыя, трапяткія маланкі, падатліва-мякка слаўся ў пракос духмяны, у зялёныя, што маладыя гуркі, стручка аер, купчаста клалася густая, як сцягнуць касою, балаціна, пахла свежаю рыбаю, рачным глеем, водарасцямі.

Яська зноў нерашуча спыняўся, зноў стаяў нерухома, глядзеў, слухаў. У нейкі момант са здзіўленнем адчуў, як нараджаецца, вырастае ў душы нязгода з настойлівым цягам Паўлавай мянташкі, што адбівала касу ўжо на другім канцы луга, з няёмкага - паспешлівым, прагавіта-жадобным гукам Вінцусёвай, якая пляскала недзе зусім блізка, за круглым, лазовым кустам. З'явілася ў душы неадольнае жаданне спыніць іх, крыкнуць: «Чакайце, хлопцы. Пастойце. Гляньце, хараство якое!» Але тут жа ўявіў неўразумельны Паўлаў пагляд, рабы, насмешлівы Вінцусёў твар — не варухнуўся.

Нечакана прыйшло і працяло ўсю істоту вострае адчуванне імгненнасці гэтае прыгажосці. Ён неяк бездапаможна азірнуўся, бы хочучы знайсці абваржэн-

тай развагай, пачынае аціхаць, блякнучы ў ім тая, амаль дзіцячая радасць, якая так урачыста гучала ў душы цэлы ранак. Толькі зараз адчуў, як п'яніць, расслабляе цела першая стома і, не хочучы падавацца ёй, зноў рашуча апусціў касу...

Сонца хілілася на захад, калі мужчыны адбівалі пакос ад рову. Павел з Вінцусём удвух выходзілі адзін пракос, ішлі насустрач, а Яська, каб было хутчэй, стаў між імі, пакінуўшы добрую лынду Вінцусю, кіраваў да Паўла.

Было ціха і душна. Прыпарвала. Плоймаю насіліся ў паветры камары, стогаляса звінелі, смоллю лезлі ў вочы, цялі ў спіну, блыталіся ў валасах. Не было ратунку. «Пэўне, на дождж, — падумалася Яську, — і расы во ні кроплі. Трэ не ўпусціць, дапільнаваць, як будзе садзіцца сонца. Яно і дождж не пашкодзіць. Хай бы прамыў траву. На сырую нічога...» Нездзе на другім баку рова пачынаў дзеціцца драч, на завонях заводзілі сваё вячэрняе кумканне жабы, за

● Вучуся размаўляць спакойна з травінкай, дрэвам, чалавекам, рачной зеленаватай поймай, апошнім снегам, першым снегам. Нібы да гэтага не жыў, не чуў, як смешна дождж лапоча над мокрай квеценню ажын, дзе птаства сцішыцца не хоча...

Без мітусні прыходзяць словы любові да свету, дзе святочна сябе зноў чуе наваселам душа, якой і ў ноч не змрочна.

● На беразе пясчаным, ля самае вады, маўклівыя сляды — неразгаданай тайнай.

Ні лодкі, ні вясла — пясчаны бераг толькі, і блізкага сяла — дымок салодка-горкі...

● Паміж небам і дарогай, паміж снегам і вадой, паміж смехам і трывогай, паміж шчасцем і бядой,

паміж рэчкай і пустыняй, паміж праўдай і маной, паміж спрэчкаю пастылай і пякучаю віной,

паміж пальмаю і тундрай, паміж прорвай і гарой запытайся:
быць ці трудна,
быць заўжды
самім сабой?

ВЯРТАННЕ Ў МАЛАДОСЦЬ

Прадмову да кнігі Барыса Паўлёнка «Сяброў не выбіраюць», выпушчаную выдавецтвам «Молодая гвардия», вядомы саветскі пісьменнік, Герой Сацыялістычнай Працы Міхаіл Аляксееў назваў «Падарожжа ў трывожнае юнацтва». У назве гэтай — глыбокі сэнс. У рамане сваім Б. Паўлёнкам расказвае пра тое, што перажыў сам ці, прынамсі, некалькі з яго сяброў, юнакі і дзяўчаты, што ўваходзілі ў жыццё ў перадавае часы.

Выхаванец Ленінскага камсамола, Б. Паўлёнка быў на камсамольскай і партыйнай рабоце, журналістам, старшынёй Дзяржкіно БССР. Цяпер — намеснік старшыні Дзяржкіно ССРСР. Выдаў кнігі прозы «Самы неабходны чалавек» і «Вярніся ў юнацтва».

В. УСОЛЬЦАУ.

КАРЦІННАЯ ГАЛЕРЭЯ — У САЎГАСЕ

Ажыўлена бывае вечарамі ў Доме культуры саўгаса «Рагін» Буда-Кашалёўскага раёна. Сюды прыходзяць хлэбаробы і жывёлаводы, каб пазнаёміцца з экспазіцыяй карціннай галерэі, якая нядаўна адкрылася. У ёй 32 работы беларускіх мастакоў. Асабліва цікавае ў наведвальнікаў выклікае раздзел, дзе прадстаўлены палотны, на якіх адлюстраваны лепшыя людзі саўгаса Герой Сацыялістычнай Працы В. Жукаў, М. Курпрышанка, М. Жукаў і іншыя.

Прадстаўлены таксама карціны пра героіну працоўных будняў, прыгажосць прыроды беларускага Палесся.

В. ЛОУГАЧ.

ГАЛАСЫ СЯБРОЎ

Юрый ПАРОЙКАУ

● У ноч, паміж настылай пустаты, Стаім і мроім з зорамі сам-насам, Чакаем чуд, нібы ў прадонні тым Жыве ён і хаваецца да часу.

Які ў душы тады кладзецца след, Калі ў сабе руйнуоучы сумненні, Мы адкрываем той высокі свет, Што моўчкі нам пытанне шле, як геній?

Трывожны свет — ні дна, ні берагоў — Насмешліва ў глыбіні запрашае, Чакаючы ад нас патрэбных слоў, А сам — адказу нам не абячае.

Бязмежны свет — і мы пясчынкі ў ім, Плывём, і невядома, ці ўяўляем, Адкуль, нашто, куды мы ў свеце тым Плывём, і што прад Летай пакідаем?

І што жыццё? — Кароткі нейкі міг, Іскрынка у сляпых абдымках стыні. Вось першы крык, а вось апошні ўздых, — І хто за гэтым кругам след пакіне?...

Ноч хітрая! Не чакай парады. Яна — пыталнік вечны і нямы. Яна — як мы. Адбітак наш дакладны. Бясцільная і мудрая — як мы.

● Сэрца ахінула, Каб застацца ў ім. Глухне, што мінула, Боль — крылом нямым.

Зарасла нібыта Памяць лебядой... Шэпчаць: пэўна, збытаў Смутах ён з бядой.

У былым каханні — Холад цеплыні... Шэпчаць: не ў талане... Д'ябал паланіў...

Не жыццё — руіны, Попел, жменька тла. Ад добра ўсё кінуць — Ні добра, ні зла...

Тысячы правідаў, Безліч языкоў: Ці лепш цуду збыцца, Ці — спакой замкоў?

Крывяцца ва ўсмяшках: Слаўны куш узяў — Выгуляўшы пешку, Прагуляў фярза.

Прамаўчу зацята, Не аспрэчу ўрок. Ад суддзі да ката, Пэўна, толькі крок.

Скажам — што ж, віноўны. Ды віны няма. Камень кінце — роўна Буду шлях трымаць.

І што ёсць са мною — Для цябе адной. Клікала з віною, Дык прымі з двайной.

Зямлі маёй

Я ніколі з табой развітацца не ў стане. Хоць расстання хвіліна мяне не міне — адыходзячы, знаю, што гэта — вяртанне, бо дарогі інакшай не будзе ў мяне.

Я ніколі з табой развітацца не ў стане. Хоць і грэшны,

пакінуць цябе не змагу. Адыходзячы, знаю, што гэта — вяртанне. Доўгі шлях — Я з паловы, напэўна, збягу.

Я ніколі з табой развітацца не ў стане. Напаткае бяда — перамелем бяду. Адыходзячы, знаю, што гэта — вяртанне. Крыл не будзе вярнуцца — дажджом упаду.

Я ніколі з табой развітацца не ў стане. Хоць вятры б'юць у твар завываннем свінца, — адыходзячы, знаю, што гэта — вяртанне, каб пачаць зноў з пачатку, а значыць — з канца.

Не вясновы верш

Гадоў не адчуваем — я і вы... І той жа водар маладой травы, І тыя ж зоркі ўсе, і маладзік Яшчэ ні ў снах, ні ў помыслах не знік, І той жа вецер гладзіць па шчацэ, І тонуць беды ў памяці-рацэ, І замірае сэрца, як тады Над кветкаю ў далёкія гады...

І мы ўсё тыя ж. І той самы сад, Як дзесяць, дваццаць, трыццаць год назад...

Ды месца ўжо ўступаюць: «Сядзьце вы...» Пра кепку хтосьці: «Той забыў, сівы...» Сваюліць раптам стане чый хлапчук — Спытаюць гнеўна: «Ці не ваш унук?» І дзеўчына — о весні, чорны, час! — Як міма статуі, пройдзе міма вас...

«Ат, дробязі...» — суцешыцеся вы. Ды горкім стаў пах маладой травы. І пацягнулі зоркі ўвышыні. І душыць холад мёртвай цішыні.

Дзе сувязь паміж тым і гэтым днём? Маўчым. І прэч паспешліва ідзем...

● А сутнасць, думаю, не ў тым, Што бачна за акном маім На стылым пятак сумётным, Дзе ў адзіноцтве незваротным Маўкліва курчацца дубы. Мой лёс, будзь гэтакі, як і быў, — Ні доўгіх год, ні зычнай славы І ні атруты саладкавай Не стану я ў цябе прасіць, Мне б чашу да канца дапіць — І кубак вобзем!

А ў цішы, Чые сумуюць дзве душы? Паслухай, ці не нашы гэта? Паселі па сваіх кутках, Нясуць расстання запаветы Не па гадзінах — па вяках.

...Мой свет малы — адбітак цьмяны Таго, што грубы, неўцугляны, Нядобры, горкі і гарачы, Дзе смех операмешку з плачам, Дзе сохнуць слёзы на вачах, Як слова цёплае ўзнікае. Дзе раптам сніцца па начах, Як дрэвы ўпоцемку блукаюць, І птушкі падаюць на шлях, І травы — у зямлю знікаюць.

І што тады ўсе нашы «ах», Пакуль на ўснежных дубах Не прагучыць палёгкі ўздых — Вясны раскуты, светлы міг.

І зразумееш, раптам ты: Круг замыкаеш не на тым, Усё ў табе і за акном — Адзіным звязана вузлом.

Пераклаў з рускай Васіль ЗУЕНАК

Яны смешна валюхаліся, хуценька беглі за ёй, выцягвалі ўперад доўгія, тонкія шыкі. Ужо ладныя, сытыя ад багатага навакольнага корму, але яшчэ не аперааны, убраныя ў мяккі шэры пушок. Адчуваючы, як цяплее ўнутры, Яська сцішана засмяяўся: «Абхітравала ты іх, мілая. Давай, давай, хутчэй хавайся».

Вінцусь з Паўлам трыбушылі лазняк. Чуваць было, як трашчала ламачча, як бурчэў нездаволеная Павел і бажыўся, апраўдваўся перад ім Вінцусь. Урэшце вываліўся адтуль, скочыў на купіну, бы каршун, абмацаў вачамі куп'е, шукаў здабычу. Нічога не ўгледзеў, крыкнуў.

— Ну, што там, Ясь? Мо выйшлі яны, га? Няма ў кусце, як скрозь зямлю праваліліся.

— Дзе табе выйшлі! Не відно нідзе. Шукай лепей. Пэўна, у лазняк зашыліся. — Як пацярджаною свае словы, Яська колькі крокаў ступіў туды, да лазняку, але Вінцусь яго ўжо не слухаў. Ён сам тут жа ўбачыў, як узбіраліся качаны на бераг рова і там, за кустамі, плюхалі ў ваду. Бы сарваўшыся з паязі, Вінцусь рынуўся за імі. Сцігаў па куп'і, гіцаў так, што ўзляталі з-пад ног камякі гразі, скакалі вышай галавы. Літвы гумовікі, здавалася, не паспявалі за тоўстымі сцёгнамі. Вінцусь зачэпаўся за купіну, з маху хістануўся да зямлі, але ўтрымаўся. Коротка мацюкнуўся, пабег даўлей. Яська глядзеў, як падскоквае на купінах цяжкі Вінцусь азатак, і адчуваў, што зноў вяртаецца ў душу тая ранейшая спустошанасць і робіцца страшэнна непрыемным і гідкім гэты круглы, як мяшок, чалавек. Ён адварнуўся і ўбачыў, што проста да яго, пасміхаючыся, размерана пачэкваючыся, крочыць Павел. Урэшце, параўняўся, як апраўдваючыся сказаў:

— Збеланіўся чалавек. Мясца запрагнуў. Пайшлі, паможам. Хай наесца.

Яська не варухнуўся. Ён бачыў, як колькі разоў, ідучы да рова, азірнуўся на яго Павел, на момант прыпыніўся, бы раздумваў, начэкваў, а потым усё ж пашыўся ў лазняк. Чуў, як ужо там, у лазняку, дзіка залямантаваў, быццам палявалі на яго самога, Вінцусь, і як у адказ на гэты лямант у душы зноў калыхнулася і асела гідкасць. Але ён стаяў па-ранейшаму нерухома, апершыўся на касу, як не могучы варухнуцца, здранцвеўшы.

Паволі заходзіла сонца, сядала за хмару і, ужо нябачнае, кацілася ўніз, хавалася недзе за высокім гарбом далёкага поплава. Яська сачыў за ім, утрапёна лавіў гукі, што даляталі з рова, чуў, як трашчыць там сухое ламачча, як плёхае, б'е крыламі па вадзе качка, ратуе дзяцей. Раз-пораз сюды, да яго,

далятала, рэжучы цішыню адвяхорка, яе адчайнае, адзінокае крэканне, і тады адчуваў: штосьці пякуае праходзіла па душы, штурхала да рова. А ён, як не мог выбіцца з утраплення, усё стаяў, апершыўся на касе, слухаў. Раптам, загалушаючы ўсе гукі, зноў заенчыў на рові Вінцусь: «Не шкадуй, Паўлюк, не шкадуй. Малаці. Каля цябе ж недзе. Пад ваду пайшлі. Да дна даставай...» Як толькі цяпер дайшоўшы да памяці, як толькі цяпер уразумеўшы штось для сябе неабходнае, Яська рэзка рвануў з твані касу, завярнуў яе за плечы і рынуўся туды, адкуль даносіўся крык і плёскаў. «Я табе зараз дастану. Я цябе зараз накарамлю». Лазняк чапляўся за касу, не даваў бегчы. Ён кінуў яе, ухаліў тоўсты альховы сук, пабег даўлей. Паляўнічыя былі недзе недалёка, ён ясна чуў іх крыкі і шматгалосае качынае крэканне. Раптам нешта ў тым баку гулка плюхнула, адчайна заенчыў Вінцусь, зноў моцна заплюхала ў рові вада, бы варочаўся там хтось вялізны і няўклудны, затым зрабілася так ціха, што чутно было, як звіняць камяры. Але тут жа, рвучы гэту цішыню, над лугам панёсся рогат. Рагатаў Павел. Яська ўрэшце выцерабіўся з лазняку і ўжо мінаў аleshнік, калі рогат нечакана аціх. Яська зрабіў яшчэ колькі порсткіх крокаў і траха не наляцеў на Паўла, які стаяў за густым калінавым кустам. Павел уздрыгнуў, рэзка павярнуўся. Ледзь пераводзячы дух, Яська коротка кінуў:

— Дзе?

Павел моўчкі павёў вачамі. За некалькі крокаў ад іх, шырока расставіўшы ногі, недарэчна растапырыўшы рукі, стаяў Вінцусь. З адзення сцякала ў шырокія халявы гумовікаў рыжая балотная вада, твар, густа залеплены тванню, быў чорны. Ён заўважыў Яську, варухнуўся насустрач, падняў такую ж, да локця, чорную руку. За ружовую лапку Вінцусь трымаў мёртвае качанё.

Тут жа ўскінуў яго на далоні, загаваўшы хутка, апраўдваючыся:

— Самае здохлае папалася. Тыя ўцяклі. Ну, нічога. Мае будучы. У суботу швагра прывязу. У яго двухстволачка і ганчак ёсць.

Прыхопім. Хітры. Без сабакі не возьмеш...

Яська моўчкі адварнуўся. Праз лазняк, напасткі пайшоў да пакоса.

Шарэла. Па лузе, над рэдкімі завонямі, цёпла курэў туман. Трывожна крэкала на рові, склікала распуджаных дзяцей, старая качка. Спакойна, натомлена ляжаў скошаны луг, толькі ў самым куце сіратліва цягнуў пакінуты чуб травы. Мужчыны разыходзіліся дамоў паасобку.

ТЕАТРАЛЬНЫЯ ДАЛЯГЛЯДЫ

Апошнім часам тэатр усё часцей параўноўваецца са спортам. Вядома, усякае параўнанне нульгае, і усё ж практычна сцэнічнага мастацтва дазваляе рабіць яго. Дэтэктывная пастаноўка і футбол, балет і фігурнае катанне — такіх спарышоў-сумежнікаў можна «на-фасаваць» дастаткова многа. І такімі спалучэннямі нікога сёння не здзівіш. Справа ў тым, што большасць сучасных відаў спорту, нібы забываючы пра свае першапачатковыя, утылітарныя функцыі, усё больш настойліва прэтэндуе на ролю відовішчаў. На гэтым шляху перад імі непазбежна паўстае неабходнасць у выбары ўласных сроднаў выразнасці, вобразнасці і г. д. А іх часта не хапае, таму даводзіцца пазычаць, пераймаць — імітаваць мастацкае відовішча. Хто ведае, можна, з гэтага калі-небудзь што-небудзь і атрымаецца, толькі наўрад ці спосабам пераймання можна стварыць уласную эстэтыку. Прынамсі, у так званым аглядным будучым спартыўнае відовішча не здолее стаць упоравен з мастацкім па сіле духоўна-эстэтычнага ўздзеяння на глядача.

Усё ж тэатру, мусіць, трэба «крыху добрага спорту» — эфектнасці, інтрыгі, — паказу барацьбы на экстрэмальных узроўнях... Важнейшай з гэтых сутнасцей уяўляецца апошняе: эфектнасць неабходна часцей там, дзе не хапае глыбіні; інтрыгу тэатр ведае і без спорту — сваю; а вось спартыўнае барацьба часцей выглядае больш уражліва, чым сутычкі, канфліктныя ўзаемадасягненні на тэатральных падмостках. І тут тэатру не зашчодзіла б тое-сёе пераняццё. Вяласць некаторых нашых спэтакляў абумоўлена не заўсёды толькі недастатковай вастрыняй канфлікту п'есы, але і слабай душэўна-эмацыянальнай «настройкай» акцёраў-выканаўцаў на вобраз. Не, не ўсхваляюць глядача, не ўзвірыш глядзельную залу, калі сам акцёр застаецца абывацтвам да лёсу свайго героя, халодны да вынікаў яго барацьбы ў канфліктных павярхах твора. Каб жа ён адчуваў, перажываў як спартсмен, што змагаецца за самацвярджэнне ўласнай годнасці, за асабістую перавагу, — градус сцэнічных страстей адразу падскокчыць ў гару. Калі такое адбываецца, глядач як бы далучаецца і да мастацкага свету п'есы, і да святла душы акцёра.

Для спектакляў па камедыях Андрэя Макаёнка «Пагарэльцы» і «Верачка» ў Акадэмічным тэатры імя Янкі Купалы, якія разам з «Трыбуналам» і сёння на афішы тэатра, такое паяднанне сцэны і залы характэрнае. У «Пагарэльцах», напрыклад, нельга без хвалявання, нейкай нават ганарлівай захопленасці назіраць за тым, як увасабляюць свае ролі акцёры. Спектакль успрымаецца як турнір акцёрскага самавыяўлення: кожны выканаўца «працуе» на сцэне з вялікай самааддачай, з нейкай нават (хай даруецца такое кепскае параўнанне) гурманскай асалодай. Зліццё акцёра з персанажам такое арганічнае, што, як кажуць, між імі і шыла не прасунеш.

Так, трэба добрая драматургія. Толькі на буйных, змястоўных ролях акцёрскі талент здольны прайсці належную агранку, ператварыцца з бяспарнага алмаза ў зіхатлівы брыльянт. У «Пагарэльцах» да такіх роляў перш за ўсё адносіцца вобраз Хведара Паўлавіча Ухватава. Увасабленне гэтай ролі В. Тарасавым — прыкметнае з'ява.

Пры першым з'яўленні Ухватава на сцэне (нават пры паўторных праглядах спектакля!) ловіш сябе на думцы, што не такім, у чымсьці іншым павінен быў выглядаць ён. Гэтае ўражанне, мусіць, ад папярэдняй характарыстыкі героя, якую дае яму жонка:

«Мой жа Федзя быў цішэй вады, ніжэй травы. Ні з кім не сварыўся, нікому дарогу не перайшоў. Ён сам баяўся крытыкі і нікога не крытыкаваў. Былі ўсякія дыскусіі і дыспуты, дык ён жа ўцякаў ад іх. Можа,

я не тое кажу пра яго... Але ж якая ад яго шкода. Калі дзе-небудзь галасавалі, ён жа ніколі першы рукі не падымаў. Прыглядаўся: як усё, так і ён. З начальствам ніколі ў дыбкі не станавіўся. Нікому не прарэчыў. Ніякай хулы ад яго не чула. Нават цяпер, калі... — Уздыхае і маўчыць. — Увесь пасівеў».

Тут вельмі пэўна «заяўка» на вобраз. І калі на сцэну выходзіць гэтакі самаўпэўнены чыноўнік, з жалезным волевым рэшэннем, то... За адну ноч людзі не мяняюцца. Ну, няхай Хведар Паўлавіч са сціплай пасады інструмента пераскочыў у крэсла старшыні гарвыканкома — усё роўна той, хто ўцякаў ад дыскусій, хто ніколі першы рукі не падымаў (калі толькі ён не нічы хітрун), за адзіную ноч другую натуру на-

Паўлавічу — «бескарысліва» і «шчыра». Узамен жа просіць не шмат, але і не мала: пасаду. Хоць якую, абы было кім камандаваць, кіраваць. Ого, яны ведаюць, чаго хочучы, гэтыя прайдзісветы. Такого моманту ў іх жыцці магло больш і не надарыцца, трэба лавіць імгненне. Любоў цаной, любімы сродкамі, ліслівацю, подласцю, рабскім прыніжэннем. Гульня варты свечак. Гульня і сапраўды разгарэлася не на жарты. Шчаслівы момант для несамавітых кар'ерыстаў увасобіўся ў выглядзе мукі, якая асмелілася патурбаваць «вядомы» нос Хведара Паўлавіча.

Менавіта ў гэтай сцэне акцёрам спатрэбілася знаёмства са

на была «гісторыя» — паказ жыццёвых пучывін герояў у хроналагічнай паслядоўнасці. Яму важнейшым здаўся фінал кар'еры Ухватава і яго паплекнікаў.

Не склаліся між імі ні дружба, ні чалавечыя ўзаемаадносіны. Па службовай лясціцы ніхто з іх не падняўся. Другая дзея п'есы — эпілог — якраз і прысвечана паказу завяршэння іх кар'еры. Драматург не пабаяўся вырашыць гэты паказ у адкрыта дыдактычным ключы. Ён па сутнасці праілюстраваў выснову, якая папярэднічала пралогу. «Той, хто папіхаў слабога, дагаджаў дужаму, падлізваўся, хлусіў, крывадушнічаў, выгадаваў, пагарджаючы інтарэсамі другіх дзеля ўласнай сытасці,

етон. Па сутнасці, то гэта, вядома ж, не фельетон, тым больш — не сентыментальны. Ды спрачацца не даводзіцца: у параўнанні з многімі ранейшымі камедыямі драматурга «Верачка» ўражае пэўнай немакаёнкаўскай сціпанасцю канфліктных сутыкненняў. Але не трэба забываць: сціпанасць — не заўсёды раўназначна згладжанасці. Вось і ў п'есе «Верачка» пад нятоўстым пластом попелу памяркоўнасці і даравання хаваецца жар бескампраміснага непрымання, рашучага адмаўлення. Пласт гэты настолькі ценкі, што без асаблівай цяжкасці здэмухвасца пры кожным паскарэнні дзеі, і тады полымя сатыры зырка і нясцерпна палыхае са сцэны.

Уяўляюцца вельмі дробязнымі і нават снабісцкімі спрэчкі аб тым, ці вартыя ўвагі праблемы, якія вырашаюцца ў п'есе. Вольны папярэдняй літаратуры сведчыць, што такія праблемы заўсёды заставаліся актуальнымі. Слязіна дзіцяці часам пераважала над усімі іншымі довадамі і меркаваннямі. Важна не тое, пра што гаворыцца, а як гэта робіцца. Хіба ж не можа не крануць спагаднасць драматурга (не сентыментальнага якраз — чалавечнага) у позірку на галоўную гераіню п'есы? Яго замілаванасць (тут ужо сапраўды крыху сентыментальнага) душэўным характэрам яе?

Арына Радзівонаўна (С. Станюта), гэтая «сівенькая бабуля сямідзесяці чатырох год», напэўна ж вярта спачування. А ўрэшце, яна вярта нечага большага — пашаноты, беражлівага клопату. Маці трох сыноў, якіх адабрала ў яе вайна, яна нават па закону мае права на адзнаку. Дададзім да гэтага яна даўна перанесены Арынай Радзівонаўнай інфаркт міякарда — стане зразумела, чаму нясцерпна грубымі здаюцца ў яе кватэры допыты, якія праводзіў спачатку ўчастковы міліцыянер (А. Гарцуеў), а потым намеснік старшын райвыканкома Прокусаў (Г. Гарбук). Тонкая крохкасць існавання старэнькай жанчыны паказана драматургам дастаткова наглядна, а таму ўражліва. Глядач міжволі сэрцам далучаецца да адчайных захадаў Верачкі (А. Сідарава) аберагчы, абараніць Арыну Радзівонаўну ад сіверу чалавечай бяздушнасці, ад глухой няўважлівасці.

Помніцца, якія спрэчкі разгарэліся, калі аўтар упершыню прачытаў п'есу мастацкаму савету тэатра. Далёка не ўсе разгадалі глыбінны мастацкі ўласціваці новай камедыі драматурга, якога прывыклі бачыць паслядоўным сатырыкам — з'едлівым, бескампрамісным, пастаянна гатовым да атакі на любое адступленне ад сацыялістычнай маралі. Прыпаміналі, што А. Макаёнак — гэта перш за ўсё буйная сацыяльная праблема ў творы. А тут...

Сапраўды, калі п'есу разглядаць павярхоўна, толькі па знешніх фабульных праявах, то можна наогул усунюцца ў матазгоднасці яе напісання і пастаноўкі на галоўнай сцэне рэспублікі. Падумаеш, што за гісторыя! Ну, павалаводзілі бабуленцую трохі... Ну, не прапісвалі ўчынку Верачку, без якой бабуля не магла пра жыць... Але ж усё закончылася добра. Знайшліся добрыя людзі, і прапіску аформілі абсалютна за адзін дзень. Было з-за чаго драматургічны агарод гарадзіць!..

Калі б гэта было так, то тэатр не далічыўся б вельмі многіх глядачоў. А між тым на «Верачку» глядач ідзе ахвотна. Пры гэтым, у зале няма раўнадушных. Такого паяднання залы і сцэны, вядома ж, нельга было б дасягнуць, калі б п'еса і сапраўды выглядала газетным фельетонам. Якраз жа ёсць у ёй значная мастацкая патэнцыя, якая выяўляецца перш за ўсё праз вобразы,

У СЕЊНІЯ — НА АФІШЫ...

П'ЕСЫ А. МАКАЁНКА НА КУПАЛАЎСКОЙ СЦЭНЕ

быць не мог. Аднак акцёр вельмі хутка пераконвае, што мог. Мог, бо не бывае безаблічных людзей, бываюць шматтабличныя. І мазахіста можна разглядаць, як нявыспелага садыста; у ідэалаклонніку заўсёды тлее неўсвадомлена мара ўпадобіцца бажавству. І гора, калі ідэалаклоннік становіцца нават не богам, а бажком.

Акцёр добра разгледзеў «свінцовую» патэнцыяльнасць Ухватава.

Есць у спектаклі сцэна, якую, дарэчы, В. Тарасаў і Л. Давідовіч (жонка Ухватава — Раіса Якаўлеўна) праводзяць з бляскам. Ходзіць, мітусіцца на сцэне Хведар Паўлавіч і пакутліва думае, як яму ўгрунтавацца на новай пасадзе. Рознае мроіцца ў галаве. Быць яму бажком, але якім? Мысленна прымервае некалькі масак — якая паддыць? Яго імкненне такое: «Цяпер мне толькі правільную лінію нашчупаць. (Устае, ходзіць па пакоі). Правільны арыенцір знайсці... Я — хто? Старшыня выканаўчага камітэта. Вы-ка-наў-чага! Во дзе мой карань. Выканаўчы!.. Калі трэба, скажуць. Я ўсё перавярну дагары нагамі, я ўсё перавярну!»

Такі пераверне... Толькі скажа яму начальства — і зробіць. Не папытаўшы. Не падумаўшы. У тэатры гэта сцэна спачатку ажыўляе залу — непамысна, па-блазенску паводзіць сябе ўсё ж гэты «выдзіжэнец». Потым, пад канец сцэны, смех замярзае ў холадзе здагадкі: не, не смешны, а страшны чалавек гэты Хведар Паўлавіч. Вельмі не бясрыўдная гатоўнасць яго бяздумна крышыць, варочаць усё, пра што скажуць.

А яго кадры?

Яны з'явіліся вельмі хутка. Першым прапанаваў сябе нехта Кудасаў (П. Кармунін), адзіным і сапраўды феноменальным талентам якога быў нечалавечы нюх. Такі нюх дазваляў Кудасаву беспамысловка ўгадваць не толькі тое, якія стравы гатуюцца за зачыненымі дзвярамі кухні. (Дарэчы, шкада, што драматург не паспрабаваў распрацаваць вобраз углыбіню, з гэтага «нюхальца» мог бы атрымацца вельмі цікавы сацыяльны тып, у якога былі б усё падставы стаць называным). Не прымусілі сябе чакаць і іншыя памочнікі — Бусько (Г. Аўсянікаў) і Сілан Клёпкін (Г. Гарбук). Кожны з іх наперабой імкнецца засведчыць сваю адданасць Хведару

стратэгіі спартыўных відовішчаў. Ну вядома ж, іх героям, дзешокам у добрых такі гадах, крышачку няёмка ганяцца за мухай. Паланенне нікчэмнага насыкомага для іх — не мэта, але яно прыводзіць да іншай, жаданай мэты. Да таго ж яно дае магчымасць прадэманстраваць асабісты спрыт і адданасць шэфу. Спартыўная авантурнасць, зоркая насцярожанасць, жаданне ўгадаць карговы ход «праціўніка» добра прачытаюцца і ў дзеяннях акцёраў. Вось адкуль у знешне бязладнай пантаміме столькі змястоўнасці. У гэтай сцэне, калі хочаце, праграма-мадэль магчымых ўзаемаадносін паміж прадстаўнікамі будучага ўхватаўскага «кабінета». Дастаткова было Хведару Паўлавічу заўважыць, што Бусько з Сіланам залішне разгуляліся і муху запіналі без належнай сур'езнасці і адказнасці, які ён адразу ж ставіць іх на месца. Ён выхоплівае муху з рук «паляўнічых», заціскае яе ў сваім кулаку і робіць ім допыт. Спачатку Сілану.

Пытаецца: «Што гэта?» Сілан адказвае: «Муха». Яго падтрымлівае Бусько: «Чэснае слова, муха! Не сысці мне з гэтага месца!» Ухватаў крычыць: «Балты! Ненарэзаньня. Тут сіла. Улада! (Расцірае муху ў кулаку). В-во! (Паказвае). Муха? А? І звання няма. І трухі не астаецца, калі трапіць у кулак. Вы ўсё зразумелі?»

Усё, не ўсё, а асноўнае яны зразумелі. Ухватаў цяпер — сіла, і без яго яны нічога не значаць. Таму так рэзка мяняецца іх настрой: падцягваюцца Бусько з Сіланам, смірнеюць.

Што ж, калі яшчэ ў спектаклі, у ігры акцёраў можна ўгледзець нейкія паралелі са спортам, то сама п'еса «Пагарэльцы» знаходзіцца на значнай адлегласці ад сцэнарый любога спартыўнага відовішча. Сапраўды, «Пагарэльцы» — гэта, па вызначэнні аўтара, «эралог і эпілог адной прыватнай трагікамічнай гісторыі». Відовішча ж спартыўнае, як правіла, не мае ні пралогаў, ні эпілогаў, а сіладаецца з самой «гісторыі». Апусціце, як гэта зрабіў драматург, і ніякага відовішча не атрымаецца. Якія ж прычыны абумовілі такую кампазіцыю п'есы? Жаданне падаць матэрыял арыгінальна, накіраваць дзею па нераскоўзаных калінах? Было, мусіць, і такое меркаванне, але не асноўнае. Аўтару, па яго задуме, і не патрэб-

каго адольвала фанабэрыя і славалюбства, той сам сабе праграміраваў няўхільную кару — ганьбу і прыніжэнне пад канец жыцця альбо брыдкую памяць пасля смерці».

Усё гэта адчуў на сабе Ухватаў. У эпілогу мы бачым яго пенсіянерам. Абшарпаным, змізрылым, нягледзячы на ўсе спробы (вельмі, дарэчы, пераканальна перададзеныя В. Тарасавым) захаваць годнасць, былую пыху. Як гукаеш, так і адгукваецца. Пакуль Хведар Паўлавіч быў на кані, яго хаўрусныкі служылі верай і праўдай. Але вось настаў такі момант — выхад на пенсію... Кідаўся, тупацеў Хведар Паўлавіч, але ўсё аказалася марным. Замест вырашэння просьбы атрымаў інфаркт.

Са смерцю хведараў паўлавічаў, вядома, ухватаўшчына не знікае. І не можа нас заспакойваць той фант, што ў сённяшняй рэчаіснасці адсутнічаюць разваліны і друз, на якіх маглі б уцараняцца новыя ўхватавы. Ухватаўшчына — з'ява пошасная: ля струхлелага пня могуць праляўвацца малодыя парасткі такога ж самага гатунку.

Другая дзея «Пагарэльцы» пачынаецца амаль гэтаксама, як і першая: жыццё раскручвала новы кругабег. А на гэты раз за яго калісціну спрабуе ўхапіцца нехта Гарык (А. Мароз), пляменнік Бусько. І ён ухопіцца, уладуецца ў жыццё з патрэбным яму камфортам, бо валодае здольнасцю, якой нават Ухватаў не меў, — на чужых плячах узджаць у рай.

Гэты не будзе чакаць шчаслівага выпадку. Хоць і працуе інжынерам — будаўніком, аднак па адукацыі Гарык заатэхнік. І ведае лёс адзінацатага парасці, якому не хапіла сасна. Ведае і «хапае» — то тут, то там.

Праўда, пад занавес небяспека над ім усё ж нависае. З'яўляецца Аляксей Аляксеевіч (Ф. Варанецкі) як увасабленне здаровых, сумленных пачаткаў у жыцці і паведмань, што кантору Бусько будучы зносіць, і прапануе Гарыку ўладкавацца па спецыяльнасці.

Спектакль «Пагарэльцы» можна смела залічыць у актыўны тэатр. Ён атрымаўся яркі, сатырычна шматфарбны, эмацыянальна насычаны, востры ў сваіх высновах. Рыхтавалі яго пры актыўнай дапамозе аўтара рэжысёр — пастаноўшчык В. Раёўскі, рэжысёр Г. Уладзімірская, мастак Б. Герлаван, кампазітар А. Янчанка.

Крыху ў іншай танальнасці вырашаны спектакль па п'есе «Верачка». І гэта заканамерна, калі нагадаць, як вызначыў жанр свайго твора А. Макаёнак. Сентыментальны фель-

праз іх ўзаемадчынненні. У цэнтры ж гэтых ўзаемадчынненняў — Арына Радзівонаўна, вобраз якой хораша, натуральна, у арганічным суладдзі з індывідуальнымі асаблівасцямі характару сваёй гераіні ўвасабляе С. Станюта. Цяжэй ці лягчэй сыграць свайго аднагодка? Як сказаць. Адно можна сцвярджаць зусім пэўна: стварэнне вобраза Арыны Радзівонаўны забірае ў артыстка нямала сіл. Яна не пажадала ісці па шляху найменшага супраціўлення: іграе не свае гады, не самую сябе, а ўражліва паказвае старасць — светлую, нягледзячы на ўсе нягоды, жыццярэдасную, нягледзячы на ўсе хваробы.

З глядзельнай залы актрыса наладжвае самы цесны кантакт і не губляе яго ад першай да апошняй сцэны. Глядач адразу ж робіцца саюзнікам гераіні С. Станюты. Ён смяецца, калі ёй весела, і яна, бы малое дзіця, свавольчы з Верачкай, прыціскае павекам слязу, калі згадвае ліхое мінулае, смерць сваіх сыноў. У выкананні актрысы Арына Радзівонаўна паўстае чалавекам надзвычай змястоўным, мудрым, высакародным. Чалавекам, які здольны ўзняцца над дробязнасцю жыцця, над асабістымі крыўдамі і амбіцыямі. Уся яе істота нібы выпраменьвае добразычлівасць, спагаднасць, жаданне дапамагчы кожнаму, кожнага зразумець. А колькі пазіі ў яе адносінах з Верачкай! Ці не гэтыя адносіны найбольш прывабліваюць эмацыянальную ўвагу глядача? Тым больш, што ў асобе А. Сідаравай, дэбютанткі на купалаўскай сцэне, С. Станюта знайшла дастаткова ўмелага партнёра. Маладая актрыса даказала сваёй працай над роляй, што валодае ўсімі дадзенымі, каб вырасіць у сапраўднага майстра сцэны. Наколькі хутка — будзе залежаць ад яе асабіста.

З іншых акцёрскіх работ нельга не адзначыць вобраз Прокусава ў выкананні Г. Гарбука. Акцёр прымусяў паглядзець на свайго героя трохачку па-іншаму. Не, ён яго не прыфарбоўвае, але растлумачвае, робячы вобраз больш шматгранным. Прокусаў у вытлумачэнні акцёра — зусім не монстр, не закончаны нягоднік. Проста ў яго не хапае ці то сілы, ці то жадання ўзняцца над параграфамі, статутамі, законам. Грунтоўнасць яго пазіцыі не такая і хістка, бо заснавана на зусім канкрэтных патрабаваннях інструкцыі. Артыст так пераканальна адстойвае за свайго героя літару закону, што на імгненне засумняваецца: а, можа, і праўду ён кажа? Разам з тым гарбукоўскі Прокусаў выглядае несумненна сатырычным персанажам. Яго логіка здаецца бляклый побач з па-душэўнаму забяспечанай логікай дэпутаткі Тамары Паўлаўны (М. Захарэвіч).

Цёпла ўспрымаюць глядачы вобразы суседак — Мані, каларытна, размашыста ўвасабленай Г. Бальчэўскай, і Ганны Ісакаўны ў выкананні М. Громавай. І наогул усе артысты іграюць зладжана, з добрай самааддачай і чуццём ансамблевасці. У гэтым заслуга іх асабіста і рэжысёра — пастаноўшчыка з Масквы Я. Радзівонаўскага.

Дзве п'есы А. Макаённа амаль адначасова пастаўлены на сцэне тэатра імя Янкі Купалы. І яны наглядна засведчылі, што драматург знаходзіцца ў пастаянным пошуку, што ён па-ранейшаму застаецца пісьменнікам актыўнай грамадзянскай пазіцыі. Для яго сцэна — не сродак развясельвання, пацехі публікі, а прапаведніцкая трыбуна.

Сцяпан ЛАЎШУК.

АТК У ТЭАТРЫ — ШТО ГЭТА ТАКОЕ?

ПРАБЛЕМЫ, МЕРКАВАННІ, РОЗДУМ

І сапраўды, што ж гэта?

Няма такой абрэвіятуры ў тэатральным статусе. Не пазначана яна і ў іншых афіцыйных дакументах. Ніколі не сустракалася і ў друку. АТК у вытворчасці? Зразумела. АДДЗЕЛ тэхнічнага кантролю. А які тэхнічны кантроль у тэатры? Няма такога.

І тым не меней ён ёсць.

Толькі расшыфроўка яго крыху інакшая: аддзел творчага кантролю. А існуе ён пад псеўданімам «мастацкі савет». А што такое мастацкі савет—ведаюць усе. Гэта—цэнтр крытычнай думкі кожнага тэатральнага калектыву. Існаваў і існуе ён, колькі існуе тэатр. Толькі ў розных формах. Але заўсёды ён быў надзвычай дзейным фактарам тэатральнага штодзённага жыцця! Бо рэдка ў тэатры бываюць дні, калі не бывае чыткі п'есы, абмеркавання рэпертуару, эскаізаў сцэнаграфіі спектакля, прагляду генеральнай рэпетыцыі, прыёму спектакля і г. д. Праца жывая, творчая, непамерна адказная, і ляжыць яна на абавязку і плячах кожнага члена мастацкага савета, на яго творчым і грамадскім сумленні. Таму і прызначаюцца ў мастацкі савет у асноўным—майстры сцэны, людзі з вялікім творчым вопытам і аўтарытэтам, людзі, якія фактычна адказваюць за ідэю і мастацкі ўзровень спектакля. Кожнага! Так пазначана і ў статусе мастацкага савета.

Здавалася б, што пры такой значнасці мастацкага савета адпаведнай і ўвага грамадскасці да яго павінна быць. У першую чаргу—тэатральнай крытыкі і не ў апошнюю—Беларускага тэатральнага аб'яднання.

У сярэдзіне красавіка адбыўся пленум праўлення БТА, прысвечаны 10-годдзю пастановы ЦК КПСС аб літаратурна-мастацкай крытыцы. Было абмеркавана адно і самае галоўнае пытанне: становішча і задачы тэатральнай крытыкі. У дакладзе і выступленнях гэта пытанне было абмеркавана грунтоўна і шырока. Тэатральная крытыка замацавала свае ідэйныя і эстэтычныя пазіцыі, хоць і не пазбавілася яшчэ рэцыдываў кампліментарнасці і асобных прыблізных або наогул няправільных ацэнак тых ці іншых спектакляў. Прынцыпова і востра яна паставіла, напрыклад, праблему адказнасці рэжысёраў за ідэйна-творчае становішча тэатраў і яе адпаведнасці сённяшнім задачам тэатральнага мастацтва. Пры ўсім тым наша тэатральная крытыка і па сённяшні дзень яшчэ небагата на праблематыку, абагульненні, пастаноўку кардынальных пытанняў, наспелых у тэатральным жыцці рэспублікі.

А такія пытанні і праблемы ёсць. І адно з іх—рэпертуар. Са старонак друку чамусьці зніклі тэатральныя агляды за год, з яго творчым набыткам і стратамі. Такія агляды давалі б магчымасць павесці сур'ёзную размову аб рэпертуарных тэндэнцыях, якія часам выклікаюць трывогу. Чаму, напрыклад, за апошняе дзесяцігоддзе цяжка назваць спектакль у рэпертуары тэатраў рэспублікі, дзе б пераканальна была паказана стваральная праца рабочага класа? Чаму ў тэматыцы сённяшняга дня на сцэне пераважае інфантальная драматургія нахштальт «Жорсткіх гульні» і да іх падобная? Ды яшчэ ў тым ж «Жорсткіх гульні» пачынаюць гуляць на сцэне тэатра юнага глядача, што ўжо зусім незразумела. Ні «Старонні чалавек», ні «Сталевары», ні «Пасяджэнне парткома» або «Мы, што ніжэй падпісаліся» на нашай сцэне не сталі, на жаль, тымі з'явамі, якімі і сёння ганарацца многія іншыя тэатры краіны.

А гэта трывожна. Як трывожна і тое, што пасля «Канстанціна Заслонава» на нашай сцэне не з'явіўся гераічны вобраз, роўны маштабу Заслонава, а гераіка-патрыятычная тэма наогул звужалася і часам толькі «прысутнічае» ў рэпертуары. Яна была б, відаць, вырашана лепш, калі б тэатры паставілі перад сабой задачу—абавязкова штогод мець у сваім рэпертуары спектакль на гераічна-патрыятычную тэму, пастаўлены не для адпіскі, а з усёй палым'янасцю душы і сэрца.

Цяжка зразумець, як, напрыклад, коласаўскі тэатр спакойна можа жыць без вобраза Бацькі Міная на сваёй сцэне, а гомельскі — без трагічнай эпапей гомельскіх камунараў у 1919 годзе! Ды і кожны абласны тэатр, не кажучы ўжо пра сталічныя, можа пры жаданні знайсці «сваю» гераічную тэму ў безліччых гераічных падзей у гады Айчынай вайны ў сваім горадзе ці ў сваёй вобласці.

Калі ўжо і далей папракаць тэатральную крытыку за тое, што яна своечасова не паставіла тое ці іншае пытанне, то не лішне нагадаць і пра класіку.

Праўда, пра асобныя пастаноўкі класікі ў друку былі сур'ёзныя крытычныя заўвагі, быў нават пленум БТА, прысвечаны пастаноўкам класікі на сцэне тэатраў. Але не было трывогі, чаму так многа няўдач і не поўных удач у гэтай вялікай справе? Чаму такая

спонтаннасць, калі ледзь не ўсе тэатры ў гэтым сезоне рушылі раптам у «Вішнёвы сад», прынесшы шкоду яго веснавой квецені? Больш за ўсіх чамусьці не шанцуе на нашай сцэне Чэхава, калі яшчэ дадаць да «Вішнёвага саду» «Тры сястры» ў магілёўскім тэатры, «Дзяздык Ваню» — у купалаўскім, «Чайку» — у гродзенскім.

А былі ж у свой час «Апошнія», «Мяшчане», «Варвары», «Кароль Лір», «Гамлет», «Атэла», «Улада цемры» і той жа «Дзяздык Ваня» — спектаклі, якія зрабілі гонар купалаўцам, Рускаму тэатру БССР, коласаўцам.

Чаму ж цяпер класіка стала такой непадатлівай нашым рэжысёрам?

Частковы адказ на гэта пытанне можна знайсці ў артыкуле «Пошук ісціны» Фелікса Кузняцова («Масква», № 1, 1981 г.), хоць ён пісаў і не пра нашых рэжысёраў. «У дачыненні да тэатра і кіно інтэрпрэтацыя класікі часам бывае сцвярджаннем не столькі самай класікі, колькі інтэрпрэтатара з яго нярэдка вузкім, абмежаваным поглядам на свет, з яго суб'ектывізмам і прыхільнасцямі да рознага роду альянсаў... У свой час,—піша далей Ф. Кузняцоў, — «Літаратурная газета» правяла дыскусію аб праве сучаснага мастака, у першую чаргу—рэжысёра, на сённяшняе прачытанне класікі. Права гэтае было даказана, але не была выяўлена пагроза псеўда-сучаснага прачытання класікі, калі нам прапануюць не Тургенява, а Канчалюскага ў фільме «Дваранскае гнездо», не Чэхава, а Эфраса ў спектаклі «Вішнёвы сад»...»

Шмат такіх «прапаноў» было і на нашай сцэне. Да таго ж трэба дадаць, што і акцёры не заўсёды адпавядаюць глыбіні класічных вобразаў. Адно з іх, за невялікім выключэннем, развучыліся, другія не навучыліся іграць класіку і таксама «прапануюць» са сцэны іншы раз далёка не адэкватнае класічнай першааснове, аб чым крытыка пісала неаднойчы.

Трэба зразумець і акцёраў. За апошнія гады яны цяжка былі траўміраваны эпідэміяй «шапталнага рэалізму», дэвальвацыяй сцэнічнага слова, ціскам рэжысёрскага «самавыражэння» і г. д.

І ўсё ж трэба, нарэшце, узрушыць сумленне і тых акцёраў, якія спачылі на «лаўрах» былых поспехаў, або панура адбываюць службу (а не служэнне!) на сцэнічнай пляцоўцы, страціўшы прагу і густ да пошукаў, натхнёнага імкнення сказаць сваё слова ў мастацтве, а то і стаць карыфеем. Яны, як правіла, вельмі балюча рэагуюць на крытыку ў іх адрас, абвінавачваюць яе ў некампетэнтнасці, тэндэнцыйнасці, вымагаюць ад крытыкі паблаглівасці і ледзь не планетарнай любові да тэатра наогул, у той час, як тэатр не трэба ні любіць, ні ненавідзець,—тэатр трэба паважаць. Крытыка—не сфера абслугоўвання, а сфера ўплыву. І акрамя таго: крытык—паўнамоцны прадстаўнік глядача. Ён абавязаны давесці глядачу, што тэатр паказаў яму са сцэны: мастацтва ці імітацыю мастацтва.

І гэта самае галоўнае.

Усе гэтыя разам узятая пытанні, праблемы, прэтэнзіі і папрокі ў адрас тэатральнай крытыкі былі ўзняты на мінулым пленуме БТА і адрасаваліся толькі ёй, у той час, калі яны з такім жа правам маглі быць адрасаваны і тэатру, а дакладней—яго мастацкаму савету. Калі б мастацкі савет вырашаў усе пытанні на прынцыповым узроўні, менш было б канфліктных сітуацый з тэатральнай крытыкай.

І сапраўды. Мастацкі савет, як галоўны орган крытычнай, да таго ж — калектывнай думкі тэатра, мае права рэкамендаваць ці не рэкамендаваць тую ці іншую п'есу, згаджацца ці не згаджацца з рэпертуарнымі планами, рэкамендаваць ці не кожны новы спектакль да выпуску на сцэну, згаджацца ці не з рэжысёрскай, акцёрскай, сцэнаграфічнай інтэрпрэтацыяй сцэнічнага твора.

Мастацкі савет — той жа самы, як і крытык, паўнамоцны прадстаўнік глядача, толькі ў большай меры адказвае перад ім за ідэйную і мастацкую якасць спектакля, за прэстыж тэатра. Менавіта мастацкі савет ставіць Знак якасці на сцэнічную «прадукцыю» тэатра перад тым, як адкрыць ёй шлях на сцэну.

Трэба ўсё ж зазначыць: мастацкі савет — орган дарадчы, залежны ад вытворчых планаў калектыву, і нейкія кампрамісы часам непазбежныя. Але калі прайсціся крытычным вокам па кожным тэатральным сезоне, колькі можна пазначыць некандыцыйных, неданошаных і яўна кампрамісных спектакляў!

У архіўных папках мастацкага савета коласаўскага тэатра, можа, і сёння захаваліся два пратаколы абмеркавання спектакля «Чалавек і глобус». У першым былі выказаны сур'ёзныя прэтэнзіі да спектакля, і мастацкі савет не рэкамендаваў яго да здачы. На другі дзень з'явіўся другі пратакол, у ім прэтэнзіі кудысьці зніклі і мастацкі савет ужо рэкамендаваў спектакль здаваць. Наўрад ці адзіны гэты выпадак, калі мастацкі савет вымушаны быў адступіць ад сваіх прынцыповых пазіцый пад націскам нейкай вытворчай нявыкруткі, якіх у кожным тэатры заўжды поўны коўш.

Сёння, як ніколі, можа, трэба ўзняць аўтарытэт і прэстыж мастацкага савета. Было б, відаць, не лішнім прэзідыуму праўлення БТА разам з секцыяй крытыкаў павесці ў тэатрах пасяджэнні, прысвечаныя дзейнасці мастацкіх саветаў, а пасля абмеркаваць гэта пытанне і на пленуме БТА. Трэба, каб мастацкі савет быў сапраўдным цэнтрам крытычнай думкі тэатра і, як АТК яго, з поўнай адказнасцю ставіў бы на кожны спектакль свой Знак якасці. Мастацкі савет — не хатняя праблема тэатра, а клопат усяе тэатральнай і крытычнай грамадскасці.

Кастусь ГУБАРЭВІЧ.

НА ГАСТРОЛЯХ У ГОМЕЛІ...

Паспяхова праходзяць гастролі Жытомірскага ўкраінскага музычна-драматычнага тэатра імя Івана Качаргі ў Гомелі. Яны пачаліся з літаратурна-музычнай кампазіцыі па кнізе Л. І. Брэжнева «Малая зямля». Цёпла сустрэлі гамельчане

таксама спектакль па драме класіка ўкраінскай літаратуры Лесі Украінкі «Лясная песня», камедыю Аляксея Каламіяца «Фараоны», іншыя спектаклі па творах ўкраінскіх драматургаў Ю. ВАЛОШЫН.

...І У БАБРУЙСКУ

Камедыяй «Несцерна» па п'есе В. Вольскага адкрыліся гастролі ў Бабруйску Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага ор-

дэна Працоўнага Чырвонага Сцяга драматычнага тэатра імя Януба Коласа. Бабруйчане пазнаёміліся з дзюмою прэм'ерамі коласаўцаў — чэхаўскім «Вішнёвым садом» і спектаклем «Парог» па п'есе А. Дударова. 60-годдзю ўтварэння СССР прысвечана пастаноўка камедыі армянскага драматурга А. Папаіана «Заставайцеся сонцам», у якой узнікаюцца праблемы ўзаемаадносін бацькоў і дзяцей.

Юныя глядачы пазнаёміліся з

казкай «Пунсовая кветачка» (інсцэніроўка для тэатра І. Карнавухавай і Л. Браўсевіч).

Спектаклі адбываліся не толькі на сцэне тэатра імя В. Дуніна-Марцінкевіча, але і ў дамах культуры і сельскіх клубах.

У канцы гастроляў коласаўцы парадавалі бабруйчан яшчэ адной прэм'ерай — спектаклем «Водпуск па раненні» паводле апавесці В. Кандрацьева.

В. ЗЯМСКОУ.

МАСТАК І ЖЫЦЦЁ

Сямідзесятыя гады ў развіцці манументальнага жывапісу Беларусі былі адзначаны небывалым дагэтуль уздымам творчай актыўнасці. Асабліваю разнастайнасць пошуку мастакоў рэспублікі набылі ў другой палове дзесяцігоддзя, калі ў атрад беларускіх манументалістаў улілася значная колькасць творчай моладзі. У ліку маладых мастакоў, чыя дзейнасць у апошнія гады была найбольш цікавай і плённай, можна назваць і імёны Юрыя Багушэвіча, Генадзя Жарына, Уладзіміра Самсонава. Іх творы вабяць самастойнасцю, якасць лепш за ўсё сведчыць аб прафесійнай сталасці аўтараў, глыбіні думак і пацужыў. З шэрагу роспісаў, мазаік, вітражоў, што былі зроблены мастакамі, мы вылучым толькі тры творы. Аднак і яны даюць магчымасць адчуць шырыню творчых памкненняў манументалістаў, яскрава сведчаць аб тым, што іх творчасць працягвае традыцыі, якія складаліся ў беларускім манументальным жывапісе ў папярэдні час, аб напружаных пошуках новага.

Бадай, усе з сённяшніх маладых манументалістаў — вучні Г. Вашчанкі, майстра, які яшчэ на пачатку сямідзесятых гадоў заклаў асновы так званай лірыка-эпічнага напрамку ў развіцці манументальнага жывапісу рэспублікі. Таму, мабыць, зусім не выпадкова большасць маладых мастакоў пайшла шляхам свайго настаўніка. Характэрнымі рысамі творчасці маладых манументалістаў сталі павышаная цікавасць да псіхалагізму ў вырашэнні воб-

разаў людзей (гэтым тлумачыцца даволі шырокае распаўсюджанне ў насценных роспісах партрэтных адлюстраванняў), канкрэтнасць у перадачы дэталей побыту, у падыходзе да трактоўкі пейзажу, які цяпер іграе даволі важную ролю ў структуры манументальнага выява.

Усе гэтыя якасці вылучаюць тэмперны роспіс Ю. Багушэвіча «Песня пра Беларусь» (1975

сягнуў значных поспехаў. Цікава вырашаны вобразы сябровак маладой. Тры зграбныя дзявочыя постаці, нібыта тры грацыі, павольна кружацца ў сімвалічным карагодзе. Дакладна ўвасоблены тыпаж, характэрныя асаблівасці касцюмаў, а галоўнае, падкрэслена лірычнасць, амаль музыкальная распеўнасць характараў усіх жаночых персанажаў роспісу надаюць ім ярка вызначаную на-

колеравага спалучэння з'яўляецца традыцыйным.

Значнае майстэрства прадэманстравана ў сваім творы і У. Самсонаў. Група партрэт заснавальнікаў галоўнай ВДУ рэспублікі, сярэд якіх кіраўнікі Кампартыі і ўрада БССР А. Ф. Мяснікоў, В. Г. Кнорын, А. Р. Чарвякоў, першы рэктар універсітэта вядомы савецкі вучоны У. І. Пічэта і іншыя — несумненны поспех маладога

ных таноў. Аднак мажорныя ўсплэскі гарачага чырвонага, які ўзмоцнены гучнаю васквых фарбаў, святлоная чысціня белага колеру, што далікатна ўведзены ў агульную карларыстычную кампазіцыю, надаюць эмацыянальнаму гучанню роспісу асаблівую прыўзня-

тасць. Новая вялікая праца Ю. Багушэвіча і Г. Жарына — цыкл роспісаў у холе канферэнц-зала Мінскага гаркома партыі (1980) — сведчыць аб пашырэнні тых грамадзянска-публіцыстычных тэндэнцый, што ўпершыню акрэсліліся ў канцы 60-х гадоў у творах М. Савіцкага і А. Кішчанкі, а потым сталі вызначальнымі ў развіцці беларускага манументальнага жывапісу. Створаныя ў тэхніцы энкаўстыкі роспісы «Падполле», «Партызаны Міншчыны», «Адраджэнне Мінска», «Свята Перамогі», арнаментальна-дэкаратыўны плафон «Мінск—горад-герой» утвараюць жывапісную сюіту, якая прысвечана барацьбе беларускага народа з фашызмам. Вобразная трактоўка гэтага цыкла роспісаў крыху адрозніваецца ад прычынаў, якія складаліся ў папярэдні час. Побач з выкарыстаннем мовы алегорый і метафар у творах Ю. Багушэвіча і Г. Жарына акрэслілася імкненне да жыццёвай канкрэтнасці ў трактоўцы вобразаў людзей.

Цікава вырашана маладымі мастакамі праблема сувязі роспісаў з архітэктурным асяроддзем. У дадзеным выпадку мы маем узор сапраўднага сінтэзу мастацтваў, якое, на жаль, яшчэ вельмі рэдка дасягаюць у сваёй працы нашы мастакі і архітэктары. Кампактны ўнутраны аб'ём хола дазваляе глядачу адразу ж убачыць роспісы ў адзінстве. Потым ён можа ўважліва аглядаць іх. Невялікія па маштабе роспісы ўзмацняюць уражанне суразмернасці ўсіх элементаў асяроддзя з чалавекам і навакольнай прасторай, што цалкам адпавядае прызначэнню інтэр'ера, яго ўнутранай ідэі.

Ю. Багушэвіч, Г. Жарын, У. Самсонаў уступілі ў перыяд сваёй творчай сталасці. Наперадзе ў іх доўгі і нялёгка шлях. І поспех на гэтым шляху прыходзіць да мастака толькі тады, калі ён здолее застацца самім сабой, калі заўсёды будзе высакародны ў сваіх памкненнях, патрабавальны да сябе і свайго мастацтва.

Вольга КАВАЛЕНКА,
кандыдат мастацтвазнаўства.

— 77 г.) у Палацы культуры тарфянікаў г. п. Сяргеевічы Мінскай вобласці і зроблены ў тэхніцы энкаўстыкі роспіс У. Самсонава «Заснавальнікі Беларускага ўніверсітэта» (1978 г.) у будынку факультэта журналістыкі БДУ.

Твор Ю. Багушэвіча складаецца з некалькіх тэматычна звязаных, але самастойных сюжэтных эпізодаў. Сцэны збору садавіны, урачыстага абраду адзявання маладой, свята дажынак у інтэрпрэтацы мастака адначасова і жыццёва канкрэтныя, у якіх шмат дакладных дэталей і падрабязнасцей, і ўзнятыя на ўзровень шырокага эпічнага абгульнення. Роспіс уключае прыгажосць жыцця і стваральнай працы. Мастак не ўсюды вытрымаў гэтак смела ўзятую ім лірыка-эпічную інтанацыю. Аднак у роспісе ёсць часткі, дзе ён да-

цяняльнасць і жыццёвую пэўнасць.

Аднак самая значная ўдача Ю. Багушэвіча — вобраз юнака-паэта. У ім шмат рамантычнай усхваляванасці, лірычнасці, і ў той жа час ён прываблівае сваёй мужнасцю і ўнутранай сілай. Вобраз гэты мае сімвалічнае гучанне. Аднак гэта сімвал не абстрактны. Па сутнасці, у ім увасобілася творчае «я» самога мастака, які зачараванымі вачамі глядзіць на прыгажосць навакольнага свету.

Значнае месца ў творы належыць пейзажу. Ён выконвае ролю «злучальнай тканіны», якая аб'ядноўвае сюжэты сцэны, што разгортваюцца перад глядачом.

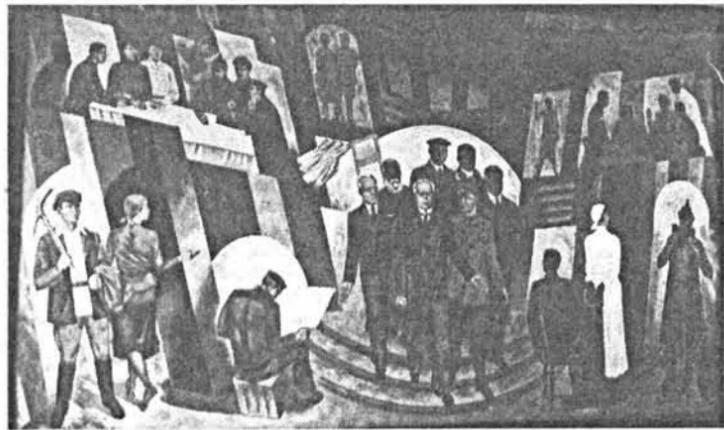
Непасрэднасць жывога лірычнага пацужыя, якая раней лічылася прывілеяй выключна станковых жанраў, — вось тое новае, што імкненца ўнесці малады мастак у манументальны жывапіс.

У творы Ю. Багушэвіча няма сімвалічнай умоўнасці колеру. У каларыце роспісу асноўным стала звонкае каляровае трохгучча: зеляніна травы і лісты дрэў, золата палёў і блакіт азёр. У інтэрпрэтацы мастака ён выходзіць за межы «натурнасці», набывае дэкаратыўны характар. Колеравае вырашэнне робіцца актыўным лірыка-паэтычным фактарам, набывае метафарычны змест. Акрамя таго, яно нібыта ўключае ў глядача механізм «пам'яці культуры», выклікае асацыяцыі з народна-дэкаратыўнай творчасцю Беларусі, для якой выкарыстанне гэтага

манументаліста і найбольш цікавы фрагмент роспісу. Зыходзячы са спецыфікі манументальнага жывапісу, У. Самсонаў адмовіўся ад непатрэбнай у дадзеным выпадку шматграннасці характарыстык і падкрэсліў у кожным самае галоўнае, тое, што вызначае яго чалавечую сутнасць, — вернасць свайму грамадзянскаму абавязку, мэтанакіраванасць і цвёрдасць.

Адзінства тэмы і перакананні, якія з'ядналі гэтых непадобных людзей, атрымала ў роспісе выразную пластычную форму, мастак аб'яднаў іх постаці ў маналітную кампактную групу, зрабіў яе ідэйным і кампазіцыйным цэнтрам твора. Група заснавальнікаў універсітэта маштабна дамінуе на выяўленым полі, яна падкрэслена прасторай архітэктурнага праёма, які «расчыняецца» за спінамі людзей. Сілуэты іх постацей энергічна вылучаюцца на светлым фоне, адразу ж звяртаюць на сябе ўвагу.

Умоўная прастора роспісу складаецца з некалькіх розна-маштабных і рознапрасторавых частак, у якіх адлюстраваны сцэны з жыцця Беларускага ўніверсітэта дваццятых гадоў. У іх шмат дакладна знойдзеных дэталей і характэрных асаблівасцей побыту, якія ўзнаўляюць атмосферу тых дзён, пераканаўча перададзены тыпаж, манера паводзін людзей. Суровы, аскетычны вобраз часу шмат у чым ствараецца і стрыманым каларытам, які заснаваны на спалучэнні карычневага, вохрыстага колеру ўсіх адценняў і няяркіх зялё-

У. Самсонаў. «Заснавальнікі Беларускага ўніверсітэта». Роспіс у будынку факультэта журналістыкі БДУ.

«УСЁ ЛЁН ДЫ ЛЁН...»

Аблічка Ганараты Разменэ на першы погляд не вельмі адпавядае саліднаму статусу прафесара (яна выкладае ў Вільнюскім мастацкім інстытуце). Жаночая кволасць, хуткасць рухаў. Але — нечакана моцны поціск рукі. Адрозна звяртаеш увагу, што рукі ў Ганараты не спешчаныя, маленькія, ды моцныя. Пагляд светлых вачэй строга, з халадом, крыху нецярплівы.

На вернісажы Ганарата гаворыць па-беларуску. Чыста і прыгожа. Гаворыць усхвалявана: «...Нарадзілася ў Магілёўскай вобласці. Люблю гэтую зямлю...» І далей — зусім нечаканае: «Нічога асаблівага я не прывезла. Усё лён ды лён. З лёну ткаяла мая бабуля. А што я зрабіла — паглядзіце. Не ведаю, ці спадабаецца...»

Ці бачылі вы калі-небудзь барэльефна-скульптурныя вазанія кручком партрэтаў? Калі да гэтага часу не былі знаёмы з творчасцю Ганараты Разменэ — напэўна, не бачылі. Гэта яе, нідзе не запэчычанае вынаходніцтва. Гэта яе інтэрпрэтацыя знаёмага матэрыялу з такой непасрэднасцю, якая ўласціва часцей за ўсё толькі народным майстрам.

Наватарства Разменэ вырасла з традыцыі. З той жа занамернасцю, з якой на базе народнага мастацтва развілася школа сучаснага літоўскага габелена. (Габелена — калі мець на ўвазе пашыранае

паняцце тэкстыльнага пано, выраб якога ўключае не толькі ручное гладкае ткацтва, але і іншыя тэхнічныя прыёмы). У 50-я гады гэта былі пераважна сюжэтычныя або арнаментальныя ворсавыя дываны. Часта ў іх выкарыстоўваліся матывы народнага ткацтва. Паступова, у 60-я гады, вызначыўся больш глыбокі і творчы падыход да форм традыцыйнага мастацтва. Плоскасць вырабу ачышчаецца ад празмернай арнаментальнасці, узбуўняюцца матывы ўзораў, больш увагі надаецца колеру і фактуры. Далей — у пошуках дынамічных форм губляецца сіметрыя дэталей пабудовы. Прастора на плоскасці габелена будзецца дзякуючы дакладнай кампазіцыі малюнка, мудрагелістай гульні колеравых плям, дасягаючы іншы раз ілюзорнай глыбіні. У 70-х гадах габелен усё часцей губляе традыцыйную праміаугольную форму і набывае свабодны сілуэт. Нарэшце, актывізацыя фантаўнай апрацоўкі прыводзіць да ярка выяўленай рэльефнасці габелена. Ілюзорная прастора змяняецца ў некаторых выпадках рэальна існуючай. Пры гэтай дынаміцы развіцця літоўскага габелена не губляе высакароднасці каларыту, рытмічнай гармоніі, блізкасці да вобразаў прыбальтыйскай прыроды — усёго таго, што захоўвае ўнутранае адзінства з народным мастацтвам.

Заўважым, што работа над прасторавым пано не атрымала шырокага распаўсюджвання, будучы характэрнай толькі для творчасці некалькіх майстроў, сярэд якіх — Ганарата Разменэ.

Невялікая выстаўка ле твораў у Палацы мастацтваў дала магчымасць меркаваць аб станаўленні вобразнага метаду мастацкі. Адно з ранніх пано — «Дуб» — выканана ў плоскасных прычыпах. Яго форма асацыятыўна тракуе вобраз магутнага дрэва. Тантоўна паршаны праміаугольны сілуэт сіметрычнымі масамі льяных жгутыў, якія, спадаючы па банках, нагадваюць малюнак кроны. Пано «Лён» адлюстроўвае пачатак эксперыменту ў аб'ёмных формах. Укравленне пляшчотнага блакіту шклянчых уставак нараджае пазычны вобраз цвіцення лёну. У гэтай рабоце мастачка ўпершыню ўводзіць яркія плямы ў цёпла-шэры колер натуральнага лёну.

Рашучы пераход да барэльефных форм у творчасці Разменэ звязаны з вызначаным жанру. Яна выбірае свой шлях, аддаючы перавагу трактоўцы ў тэкстылі чалавечай паставы. Мастачка тут знаходзіць дастаткова шырокую шкалу вобразных вырашэнняў — ад абгульненай сімвалікі да канкрэтнага партрэта. Яна выконвае рэчы манументальныя, узбуўняючы, як пано, прысвечанае 400-годдзю Вільнюскага ўніверсітэта, якое прынесла мастачцы еўрапейскую вядомасць. На выстаўцы прадстаўлена пано «Альма-матэр», дзе ўпісаная ў круг жаночая пастава стала ўвасабленнем Радзімы. І побач з падобнымі кампазіцыямі Разменэ стварае мудрагелістыя тэкстыльныя мініяцюры, такія, як лірычная «Дзяўчынка з гусямі». Але і малыя, і маштабна буйныя яе вырабы вылучаюцца такой яснай архітэктонікай, такой выразнай дэкаратыўнасцю, што выглядаюць значнымі, манументальнымі. Усе яны добра

ўспрымаюцца здалёку, па-мастачку арганізуюць прастору выставачнай залы.

Разменэ стварае своеасаблівы партрэт-настроі, партрэт-роздуму, напаяўняючы іх тонкімі і разнастайнымі лірычнымі інтанацыямі. Выбар тэхнікі вазанія кручком можа падацца некалькі дзіўным, пакуль не адчуеш вызначэнні гэтых дзіўных рэчаў. Звязаны творы са шпугельных белых нітак, звязаны — рукі. Пальцы — дротавы наркас, абвіты ніткай. Мастачка знаходзіць у кожным выпадку асаблівую пластыку рук, укладаючы ў іх прыгожа звязаныя кветкі — руку ў пано «Віншаванне», аранжавыя лілі ў пано «Думкі». Яна знаходзіць траптыкі, трывожны рух рук у кампазіцыі «Чананне». «Рыта» — партрэт канкрэтнай жанчыны. І дзіву даешся, як можна выявіць характар, непаўторны выраз твару, пагляд...»

Ганарата спраўляецца з гэтай задачай, працуючы часцей за ўсё дома па вечарах, іншы раз да глыбокай ночы, апантаная сваёй ідэяй прыгажосці, увасобленай у мяккай фактуры лёну. Яна надае яму пругкасць і гнутнасць, робіць больш «шчыльным» матэрыял або прымушае яго ліцца каскадамі складак ва ўрачыстым адзенні «Альма-матэр», падкладваючы жгуты-наркасы, робіць стройнай пластыку жаночых пастаў. І раптам бачыш у іх на дзіва роднасны пачатак з драўлянай народнай скульптурай. І колер тэкстылю нагадвае спалучэнне колеру натуральнага дрэва з яркай лакальнай расфарбоўкай. Падобства лёну і дрэва дапамагае адчуваць арганічнасць узнікнення вобразаў Разменэ. Яе наватарства прыйшло не адкуль-небудзь, а нарадзілася знутры, з адчування матэрыялу, з любові да культуры народа. Сапраўды творча пераламленне народных традыцый — аснова поспеху мастацтва Ганараты Разменэ.

Э. ПУГАЧОВА.

ПАДЗЕІ І ДАТЫ

Міхаілу ГЕРЧЫКУ — 50

7 чэрвеня спаўняецца 50 гадоў пісьменніку Міхаілу Герчыку. З гэтай нагоды праўдзіва не СП БССР звярнулася да яго з прывітальнымі словамі, у якім гаворыцца:

«Дарагі Міхаіл Навумавіч! У дзень Вашага пяцідзесяцігоддзя віншваем Вас са слаўным юбілеем!

Маленства Ваша прыйшлося на вайну, калі разам з сям'ёй Вы апынуліся сярод эвакуіраваных у Заўралле, дзе ў адным з калгасаў далучыліся да працы дарослых. Мабыць, адтуль ідуць вытокі шчырага пранікнення Вашага ў свет думак і клопатаў нашага сучаснага, так характэрнага для Ваших твораў.

Вярнуўшыся пасля вайны ў родны Бабруйск, Вы скончылі там вучобу ў школе і паступілі ў Мінскае педагагічнае вучылішча імя Н. К. Крупскай. Будучы пазней студэнтам аддзялення журналістыкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна, Вы спалучалі ву-

чубу з працай у рэдакцыі піянерскай газеты «Зорька», што і вызначыла Ваш шлях у літаратуру. Першая, адрасаваная дзе-

прятанне», «Повесть о золотой рыбке», «Ветка зеленого дерева»... Усё гэта стваралася пад час Вашай плённай рэдактарскай дзейнасці ў выдавецт-

цяю апавесць «Лети, Икар!», абышла многія дзіцячыя выданні не толькі ў рэспубліцы, але і па-за яе межамі. Адна за адной з'яўляюцца Вашы кнігі апавяданняў і апавесцей для дзяцей: «Ветер рвет паутину», «Портфель Фиделя», «Земное

ве «Беларусь», на Беларускім радыё. З першых дзён заснавання выдавецтва «Мастацкая літаратура» Вы няспынна працуеце там.

Ішлі гады, багацеў Ваш жыццёвы вопыт, з'явілася патрэба звярнуцца да жанру рамана. Дэбют у гэтым жанры кніга «Отдаешь навсегда» быў адзначаны літаратурнай прэміяй імя М. Астроўскага. Пospex у чытача мае Ваш раман «Обретение надежды» — пра пошукі вучоных, урачоў, якія пракладаюць новыя дарогі ў свет нязведанага, каб аблегчыць пакуты людзей, тых, хто сур'ёзна заняўся, пасяліў у іх надзею на вяртанне да жыцця.

Дарагі Міхаіл Навумавіч! Наперадзе ў Вас новыя кнігі, больш смелыя задумы. Няхай жа доўгія гады спадарожнічае Вам у працы добрае здароўе, высокае творчае натхненне і асабістае светлае шчасце.

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтага віншавання.

ГРУНТ ТВОРЧАСЦІ

Вось ужо некалькі месяцаў у Інстытуце мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору Акадэміі навук БССР дэманструецца выстаўна жывапісу, графікі і скульптуры супрацоўнікаў гэтай установы. Многія з іх мастакі з адпаведнай прафесійнай адукацыяй, удзельнікі рэспубліканскіх выставак. Не дзіўна, што ў экспазіцыі можна ўбачыць працы, якія на выстаўках у Палацы мастацтваў ці Саюзе мастакоў не з'яўляліся. Праўда, не з'яўляліся яны на вялікіх выстаўках зусім справядліва, большасць іх з мастацкага і

«прапісаць» сваё палатно, а не расфарбаваць, як гэта здараецца з іншымі самадзейнымі мастакамі, імкнецца менавіта да жывапіснага, а не графічнага выяўлення. Мастак стараецца быць дакладным у адлюстраванні таго ці іншага стану прыроды, канкрэтным у пачуццях і выяўленні натуры. Ён не ідзе, вобразна кажучы, за ўласным пэндзлем — гэта часам атрымліваецца само па сабе ў працэсе некіруемага пісьма, а імкнецца да вобразнай адпаведнасці прыродзе. У гэтым задаткі сур'ёзнага творчага па-

П. КАРНАЧ. Вёска.

прафесійнага боку, як гавораць у такіх выпадках, пакідае жадаць лепшага. Аднак увогуле выстаўна цікавая, дазваляе меркаваць, чым «жыве» той ці іншы мастак.

Сваёй мастацкай адметнасцю ўвагу прыцягваюць невялікія жывапісныя палотны Пятра Карнача. Гэта так званы «самадзейны» жывапіс. Вельмі прыемна, што мастак не эксплуатае «самадзейную» манеру пісьма, а піша так па прыродзе свайго эстэтычнага бачання свету і жывапіснага ўмення. Мастакі-прафесіяналы, што падрабляюцца пад стыль так званых «народнага прымітывізму», як правіла, халодныя ў творчых пачуццях, фальшывыя ў задуме. Вобразы ў іх, звычайна, неакрэсленыя альбо агрубленыя да зняважлівасці. Апошняе — вынік імкнення да вобразнай выразнасці, чаго патрабуе народны жывапіс. Але народны мастак піша перш за ўсё душой, канкрэтна і са шчырым пачуццём. А прафесійны жывапісец, сфарміраваны той ці іншай жывапіснай школай, колькі б ні пісаў у «народным стылі», здабыткаў там не знойдзе, пакуль не пераменіць стыль свайго мастацкага мыслення. А гэта не так проста. На такое здольны толькі вельмі таленавітыя мастакі і моцныя людзі, такія, напрыклад, як Т. Яблонская, і некаторыя іншыя.

Тое, што мастацтвазнавец і прафесійны крытык Пётр Карнач захавалі і выявілі ў сваёй творчасці эстэтычнае пачуццё непрафесійнага народна-вобразнага ўяўлення, здаецца мне найбольш адметнай прыкметай яго творчай індывідуальнасці. Праўда, П. Карнач піша амаль выключна пейзажы і краявіды, аднак і ў гэтым жанравым накірунку выяўлены перш за ўсё рысы шчырага пачуцця і замілавання. Улюбёны сюжэты мастака — ружовы золак і змярканне на рацэ («Цішыня», «Змярканне»), дубовыя, бярозавыя гаі ў розныя часы дня (трыпціх «Бярозавы гаі» і інш.), летнія краявіды з рэчкамі, азёрамі, квітнеючымі лугамі, вербамі, асакай («Сонечны дзень», «Час сенасосу», «Летні дзень», «Сажалка», «Над возерам» і інш.), зімовыя пейзажы з вясковымі хатамі і шэрання на голых, асенніх дрэвах ў чырвона-жоўтым уборы лістоты («Залатая восень») і вясняныя куткі прыроды («Сакавік»). Аўтар імкнецца жывапісна

дыходу мастака да ўласнай працы.

З цеплынёй перададзены аўтарам куткі роднай зямлі, ад якіх павявае ўраўнаважанасцю і спакоем («Мой родны кут», «Жыво майго дзяцінства» і інш.). Звяртае на сябе ўвагу невялікая карціна «Сакавік». Яна крыху адыходзіць ад самадзейнай манеры, напісана з прафесійнай жывапіснай раскладнай колераў у блакітна-зялёна-палевым каларыце, у надзвычай свежых колерах. Мяркуючы па гэтай карціне, можна адзначыць, што П. Карнач здольны тонка адчуваць колеры, аднак не ўсюды выяўляе гэтую сваю здольнасць, часам быццам баіцца эксперыментаў, адыходу ад засвоенай манеры і набытага ўмення. А варта паспрабаваць.

Цікава выяўляецца мастак у пейзажах з глыбокай, далёкай перспектывай, з панарамным абсягам і абагульняючым значэннем краявіду. Тут найбольш акрэслена адзначана атрыбутыка прыёмаў і рысы самадзейнага (часам крыху наіўнага) жывапісу. Да такіх прац належаць «Ветраны дзень» — рамантызаваны пейзаж з сінімі лясамі, цёмнымі воблакамі і грабянкамі азёрных хваляў, на якіх удалечыні відаць белы ветразь, і «Над возерам» — адно з найбольш характэрных і цікавых палотнаў, выстаўленых мастаком.

Сімптаматычна, што на выстаўцы працы П. Карнача сярод астатніх прафесійна зробленых пейзажаў, партрэтаў і тэматычных, часам прэтэнцыёзных карцін успрымаюцца павольна свежа і ўвогуле заказнамерна вабяць менавіта сваёй «няробленасцю», прастатой, шчырым пачуццём і, галоўнае, любасцю да роднай зямлі...

Некалькі гадоў назад у Інстытуце мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору Пётр Карнач экспанавалі сваю першую персанальную выстаўку. У экспазіцыі было каля ста пейзажаў, праўда, без належнага абдору, што не спрыяла выстаўцы. Аднак уражанне ад экспазіцыі стварылася добрае.

Хочацца пажадаць мастаку далейшага плёну і развіцця творчых здатнаў у абраным накірунку.

Зянон ПАЗНЯК.

ПАЭЗІЯ

Алесь ЗВОНАК

НОВЫЯ САНЕТЫ

ЕДНАСЦЬ

З разлук я прагна да цябе імкнуся
Усёй сваёй істотай жывой,
Зямля і неба роднай Беларусі —
Мая трыбога, радасць, неспакой.

Ці ў заняпад, ці ў полымі спакусы,
Ці стомлены дарожнаю жарствой,
Я да цяпла тваіх грудзей тулюся
Усёю непадзельнасцю сваёй.

Калі ж натхнення ўзнёслая арліца
Зачэпіць сэрца трапяткім крылом,
З табой душой і цела прагну зліцца
У плынь адну, каб піць і піць нагбом
З невычарпальна-светлае крыніцы,
Якую шчасцем еднасці завём.

РЭХА

Люблю я Мінск вячэрні ў час сутоння,
Калі яшчэ не паляць ліхтары,
І шорхат шын, і бег машын нястомны,
І водбліск хмар барвяністы ўгары...

І ў парках крокаў лёгкіх таямнічасць,
І смеху беспрычыннага усплёск,
І танец языкоў агністых зніча,
Дзе памяць сцеражэ герояў лёс.

І нека сумна з адзінотай знацца,

Глядзець здалёк, як паміж ліп старых
На лаўках сны пенсіянерам сняцца...
Мне ж свеціць з высяў ветяху абрыс,
І клічуць рэхам даўняга юнацтва
Рамантыкі блакітныя вятры.

АДКАЗ

Хотят ли русские войны?
Я. ЕУТУШЭНКА.

Ці хочам мы, савецкія, вайны,
Спытайце вы найперш у беларусаў.
Адкажуць вам хатынскія званы
І на магілах братніх веткі-ружы.

Адкажуць вам рэспублікі сыны —
Чацвэрты кожны, ў дом што не вярнуўся,
Адкажуць вам нямыя курганы,
Што ўвесь глядзяцца ў непазбыўнай скрусе.

І я скажу: хай не залье раллю
Вайны крывёю маладое племя,
Хай расцвітаюць ружы й хрызантэмы,
Гудзіцца ўсмак калматаму чмялю...
Не для ваеннай, а для мірнай тэмы
Пэст-пясняр прыходзіць на зямлю!

БРЫГАДЗІР

Дзень дагарае ціха й нетаропка.
Ляціць зямля ў чарговым віражы.
Мой брыгадзір даўно ляжыць пад сопкай,
Той, хто вучыў майстэрству працай жыць.

Я хваткай тою авалодаў хвацка,
Аздаўшы спрыт кайлу і малатку,
А заадно й гады свайго юнацтва,
А сталасць — службе вернаму радку.

Мы ўсе прыйшлі на гэту цвердзь зямную
Сцвярджаць правы на працу, шчасце, мір,

Каб ношу адкрывальнікаў цяжкую
Пранесці праз пустэчы, твань і жвір.
Таму й хаваю ў сэрцы веру тую,
Што завяшчаў мне мудры брыгадзір.

СНЯЖЫНКІ

Сняжынак процьма ў бляску ліхтара
Іскрыцца, мітусіцца, каб упасці
На тратуар, на футра каўняра,
На тых, хто рады белай той напасці.

За імі ўслед шыбую й я найпрост,
Хачу патрапіць у нагу з юнацтвам,
Пра груз гадоў забыўшыся, пра ўзрост,
Пра наша шматгадовае сваяцтва.

Ды позна ўжо як ні круці-варці.
Ці ж варта на пацеху так спяшацца?
Цяпер не раз я згадаю, а часта,
Як многа значыш ты ў маім жыцці.
Цану зазнаўшы шчасцю і няшчасцю,
Не зможаш сам сябе перарасці.

КРЫЛО

Дзьмуць скразнякі, сумёты намятаюць
За вокнамі над Свіслаччу-ракой.
Я вершы Барадуліна чытаю,
П'ю, як віно, густы настой радкой.

Дык, значыць, жыць паэзіі высокай,
Асенай Купалавай рукой,
Дзе б'юць яе празрыстыя вытокі
Крыніцай вечна чыстай і жывой.

Хай скразнякі эпохі дзьмуць заўзята,
Нясуць вятры халодныя здаля,
Пад снегам дрэмле ўпотаі плён багаты,
Якім пасля адорыць нас зямля.
Як не існуе будніх дзён без свята,
Так не існуе песня без крыла.

ГОРДАСЦЬ

Жыццём я не распешчаны. Наводліў,
Бывала, ўрэжа так, што не ўстаіш.
Тых выхаваўчых спосабаў паводле
Я сваё месца помніў у страі.
Не ўгруз ніхто з нас у мяшчанскім кодле.
Шаную памяць аб сябрах сваіх:
Ні маладушнасць, ні учынак подлы
Не забраталі непахісных іх.

Вось і тлумачу ўнукам: стойце цвёрда
На грунце праўды, як бацькі й дзяды!
Мы ўсе з адной пароды і кагорты,
Адной зямлі насенне і плады.
Мы — людзі. Кожны званнем гэтым горды,
Як не гразі атруты цень бяды!

ЗТЫКА, МАРАЛЬ, ПРАВА

Колькі б мы ні спрачаліся аб актыўнай жыццёвай пазіцыі, пунктам адліку мы лічым канкрэтныя чалавечыя справы, правільней, іх вынік.

Рэдакцыя Брэсцкай абласной газеты прыслала мне для правэркі пісьмо жыхара адной невялікай вёсачкі. Назавём гэтага чалавека Пятром Кухарскім. Пісьмо было напісана пісьменна, нават фарсіста: двама колерамі чарніла, з эпіграфам і цытатамі, узятымі ў рамачкі... На першы погляд змест пісьма падаўся мне даволі важны.

Стаяла сабе ў вёсцы школа, у якой навучалася не адно пакаленне сяльчан. І раптам яе ўзялі і разабралі, а атрыманы будаўнічы матэрыял прадалі ў прыватныя рукі.

Я паехала пазнаёміцца з аўтарам. Па дарозе спытала

яго старая маці жывуць у такіх нечалавечых умовах?

Нарэшце ў шматслоўнай прамове Кухарскага праслізгае штосьці такое, што праяняе ўсю справу. Аказваецца, некалькі гадоў назад старшыня калгаса адрамантаваў старую школу і настойліва запрашаў сына з маці перабрацца ў яе... Але... не пайшлі. Маўчыць ён, маўчыць і яго маці. Яна, праўда, сіліцца штосьці сказаць, ды, відаць, пабойваецца сына. Так і не дачакаўшыся пераканаўчага тлумачэння, выходжу з усімі сваімі пытаннямі.

Зазіраю ў блакітны дом, што па суседстве з Кухарскім. Гаспадар, інвалід Вялікай Айчыннай вайны, на мыліцах, пытаецца, па якой я справе. Даведаўшыся, што па скарзе суседа, усклікае:

— Гэта Пятрушы? Кухарскага? Не зайздросьце вам. Ён жа сотнямі іх рассылае. Па ўсіх інстанцыях. Такі чалавек!

— А хто зоймецца яго арганізацыяй? — наўмысна пытаюся я. — Вы?

Кухарскі апускае вочы долу і маўчыць.

— Дарэчы, ці ведаеце вы, што ў васьмігодцы, у піянерскім пакоі ёсць куток баявой славы з партрэтамі ветэранаў і тых, хто не дажыў да Дня Перамогі? — зноў пытаюся я. — Вы там былі?

Кухарскі зноў маўчыць. Здагадваюся, што думка пра музей прыйшла яму ў галаву толькі што. Раптам твар яго ажыўляецца:

— Але ж грошы за былую школу нехта забраў сабе! — ледзь не крычыць ён.

— Хто гэта — нехта?

— Хто? — абурэцца ён на маю недасведчанасць. — Старшыня калгаса. Альбо сельсавета. А мо і загадчык райана...

У той жа дзень Кухарскі павышаў у некалькіх аддзелах райвыканкома, у рэдакцыі абласной газеты. У гэтых бурных праявах «грамадзянскай актыўнасці» ён адарваў ад работы дзесяткі людзей, якія вымушаны былі капацца ў архівах, шукаць акты, пастановы, квітанцыі, каб даказаць, што ніхто нічога не ўкраў і ў справе аб старой школе ўсё законна...

Бачыце, я малюю Кухарскага пераважна чорнай фарбай, і раблю гэта, дзельбог, з чыстым сумленнем. Але не-не, ды ў душы закрадзецца сумненне, і нібы чую я голас таго-сяго з чытачоў: «чалавек праўду-матку рэжа ў вочы, не праходзіць міма дрэзнага, а вы яго...»

Ох, гэтак славуе: «Не праходзьце міма...» Пасварыліся ў суседняй кватэры муж з жонкай — не праходзьце міма... Тузаюцца хлапчукі на дзверы — не праходзьце міма. Чалавек забыў пракампаціраваць талон у трамвай — не праходзьце міма...

Я разумею, што выказваю нейкім чынам крамольныя думкі: «Вось як, — скажа строгі чытач, — дык аўтар стаіць на пазіцыі «мая хата з краю...»

Ды не, таварышы. Я таксама цярыцца не магу людзей раўнадушных, людзей, якія жывуць па правіле — хай усё гарыць сінім полымем, абы мяне не чапалі...

Так, мяне заўсёды вабяць людзі з актыўнай грамадзянскай пазіцыяй. Але я, думаю, не памылюся, калі скажу, што на такую пазіцыю трэба мець і маральнае права. Каму з нас не даводзілася сустрэцца абібокаў, гультаёў, прахадзімаў — «праўдалюбцаў». Такі чалавек гатовы дзень і ноч каго-небудзь выкрываць — той спыняецца на работу, таго бачылі з чужой жонкай, гэты, кажучы, без чаргі атрымаў кватэру ў г. д. Але капніце самога — і перад вамі такое адкрыецца!..

Гэты Кухарскі з тых самых «праўдалюбцаў». Прынамсі, ён вельмі неабяспечны. Па-першае, адукаваны — у свой час скончыў духоўную семінарыю, па другое — дэмагог, якіх свет не бачыў.

Мы не збіраемся ўмешвацца ў яго духоўныя справы. Скажам толькі, што Кухарскі, назначаны псаломшчыкам у адну з мясцовых цэркваў, не сышоўся характарам са свяшчэннікам і пасля доволі працяглай міжусобіцы быў адтуль звольнены. З тае пары 14 гадоў ён не працуе...

Мне расказвалі ў сельсавеце, што Кухарскаму неаднойчы прапаноўвалі работу — у калгаснай канторы, напрыклад. І кожны раз ён наадрэз адмаўляецца. Швецкая дзейнасць, бачыце, не для яго. Духоўная? У епархія і слухаць пра яго не хочучы.

І вось жыве ў вёсцы «боскі чалавек», як сябе называе Кухарскі... і псуе людзям жыццё.

Святлана КУРЫЛЕВА.

НА АБСЯГАХ КУЛЬТУРЫ

III Рэспубліканскі конкурс маладых выканаўцаў на духавых і ударных інструментах, які праходзіў нядаўна ў Маладзечне, сабраў на другі тур семдзесят сем лепшых навучэнцаў музычных вучылішчаў рэспублікі і Сярэдняй спецыяльнай музычнай школы пры Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі. На трэці тур былі дапушчаны 33 выканаўцы, якія паказалі высокі ўзровень ігры, добры ансамбль з канцэртмайстрам і

выканаўцаў-духавікоў. З сямі заяўленых на конкурс удзельнікаў чацвёрта атрымалі першыя прэміі: флейтыст Ю. Казлоўскі (кл. пед. Н. Аўраменка), габайстка Г. Мілюковіч (кл. пед. Б. Нічкова), валтарністка Т. Крэс (кл. пед. Л. Гучака), трамбаніст В. Чарнуха (кл. пед. Р. Лагонды). А два самыя маладыя ўдзельнікі — Л. Ласоцкая (кл. флейты пед. Н. Аўраменка) і В. Наталевіч (кл. габоя пед. Б. Нічкова) — былі ўзнагароджаны ганаровымі граматамі за паспяховае выступленне на II і III турах.

Былі на конкурсе яркія выканаўцы і з іншых гарадоў па-

ЗДАБЫТКІ І ПРАЛІКІ КОНКУРСУ

разуменне стылю твора, які выконваўся.

Конкурсная праграма фінальнага тура прадугледжвала выкананне аднаго са складаных канцэртаў Вівальдзі, Гайдна, Моцарта, Вебера, Рымскага-Корсакава і іншых. Вельмі нялёгкай была праграма ў выканаўцаў на ударных інструментах, якія павінны былі прадэманстраваць прафесійнае майстэрства на кіслафоне, малым барабана і літаўрах.

Вынікі III тура паказалі, што ў нас у рэспубліцы ёсць група маладых і таленавітых выканаўцаў, якія могуць у далейшым абараняць гонар рэспублікі на розных конкурсах. Перш за ўсё высокай ацэнкі заслугоўвае работа аддзялення духавых інструментаў ССМШ пры Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі (заг. аддзялення Л. Гучак), якое па праву можна называць сёння вядучым па падрыхтоўцы кваліфікаваных

шай рэспублікі. Навучэнец першага курса Віцебскага музычнага вучылішча па класе тубы А. Марозаў (кл. пед. В. Баўтушанкава) парадаваў членаў журы добрым гукам, музычнасцю, лёгкай, роўнай тэхнікай (I прэмія). Думаю, што А. Марозаў праз два гады здолее прадстаўляць нашу рэспубліку на I Міжрэспубліканскім конкурсе выканаўцаў на медных духавых інструментах, які адбудзецца ў Латвіі. Вельмі яркім было выступленне на ўсіх турах выпускніка Брэсцкага музычнага вучылішча С. Кашаленкі (клас ударных інструментаў пед. В. Грыгарука), які вельмі добра валодае ўсімі відамі ударных. Ён таксама атрымаў першую прэмію. Некалькі слоў скажу пра педагога В. Грыгарука, навучэнцы якога на ўсіх папярэдніх рэспубліканскіх конкурсах музычных школ і вучылішчаў пастаянна займалі першыя месцы. Гэта мэтанакі-

ПА СЛЯДАХ ВЫСТУПЛЕННЯ «ЛІТАРАТУРЫ І МАСТАЦТВА»

„ПЯРЭВАРАТНІ“

Пад такім загаловам у «Літаратуры і мастацтве» за 5 лютага 1982 года быў надрукаваны судовы нарыс пра групу студэнтаў інстытута фізікультуры, асуджаных за кватэрныя крадзяжы і спекуляцыю.

Як паведаміў рэдакцыі старшыня Камітэта па фізічнай культуры і спорце пры Савеце Міністраў БССР У. Сазановіч, «...Артыкул абмяркоўваўся на пасяджэнні бюро партыйнай арганізацыі камітэта ў прысутнасці ўсіх начальнікаў аддзелаў. Была прынята пастанова аб павышэнні аднааснаці аддзелаў, трэнераў зборных каманд пры афармленні вызначных спраў, напісанні характарыстык спартсменаў.

Кіраўніцтва Спорткамітэта БССР разам з рэктарам інстытута фізікультуры, загадчыкамі кафедраў (усюго 20 чалавек) абмеркавалі факты амаральнага ўчынкаў у студэнцкім асяроддзі Беларускага інстытута фізічнай культуры. Абмеркаванне паказала, што рэктарат ін-

стытута зрабіў сур'ёзныя вывады з усяго, што здарылася, прыцягнуў да адміністрацыйнай адказнасці супрацоўнікаў інстытута (загадчыкаў кафедраў, куратараў груп), якія не забяспечылі адпаведнай выхавальчай работы сярод студэнтаў. Па выніках абмеркавання выданыя загады Спорткамітэта БССР. Рэктарату інстытута даручана ў бліжэйшы час разгледзець пытанне надравага ўмацавання інстытута як сродку яго кіраўніцтва, так і сродку выкладчыкаў.

Камітэт па фізічнай культуры і спорце пры Савеце Міністраў БССР перыядычна вывучае і абмяркоўвае стан вучэбнай і выхавальчай работы ў Беларускай дзяржаўнай інстытуце фізічнай культуры.

Так, 28 кастрычніка 1981 года на пасяджэнні налегіі камітэта было разгледжана пытанне «Аб ходзе выканання пастановы ЦК КПСС і Савета Міністраў СССР ад 29 чэрвеня 1979 года «Аб далейшым раз-

ГІСТОРЫЯ АДНАГО «ПРАЎДАЛЮБЦА»

ў шафёра, маладога хлопца, ці ведае ён Пятра Кухарскага?

— Кухарскага? Гэта якога ж? А, таго, што ў царкве ўчыніў бойку? Ды хто ж яго не ведае — мясцовая, можна сказаць, знакамітасць.

— Чым жа ён знакаміты?

— А вось убачыце! — па-смехнуўся шафёр.

Спытала я ў яго і пра школу, якую так бесцырымонна разабралі.

— Ды вунь новая пабудавана, — паказаў шафёр на ўзгорак.

Там і сапраўды весела ружавела тынкоўкай цагляная школа.

— А старую, драўляную, грыбок з'еў — адна сценка зусім развалілася, — працягваў шафёр. — Толькі мышы там і жылі.

Машына спынілася ля вялікага, пафарбаванага блакітнага маслянай фарбай дома.

— Тут, ці што?

— Што вы! Там далей, на задах...

За гэтым вялікім домам схавалася хатка... А калі больш дакладна, дык аселяла ў зямлю халуца з праваленай страхой і бруднымі акенцамі. Сэрца тужліва заняла: няўжо тут жывуць людзі?

Стукаю ў дзверы — доўга ніхто не адчыняе. Нарэшце чую асяржонныя крокі, старэчы голас:

— Каго трэба?

За дзвярамі не спяваюцца. Кажу — пусціце хутчэй, на вуліцы ж марозна. Нарэшце, дзверы са скрыпам адчыняюцца і я ўваходжу ў хату. Ды тут не цяплей. Дзіва што — праз дзірку ў столі глядзіць зімовае неба. Смечем завалена ўсё наўкол. На нейкіх рагулях пінжакі, паліто і іншая адзежа, праўда, доволі новая. Сесці няма дзе. Стоячы, чакваю гаспадара. Побач стаіць збянтэжаная старая. Нарэшце, выходзіць аўтар пісьма — у галёшах на босую нагу, у накінутым на сподняе паліто. На выгляд яму гадоў трыццаць з невялікім (пазней даведаюся, што ён значна старэйшы). Твар тонкі, інтэлігентны, усмешлівы. Тлумачу, чаго прыехала. Гаспадар ажыўляецца, пачынае гаварыць, а я ледзь стрымліваюся, каб не запятаць: чаму, ну чаму ён і

Пытаюся, ці можна спаслацца на яго, калі давядзецца пісаць пра Кухарскага.

— Вядома ж.

Але тут з падмосця паказваецца спачатку кош з бульбай, потым жаночы твар. Жанчына з месца ў кар'ер крычыць немым голасам:

— Ты што, звар'яцеў. Не ведаеш гэтага прайдзісвета? Каб ён і на цябе напісаў?

Сусед у разгубленасці развёў рукамі, маўляў, бачыце, якая сітуацыя?

Старшыня сельскага Савета расказвае мне, што неаднойчы размаўляў з Кухарскім, сараміцкі яго. Ды без ніякага выніку.

Шафёр пагадзіўся падкінуць да аўтобуса прыпынку дзвюх жанчын, і яны наперабой расказваюць мне пра вельмі дзіўныя паводзіны свайго аднавяскоўца. Аказваецца, за той хацінай стаіць моцныя дамок, у якім яшчэ нядаўна жылі дзве жанчыны, маці і дачка. Маці памерла, а дачка, прадаўшы дом, перабралася ў Брэст. Цяпер гэты дом належыць Кухарскім. Слова за слова, праясняецца яшчэ адна падрабязнасць: дом гэты Кухарскім купілі аднавяскоўцы. Скінуліся па дзесяткі, па дзве і купілі. Не могуць глядзець на іх хаціну. Кухарскі, калі не было яшчэ новага дома, пісаў на дошчачы: «Замярзаю! Выклікаю пракурора!» і падумаў на высокі шчыт.

— Чаму ж яны не жывуць у тым новым доме?

Абедзве жанчыны паціскаюць плячамі.

А Кухарскі яшчэ прыйдзе да мяне, калі газета адкажа на яго скаргу. Добра апануты, ветлівы, з партфелем і папкай, дзе ў яго сабраны розныя дакументы (нечыя пасведчанні аб заканчэнні школы за 1909 год, нейкія пісьмы на абрыўках паперы). Стаіць на сваім: не трэба было разбураць старую школу.

— Там можна было стварыць музей, — кажа ён.

Ні ў ягоным пісьме-скарзе, ні ў мінулай гутарцы гэтага аргументу не было.

— Які ж музей? — пытаюся я.

— А хаця б і баявой славы. Тут жа такія ішлі баі, такая лілася кроў!

раваны спецыяліст, высокакваліфікаваны музыкант, які першым у рэспубліцы стаў прапагандыстам двухраднага кісяфона. І на гэтым конкурсе з васьмі выканаўцаў на ўдарных інструментах толькі ягоны вучань іграў на двухрадным кісяфоне.

Добрае прафесійнае майстэрства прадэманстравалі лаўрэаты другой прэміі: з Магілёва — А. Кілеся (кл. трубы пед. С. Касцюшкі), з Мінска — Э. Каліноўскі (кл. флейты пед. А. Каландзёнкі), В. Шматкоў (кл. фагота пед. І. Мысліўчыка) і С. Уласка (кл. трамбона пед. В. Арлянскага), з Маладзечна — І. Радкевіч (кл. габоя пед. В. Яцыновіча).

Разам з тым, III Рэспубліканскі конкурс паказаў, што ў нас ёсць і недахопы. Перш за ўсё ў рэспубліцы кепскія справы з падрыхтоўкай маладых выканаўцаў на фагоце. Ва Усеаюнаўскім конкурсе выканаўцаў на драўляных духавых інструментах, які праходзіў у Мінску ў 1979 годзе, ніводзін наш фагатыст не прымаў удзелу. Далей. У больш чым трохстах музычных школах не знайшлася ніводнага фагатыста, які мог бы выступіць на Рэспубліканскім конкурсе ў Гомелі летась. А ў выніку сёлета на конкурсе ў Маладзечне былі прадстаўлены толькі тры выканаўцы на фагоце, адзін з якіх стаў лаўрэатам другой прэміі, а два астатнія не прайшлі на III тур. У Мінскім музычным вучылішчы працуе педагог высокай кваліфікацыі І. Мысліўчык, але ў ягоным класе толькі тры вучні. А між тым даўно пара значна пашырыць клас фагота, зрабіць яго базавым у рэспубліцы. Трэба сказаць, дарэчы, і пра тое, што няма ў Мінскім музычным вучылішчы добрых фагатаў. Але ж гэта агульная бяда. Дрэнна ў рэспубліцы таксама з флейтамі, габоямі, валторнамі, трамбонамі, ударнымі інструментамі і трубама. Справа ў тым, што лінгвісцкія духавыя інструменты не адпавядаюць сучасным патрабаванням,

іграць на такіх інструментах навучэнцам музычных школ і вучылішчаў проста фізічна цяжка.

У рэспубліцы яшчэ мала прапагандуюцца духавыя інструменты па радыё і тэлебачанні, у агульнаадукацыйных школах. Адсутнасць духавога аркестра канцэртнага плана наносіць страты эстэтычнаму выхаванню моладзі і прапагандзе духавых інструментаў. У выніку вельмі цяжка педагогам музычных школ, вучылішчаў і нават кансерваторыі на прыёмных экзаменах набраць здольных выканаўцаў, бо няма ніякага конкурсу.

Асобныя музычныя вучылішчы, такія, як Лідскае, Гродзенскае, Мазырскае, Баранавіцкае, Гомельскае, не павышаюць прафесійны ўзровень выканаўцаў на духавых інструментах. Знізілі падрыхтоўку на медных духавых інструментах і ў Мінскім музычным вучылішчы.

Многія педагогі музычных вучылішчаў не працуюць сістэматычна з канцэртмайстрамі. У выніку пасрэдная ігра канцэртмайстраў істотна пашкодзіла канкурсантаў з Гомеля, Наваполацка, Маладзечна і інш.

Конкурс паказаў таксама, што многія выканаўцы не ўмеюць дакладна падстроіць свае інструменты на сцэне. Гэты факт сведчыць пра тое, што ў класах педагогаў не прывучаюць маладых музыкантаў самастойна падстроіваць свае інструменты, сачыць за строем у час ігры.

І яшчэ. На конкурсе выявілася, што некаторыя педагогі добра падрыхтавалі сваіх вучняў толькі на другі тур, а калі яны прыйшлі на трэці, дык паказалі вельмі нізкі выканавчы ўзровень. Перш за ўсё гэта датычыць навучэнцаў па класе кларнета Гродзенскага музычнага вучылішча С. Сухоўскага і І. Сеч (пед. А. Гендэльман). Першы выступіў вельмі слаба на трэцім туры, а другі адмовіўся іграць зусім. Былі таксама і іншыя няўдалыя выступленні.

На метадычнай канферэнцыі, праведзенай членамі журы з

выкладчыкамі музычных вучылішчаў у перыяд конкурсу, была выказана думка пра тое, што ў далейшым на ўсіх рэспубліканскіх конкурсах неабходна наладжваць усе тры туры ў адным горадзе. Гэта значна павысіць адказнасць педагогаў за падрыхтоўку сваіх выхаванцаў, паставіць усіх удзельнікаў у роўня ўмовы, натуральна, прывядзе да колькаснага скарачэння канкурсантаў, але значна павысіць якасны адбор. Такім чынам, на конкурс паедуць толькі тыя, хто сапраўды будзе гатовы да ўсіх трох тураў.

Трэба таксама ў далейшым пры складанні праграмы да чарговага рэспубліканскага конкурсу выправіць тыя недакладнасці, якія былі дапушчаны ў флейтыстаў і трубачоў. На выбар гэтым удзельнікам былі дадзены далёка не раўнацэнныя творы па складанасці, што паставіла іх у розныя ўмовы.

Закончыўся III Рэспубліканскі конкурс навучэнцаў музычных вучылішчаў. У параўнанні з мінулым такім конкурсам, які праходзіў у 1979 годзе таксама ў Маладзечне, ён паказаў агульнае павышэнне прафесійнага ўзроўню выканаўцаў на духавых і ударных інструментах. За час паміж гэтымі двума конкурсамі адбыліся вялікія падзеі ў музычным жыцці рэспублікі. Упершыню выхаванцы Беларускай школы духавікоў заявілі на Усеаюнаўскім конкурсе музыкантаў-выканаўцаў на духавых інструментах дзве першыя прэміі і дзве трэція. Летась былі выпускнікі Мінскага музычнага вучылішча Г. Забара стаў лаўрэатам Міжнароднага конкурсу «Пражская вясна». Мала часу засталося і да I Міжрэспубліканскага конкурсу выканаўцаў на драўляных духавых інструментах, які пройдзе ў Літве і на якім нашым маладым выканаўцам трэба будзе трымаць вельмі сур'ёзны экзамен.

Б. НИЧКОУ,
старшыня журы конкурсу,
заг. кафедры духавых
інструментаў Беларускай
дзяржаўнай кансерваторыі
імя А. В. Луначарскага.

ПАДЗЕІ І ДАТЫ

Стэльмаха на IV з'ездзе Письменнікаў Саветаў Украіны. У раманах «Кроу людская — не вадзіца» Письменнік сцвярджае чалавечую асобу, веліч

СВЕТ ВЯЛІКАЙ РАДНІ

Да 70-годдзя з дня
нараджэння Міхайлы СТЭЛЬМАХА

Творчасць Міхайлы Стэльмаха, Героя Сацыялістычнай Працы, лаўрэата Ленінскай і Дзяржаўных прэмій, трывала ўвайшла ў духоўную культуру народаў нашай краіны. Яго раманы «Вялікая радня», «Кроу людская — не вадзіца», «Хлеб і соль», «Праўда і крыўда», «Дума пра цябе», «Чатыры броды» з'яўляюцца своеасаблівым мастацкім летапісам гістарычнага руху народа, абуджанага Вялікім Кастрычнікам, да вялікай еднасці, «да вялікай радні».

М. Стэльмах — пясняр чалавеча працы. Ён любіць і паважае яго, захапляецца яго талентам, гуманнасцю, актыўнай волляй да перабудовы свету «па законах Леніна». Ужо ў першым зборніку апавяданняў «Бярозавы сон» (1944) аўтар расказаў і аб суровай праўдзе барацьбы з фашызмам, і аб гуманістычнай актыўнасці саветаўскага чалавеча. У мастацкім свеце М. Стэльмаха змагаюцца адвечныя сілы «праўды і крыўды». Мастак імкнецца спасцігнуць глыбінны ўнутраны пералом і характары сучасніка. Ключ да іх — уплыў сацыялістычнай рэчаіснасці на фарміраванне ўнутранага свету саветаўскага чалавеча. Менавіта гэтая рэчаіснасць фарміруе «вялікую радню» (раман «Вялікая радня»). У «Праўдзе і крыўдзе» герой Стэльмаха «катоўскім клінком высякаў новыя гісторыі, пазней ламаў шыю фашызму, а цяпер кожную вяскую і вясеню засявае зямлю пшаніцай і жытам на шчасце, на здароўе і розум» (з выступлення М.

ле барацьбы і спраў, падвігаў, паводле слоў аўтара, «часта трагічных, але ўсепераможных і бессмяротных».

У эпасе Стэльмаха дадзена ўнутрана цэласная карціна, дзе падзеі Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі і сацыялістычнай перабудовы свету асветлены сталай філасофскай думкай.

Абнаўленне чалавеча шляхам далучэння да рэвалюцыі, да творчасці народа і партыі з'яўляецца цэнтральным у раманах М. Стэльмаха. Крутыя павароты гісторыі, рэвалюцыйныя падзеі праходзяць праз сэрцы і душы працаўнікоў, асабістае жыццё герояў, непазбежна дыктуюць ім выбар — палітычны, ідэалагічны, этычны: за або супраць, падтрымліваеш або прадаеш, ідзеш у бой або адсіджваешся за чужою спінаю, кіруючыся лозунгам «мал хата з краю». Шляхі працаўніка ў сацыяльнай гісторыі поўныя драматычнага выбару і супярэчнасці, але нідзе няма зацішнага куточка, непрымірнай класовай барацьбы ў вёсцы вымушае герояў Стэльмаха шукаць сваё месца ў рэвалюцыі.

Раманы Стэльмаха адзначаны адзінацццю маральнага пафосу і эстэтычнага ідэалу, у іх працэс рэвалюцыі і сацыялізму, летапіс фарміравання «вялікай радні».

Акадэмік А. Вяліцкі звярнуў увагу на тое, што Стэльмах паказвае «станавленне новых людзей, пераўтварэнне ўкраінскага сялянства ў новую грамадскую фармацыю». Сацыялістычны пераўтварэнні ў вёсцы, змены ў маральнай абліччы працаўніка — у цэнтры ўвагі раманаў. Письменнік на тыповым матэрыяле жыцця ўкраінскай вёскі над Бугам раскрывае ў вобразах сваіх герояў складаны працэс фарміравання сацыялістычнай нацыі. Сьвідры Мірашнічэнка і Дзмітро Гарычэвіч, Марка Бяссмертны і Яўмен Дыбенка, Богдан Раманішын і Даніла Бандарэнка — тыпы ярка нацыянальнага, яны ўвасабляюць у сабе рысы характару людзей новай фармацыі. Гэтыя тыпы, склаўшыся гістарычна, з'яўляюцца параджэннем сацыялістычнага ладу жыцця, які прынёс Вялікі Кастрычнік.

Мікола ТКАЧУК,
кандыдат філалагічных
наук,
г. Чарнопаль.

віцці вышэйшай школы і павышэнні якасці падрыхтоўкі спецыялістаў і задачкаў па павышэнні ўзроўню падрыхтоўкі і ідэяна-палітычнага выхавання студэнтаў БДІФК у святле рашэнняў XXVI з'езда КПСС». Пры падрыхтоўцы гэтага пытання і абмеркаванні яго вялікай увага была нададзена стану палітыка-выхаваўчай работы ў інстытуце. Зроблены падрабязны аналіз асноўных паназчыкаў работы інстытута — прыёму кантынгенту, адсеву студэнтаў, наведвання і паспяховасці студэнтаў.

Калегія камітэта звярнула увагу рэктарата інстытута на слабую эфектыўнасць ідэяна-выхаваўчай работы, недастаткова глыбокі аналіз вытокаў антымаральных з'яў у асяроддзі студэнтаў. Рэктарату інстытута даручана дамагчыся глыбокіх якасных зрухаў ва ўсёй дзейнасці ўстановаў, пастаянна кантраляваць і аналізаваць змест і арганізацыю ўсяго выхаваўчага працэсу, павысіць персанальную адказнасць дэканаў, загадчыкаў кафедраў за стан вучэбна-метадычнай і выхаваўчай работы.

Спорткамітэт БССР трымае пад кантролем выкананне дадзенай паставы. Прымаюцца меры па павышэнні адказнасці спартыўных арганізацый, трэнераў за вынікі вучэбна-выхаваўчай работы са спартсменамі, па скарачэнні пропуску студэнтамі заняткаў у інстытуце, па ўдасканаленні сувязі аддзелаў камітэта з адпаведнымі кафедрамі інстытута.

У цяперашні час рыхтуецца пытанне «Аб вучэбна-выхаваўчай рабоце са студэнтамі БДІФК, што ўваходзяць у склад зборных каманд ССР і БССР», якое будзе разгледжана ў прысутнасці ўсіх кіраўнікоў

спартыўных арганізацый, начальнікаў аддзелаў камітэта, рэктарата інстытута.

Аналіз паназвае, што амаральных учынкаў з боку студэнтаў інстытута, якія актыўна ўдзельнічаюць у вялікім спорце, як правіла, не бывае.

Аднак Камітэт па фізічнай культуры і спорце пры Саветах Міністраў БССР, спартыўныя арганізацыі не здымаюць з сябе адказнасці за амаральныя учынкi ў асяроддзі спартсменаў і лічаць факты, прыведзены ў артыкуле «Пярэваратні», аб'ектыўнымі.

У адрас Спорткамітэта ССР накіраваны пісьмы аб зняцці звання «Майстар спорту ССР» з Арлова С. М. і Лысенкі А. В., асуджаных за крмінальнае злачынства.

Камітэт па фізічнай культуры і спорце пры Саветах Міністраў БССР, Беларускай дзяржаўнай інстытуту фізічнай культуры, спартыўныя арганізацыі прымуць меры па паліпшэнні якасці падрыхтоўкі спецыялістаў па фізічнай культуры і спорце, па выхаванні іх у духу камуністычнай маралі».

Рэдакцыя атрымала таксама адказы з інстытута фізічнай культуры. Адзін з іх, падпісаны рэктарам інстытута А. Сёмкіным і сакратаром парткома В. Гаўруком, называецца: «Аб выніках работы, якая праведзена ў БДІФК у сувязі з абмеркаваннем судавага нарыса «Пярэваратні», змешчаным у штотыднёвіку «Літаратура і мастацтва» 5.2.1982 г.» У ім, у прыватнасці, паведамляецца, што нарыс быў абмеркаваны на пасяджэнні рэктарата, на адкрытым партыйным сходзе інстытута з парадкам дня: «Вынікі работы савета прафілактыкі правапарушэнняў у інстытуце за 1981 г. і задачы каму-

ністаў па паліпшэнні прававыхаваўчай работы».

Акрамя гэтага, дэканамі факультэта было праведзена праца з студэнтаў, якія жылі ў інтэрнаце, з абмеркаваннем нарыса «Пярэваратні». Нарыс быў прысвечаны спецыяльна выпуску «Камсамольскага праўдара».

Саветам прафілактыкі інстытута распрацавана і распаўсюджана інструкцыя па правядзенні прававыхаваўчай работы куратарамі груп.

У лісце ў рэдакцыю сакратара камітэта камсамола В. Рудзінскага паведамляецца аб тым, што абмеркаванню нарыса «Пярэваратні» быў прысвечаны сход камсамольска-прафсаюзнага актыву інстытута з удзелам сакратароў і членаў факультэцкіх камітэтаў камсамола, камсамольскіх арганізацый кафедраў і вучэбных груп, прафаргаў, старстаў груп, фіззоргаў.

Удзельнікамі сходу прынята паставана, у якой адзначаецца актуальнасць пытанняў, узятых у публікацыі штотыднёвіка, намечаны меры па ўзмацненні прававыхаваўчай работы сярод студэнтаў, узмацненні барацьбы з такімі антыграмадскімі з'явамі, як п'янства, крадзеж, хуліганства, стварэнні абстаноўкі нецярпімасці да рознага роду адступленняў ад норм камуністычнай маралі.

Адгукнуўся на публікацыю судавага нарыса «Пярэваратні» і рэктар Беларускага політэхнічнага інстытута прафесар В. Ткачоў. У яго лісце ў рэдакцыю гаворыцца:

«Рэктарат Беларускага політэхнічнага інстытута паведамляе, што судавае нарыс «Пярэваратні», апублікаваны ў газеце «Літаратура і мастацтва» 5.02.82 г., які змяшчае адмоў-

ныя факты ў адносінах ст. выкладчыка Лысенка С. К., разгледжаны 18 сакавіка 1982 г. (пракаол № 11) на пашыраным пасяджэнні прафсаюзнага бюро інжынерна-эканамічнага факультэта. Прафсаюзнае бюро адзначыла, што ст. выкладчыкам Лысенка С. К. дапушчаны сур'ёзныя пралікі ў выхаванні сына, а таксама амаральныя дзеянні, звязаныя з пакупкай крадзёных рэчаў, за што яна заслугоўвае самага строгага пакарання.

Аднак, удліваючы, што ст. выкладчык Лысенка С. К. глыбока ўсвядоміла сваю віну, запэўніла калектыву факультэта, што зробіць усё магчымае для перавыхавання сына, не дапусціць падобнага ў будучым, а таксама і тое, што яна характарызуецца станоўча па рабоце,

прафсаюзнае бюро за адсутнасць кантролю за выхаваннем свайго сына, дапушчання пры гэтым памылкі і набыццё крадзёных рэчаў, аб'явіла ёй вымову.

Нарыс быў таксама разгледжаны 2 красавіка 1982 г. на пасяджэнні кафедры эканамікі і арганізацыі машынабудаўнічай вытворчасці, 15.3.82 г. на пашыраным пасяджэнні дэканата інжынерна-эканамічнага факультэта з удзелам загадчыкаў кафедраў і кіраўнікоў грамадскіх арганізацый, на якіх паводзіны Лысенка С. К. рашуча асуджаны.

Пытанне аб мэтазгоднасці далейшага выкарыстання тав. Лысенка С. К. на выкладчыцкай рабоце будзе разгледжана пры перавыбранні на чарговы тэрмін.

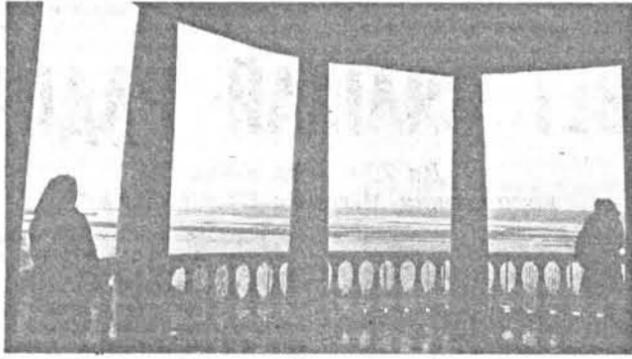
Саюз Письменнікаў БССР выказвае глыбокае спачуванне Письменніку Віктару Каваленку з прычыны напатнаўшага яго гора — смерці БАЦЬКІ.

Саюз Письменнікаў БССР выказвае спачуванне Письменніку Ніне Мацяш з прычыны напатнаўшага яе гора — смерці МАЦІ.

Бюро прапаганды мастацкай літаратуры СП БССР выказвае глыбокае спачуванне карэспандэнту-арганізатару Сямёну Точку з выпадку напатнаўшага яго гора — смерці БАЦЬКІ.

Бюро прапаганды мастацкай літаратуры СП БССР выказвае глыбокае спачуванне намесніку дырэктара, Письменніку Уладзіміру Скарыніну з выпадку напатнаўшага яго гора — смерці МАЦІ.

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» выказвае глыбокае спачуванне супрацоўніцы газеты Р. Д. Бакуновіч у сувязі з напатнаўшым яе вялікім горам — смерцю БАЦЬКІ.

Скарбы Белага Палаца

Веткаўшчына... Край Сожа і Бесядзі, край сасновых лясоў, неабсяжных рачных дэлячыняў. На сямі, а можа, і больш, пагорках раскінулася тут вёска Хальч. На самым высокім з іх на пачатку мінулага стагоддзя быў пабудаваны палац, што належаў некалі памешчыку Халецкаму (здымак 1). Прайшоў час, зніклі Халецкія, і гаспадаром палаца стаў народ. Цяпер у гэтых залах сабраны цікавыя па сваёй значнасці старажытныя вырабы, якія расказваюць пра народных умельцаў мінулага і сённяшняга дня. Тут пачынае дзейнічаць філіял Гомельскага абласнога краязнаўчага музея.

Зойдзем у адну з залаў, у якой знаходзіцца старажытная мэбля мінулых гадоў (здымак 2). Тут жа куточак, дзе экспануюцца рэчы хатняга побыту: дзіцячыя калыскі, ложка (здымак 3), цікава аздабленыя сялянскія куфэркі. У іх знаходзіцца вопратка, якая ашчадна захоўвалася і

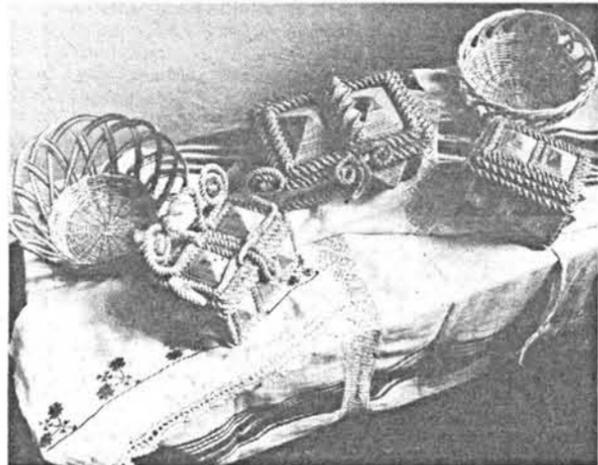
перадавалася з пакалення ў пакаленне сялянамі. Ды хіба гэта проста вопратка? Гэта закончаныя мастацкія вырабы! І стварыла іх простая сялянская жанчына з вёскі Баўсуны Чачэрскага раёна Акуліна Іванаўна Баўсун. Больш як 90 гадоў жыве гэтая майстрыха-чараўніца. І тое, што яна стварыла, ашчадна захоўваецца ў гэтай жа зале (здымак 4). Дарэчы, некаторыя ўзоры самабытнай майстрыхі былі выкарыстаны для стварэння новых сучасных рэчаў.

А хіба можна без захвалення глядзець на сапраўдны цуд, створаны рукамі майстроў пляцення з саломкі (здымак 5)!

У суседняй зале — своеасаблівая выстаўка твораў палескіх ганчароў (здымак 6).

Заканчваючы кароткае падарожжа па залах палаца, запрашаем: зайдзіце ў гэты музей — не пашкадуеце!

Тэкст і фота
А. РУДЧАНКІ.

МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ
БЕЛАРУСКОЙ ССР

БЕЛАРУСКАЯ ДЗЯРЖАўНАЯ КАНСЕРВАТОРЫЯ

ІМЯ А. В. ЛУНАЧАРСКАГА А Б'Я У Л Я Е

ПРЫЕМ НА 1982 ГОД
У АСІСТЭНТУРУ-СТАЖЫРОУКУ
З АДРЫВАМ І БЕЗ АДРЫВУ
АД ВЫТВОРЧАСЦІ
ПА СПЕЦЫЯЛЬНАСЦЯХ:
АРКЕСТРАВЫЯ ІНСТРУМЕНТЫ—
СТРУННЫЯ (СКРЫПКА, КАНТРАБАС),
НАРОДНЫЯ ІНСТРУМЕНТЫ
(ЦЫМБАЛЫ), ХАРАВОЕ
ДЫРЫЖЫРАВАННЕ, АРКЕСТРАВАЕ
ДЫРЫЖЫРАВАННЕ, СПЕВЫ,
КАМПАЗІЦЫЯ, ОПЕРНА-СІМФАНІЧНАЕ
ДЫРЫЖЫРАВАННЕ.

У асістэнтуру-стажыроўку прымаюцца асобы мужчынскага і жаночага полу не старэй як 30 гадоў, якія маюць закончаную вышэйшую адукацыю па абранай спецыяльнасці, праявілі выдатныя здольнасці і маюць адпаведныя дадзеныя для педагагічнай работы ў вышэйшай навукальнай установе.

Маладыя спецыялісты дапускаюцца да конкурсных экзаменаў непасрэдна пасля заканчэння вышэйшай навукальнай установы толькі па рашэнні саветаў вышэйшых навукальных устаноў.

Заява аб прыёме ў асістэнтуру-стажыроўку падаецца на імя рэктара кансерваторыі з указаннем абранай спецыяльнасці і формы навучання (з адрывам і без адрыву ад вытворчасці) з дадаткам: асабістага лістка па ўліку надраў з фотакартнай памерам 3X4; характарыстыкі з апошняга месяца работы або навукальнай установы, якая рэкамендуе ў асістэнтуру-стажыроўку; выпіскі з пратакола савета вышэйшай навукальнай установы (для асоб, рэкамендаваных да паступлення ў асістэнтуру-стажыроўку пасля заканчэння вышэйшай навукальнай установы); копіі дыплама; копіі працоўнай кніжкі.

Асобы, што паступаюць у асістэнтуру-стажыроўку, здаюць конкурсныя экзамены па спецыяльнасці, гісторыі КПСС і адной з замежных моў (англійскай, французскай, нямецкай, італьянскай) у аб'ёме праграмы для вышэйшых навукальных устаноў.

Асобам, дапушчаным да ўступных экзаменаў з адрывам і без адрыву ад вытворчасці, даецца дадатковы водпуск на 30 календарных дзён з захаваннем заробтнай платы па месцы работы для падрыхтоўкі да здачы экзаменаў.

Дакументам, які сведчыць пра права на адпачынак, з'яўляецца паведамленне за подпісам рэктара аб допуску да здачы экзаменаў.

Прыём дакументаў з 1 па 25 чэрвеня па адрасе: 220030, г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 30.

Уступныя экзамены з 25 чэрвеня па 5 ліпеня.

БЕЛАРУСКАЯ ДЗЯРЖАўНАЯ КАНСЕРВАТОРЫЯ

ІМЯ А. В. ЛУНАЧАРСКАГА А Б'Я У Л Я Е

КОНКУРС НА ЗАМЯШЧЭННЕ
ВАКАНТНЫХ ПАСАД
ПРАФЕСАРСКА-
ВЫКЛАДЧЫЦКАГА САСТАВУ
ПА КАФЕДРАХ:
ФАРТЭПІЯНА

ст. выкладчык — 1
дацэнт — 1
АГУЛЬНАГА ФАРТЭПІЯНА
ст. выкладчык — 1
АРКЕСТРАВАГА ДЫРЫЖЫРАВАННЯ
ст. выкладчык — 1
ПЕДАГОГІКІ І ПСІХАЛОГІІ
ст. выкладчык — 1
ЗАМЕЖНЫХ МОУ
ст. выкладчык — 1
ДУХАВЫЯ ІНСТРУМЕНТЫ (ТРУБА)
дацэнт — 1

Тэрмін падачы заяў — адзін месяц з дня апублікавання. Заявы і дакументы, згодна палажэнню аб конкурсе, накіроўваюцца на імя рэктара на адрас: 220030, г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 30. Даведкі па тэлефоне: 22-49-42, 22-91-76.

У аб'ёме Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А. В. Луначарскага аб прыёме студэнтаў на I курс навучання з адрывам ад вытворчасці, змешчанай у № 21, выпадкова прапушчаны інструменты: гайды, кларнет, фэгот, валторна, труба.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР. Мінск.

«ЛИТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня
выдавецтва ЦК КП Беларусі

Індэкс 63856
АТ 02303

П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП. Мінск, вул. Захарова, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-19-85, аддзела публіцыстыкі — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва — 33-22-04, аддзела культуры — 33-19-65, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, карэктарскай — 32-20-64.

Рэдакцыя прымае і разглядае праяўленыя творы аб'ёмам не больш як друкаваны аркуш, артыкулы, нарысы — да 15 старонак, вершаваныя творы не больш як 100 радкоў. Матэрыялы прымаюцца на друкаванні на машыны ў двух экзэмплярах. Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Аляксей ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Аляксей АСІПЕНКА, Ефрасінія БОНДАРАВА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Ігар ЛУЧАНОК, Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Міхаіл САВІЦКІ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.